Krzysztof Kocjan

Zagłada sławkowskich Żydów

Krzysztof Kocjan

Zagłada sławkowskich Żydów

Przed II wojną światową Sławków należał do powiatu olkuskiego, leżącego w ówczesnym województwie kieleckim. Na terenie powiatu olkuskiego liczba Żydów w latach 1937-1939 wynosiła 14.434 osoby.[1] W 1937 roku najwięcej Żydów mieszkało w Wolbromiu (4.574 osoby) i w Olkuszu (2.700 osób), a w 1938 r. gmina żydowska w Pilicy liczyła 1.711 osób.[2] W 1937 r. w Sławkowie było 854 Żydów, zaś mniejsze społeczności żydowskie zamieszkiwały Skałę (731 Żydów) oraz Żarnowiec (w 1938 r. - 574 Żydów).[3]

Miejscowe źródło tak opisuje przedwojenną społeczność żydowską Sławkowa: *Przed wybuchem wojny mieszkało w Sławkowie około 900 Żydów, a ogólna liczba mieszkańców Sławkowa wyniosła około 6000 dusz. Głównym źródłem dochodu Żydów sławkowskich była istniejąca na terenie tut. Gminy fabryka drutu i gwoździ Braci Szajn. W fabryce tej pracowało około 150 robotników, urzędników i majstrów żydowskich, a oprócz tego wielu Żydów żywiło się z dostaw do fabryki. Żydzi zajmowali się również handlem i rzemiosłem. Jednak w ostatnich latach przed wybuchem wojny wielu Żydów musiało z różnych przyczyn zlikwidować swoje przedsiębiorstwa handlowe lub warsztaty. Wielu z tych Żydów znalazło zatrudnienie we wspomnianej fabryce. Niektóre rodziny przeniosły się do Zagłębia Dąbrowskiego i Górnego Śląska, szukając tam możliwości zarobkowania, a kilka rodzin wyemigrowało do Palestyny i innych krajów.*[4]

Już w pierwszy dzień wojny, w piątek 1 września, niemieckie bomby spadły na Fabrykę Gwoździ i Drutu, ale nie wybuchły i zostały rozbrojone.[5] Napór wojsk niemieckich spowodował, że już 2 września dowódca broniącej tego obszaru Armii „Kraków" gen. Antoni Szylling nakazał odwrót Grupy Operacyjnej „Śląsk" na linię rzeki Przemszy: *Zarządzam przeniesienie obrony Armii na ogólną linię: Biała Przemsza - Sławków - Ciężkowice - Chrzanów - Zator - Skawa. Odejście będzie wykonane w nocy*. W tym samym rozkazie nakazywał: *Obficie wykonać zniszczenia opóźniające*.[6] Wykonując ten rozkaz, wycofujące się oddziały polskie zniszczyły most w Sławkowie na Przemszy na drodze do Olkusza.[7]

Wybuch wojny spowodował masową ucieczkę ludności cywilnej z obszarów zagrożonych działaniami wojennymi na Wschód.[8] *W niedzielę*

1 Pismo Starostwa Powiatowego Olkuskiego z 27 grudnia 1948 r. (SP.13/9/48) do ŻIH przy C.K.Ż.P. w Warszawie (Archiwum ŻIH, materiały nieuporządkowane).

2 K. Urbański, *Almanach gmin żydowskich województwa kieleckiego w latach 1918-1939*, Kielce 2007, s. 166, 98 i 111. Według H. Błażkiewicza, w chwili wybuchu wojny Pilica liczyła 1.763 Żydów (H. Błażkiewicz OFM, *Pilica. Zarys dziejów miejscowości*, Kraków 1992, s. 379).

3 K. Urbański, *Almanach gmin żydowskich*…, s. 137, 133 i 177.

4 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r." (strony 1-3 eksponowane na wystawie „Fragment historii Żydów Sławkowa" w Dziale Kultury Dawnej Miejskiego Ośrodka Kultury w Sławkowie, Rynek 9).

5 J. Kantyka, L. Rosikoń, *Sławków w latach okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, Katowice 1984, s. 41; S. Orzechowski, *W czasie drugiej wojny światowej*, w: *Dzieje Sławkowa*, red. F. Kiryk, Kraków 2001, s. 403.

6 J. Kantyka, L. Rosikoń, *Sławków w latach okupacji*…, s. 41 nn.

7 Zob. opis działań wojennych w: S. Orzechowski, *W czasie drugiej wojny światowej*, s. 403 nn.

8 S. Piwowarski, wspominając o coraz liczniejszym exodusie uchodźców ze Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego, twierdzi, że „rozpoczął się on na kilka dni

większość mężczyzn ze Sławkowa, którzy nie zostali zmobilizowani, postanawia uciekać na wschód, aby umknąć Niemcom.[9] Potwierdza to też inne miejscowe źródło: *W pierwszych dniach września 1939 rozpoczęła się u nas znana „ucieczka" i większość Żydów opuściła Sławków*.[10]

Niemcy zajęli Sławków w poniedziałek 4 września 1939 r. Na Rynek wjechali uzbrojeni w broń maszynową motocykliści, a za nimi wkroczył do miasta oddział piechoty złożony z 15 żołnierzy. Były to forpoczty 14 armii niemieckiej.[11] Nieco odmiennie wspomina Testyler: *Nazajutrz rano (…) przybyli <<oni>>. Kilku żołnierzy w szarozielonym mundurze rozmawia z Polakami. (…) Trochę później przybywają zmotoryzowani*.[12] Z kolei współczesne wydarzeniom źródło mówi, że wojsko niemieckie wkroczyło do Sławkowa 5 września 1939 r.[13]

5 września 1939 r. cały obszar przedwojennego powiatu olkuskiego znalazł się pod niemiecką okupacją.[14]

Jak czytamy w sprawozdaniu Judenratu, *istniejący w Sławkowie most nad rzeką Przemszą został przez ustępujące wojsko polskie wysadzony w powietrze. Fakt ten miał fatalne skutki dla Żydów powracających z „ucieczki" i przechodzących przez zwalony most. W dniu 6 września 1939 zanotowano w Sławkowie oraz na szosie prowadzącej do Strzemieszyc liczne przypadki śmierci Żydów (przeważnie zamieszkałych w Zagłębiu Dąbrowskim). Zwłoki zostały tymczasowo pochowane na miejscu wypadku.*[15] Precyzyjniej opisuje te wydarzenia sporządzone niecałe cztery miesiące po ich zajściu wcześniejsze sprawozdanie Judenratu, w którym czytamy, że w czasie *ekshumacji tymczasowo pochowanych w okolicy Sławkowa poległych Żydów zd. 6.IX.1939r. (…) przeprowadzono ekshumację 30 zwłoków, oraz 13 zwłoków znalezionych koło rzeki Sławkowskiej, razem pochowano na tut. cment. żydowskim 43 zwłoków Żydów*.[16] Informacja ta jest o tyle istotna, że istnieją rozbieżne szacunki liczby ofiar niemieckich zbrodni dokonanych zaraz po wkroczeniu wojsk do Sławkowa, choć wydaje się niekwestionowanym, że dotknęły one wyłącznie Żydów.[17]

Nie ulega wątpliwości, że do zbrodni na Ży-

przed podjęciem działań wojennych i ujawnił z całą mocą w pierwszych dniach września, na bezpośrednich tyłach wojska, przy czym dało się wyróżnić masowe ucieczki żywiołowe i ewakuację grup zorganizowanych (powstańców śląskich, młodzieży powstańczej i harcerstwa)." S. Piwowarski, *Karty z dziejów okupacji i podziemia*, s. 103, w: *Żarnowiec. Szkice z dziejów*, red. W. Passowicz, Kraków 1998.

9 J. Testyler, *Les enfants de Slawkow: récit autobiographique*, Paris 1992, s. 46.

10 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r.".

11 S. Orzechowski, *W czasie drugiej wojny światowej*, s. 405.

12 J. Testyler, *Les enfants de Slawkow*…, s. 47.

13 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r."

14 S. Orzechowski, *W czasie drugiej wojny światowej*, s. 405; R. Kołodziejczyk, *W czasach II wojny światowej i okupacji hitlerowskiej 1939-1945*, w: *Dzieje Olkusza i regionu olkuskiego* (2 t., Warszawa-Kraków 1978), t. II, s. 134; J. Kantyka, *Na jurajskim szlaku. Z dziejów walk z okupantem hitlerowskim na ziemi olkuskiej* (Katowice 1977), s. 15; *1940 „Krwawa Środa". Z dawnych dni Ziemi Olkuskiej* (Olkusz 1984), s. 3; M. Kiciarski, *Olkusz pod okupacją hitlerowską. Wspomnienia lekarza* („Przegląd lekarski" nr 1, 1968, s. 228-235), s. 228; Efraim Parasol, *Relacje indywidualne - odpisy*, Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego, sygn. 301/1551. O zajęciu Pilicy - H.Błażkiewicz OFM, *Pilica*, s. 373. O zajęciu Wolbromia - zob. hasło „Wolbrom" w *Pinkas Kehilot Polin*, (Encyclopedia of the Jewish Communities, Poland) vol. VII - Lublin and Kielce Districts, (Encyklopedia Gmin Żydowskich w Polsce), t. VII - Województwo Lubelskie i Kieleckie, Yad Vashem 1999, (Hebrew), za tłumaczeniem angielskim dostępnym na stronach internetowych www.yadvashem.org, s. 5 z 10.

15 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r."

16 „SPRAWOZDANIE z działalności rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od 9.X. do 1.I.1940 r." sporządzone 2 stycznia 1940 r., Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego, zespół „Żydowska Samopomoc Społeczna", sygn. 211/971 - Korespondencja Prezydium Ż.S.S. z Radą Żydowską w Sławkowie (2 I 1940 - VI 1940).

17 Dopiero 56 lat po tej zbrodni, w dniu 27 sierpnia 1995 r. odsłonięta została tablica pamiątkowa nad Białą Przemszą z napisem: „W tym miejscu

dach doszło w dwóch miejscach: na zniszczonym moście nad Białą Przemszą oraz na drodze do Strzemieszyc. Z zachowanych aktów zgonu wynika, iż 6 września 1939 r. o godzinie 18.30 zmarło ośmiu mężczyzn: Chil Buchszrajber (lat 43), jego syn Nuta Pinkus Buchszrajber (lat 20), Moszek Dawid Dafner (lat 25), Josek Dawid Ernst (lat 38), Szapsia Englard (lat 22), Szyja Zelcer (lat 29), Moszek Minc (lat 29) i Jochym Grosfeld (lat 52); 7 września 1939 r. o godzinie 18.30 zmarł Hendet Wolberg (lat 19), tego samego dnia o godzinie 19.00 zmarli Wolf Włoszczowski (lat 60) i jego zięć Moszek Wajsler (lat 45), a 8 września o godzinie 18.00 Chaim Kaplan (lat 21) i Jakub Szymon Krakowski[18] (lat 20). Wszystkie te akty zgonu sporządzone zostały na podstawie karty zgonu wystawionej przez powiatowego kontrolera sanitarnego oraz zeznań świadków Rozenberga i Testylera, a wszystkie ofiary pochodziły z Zagłębia Dąbrowskiego (Będzin, Dąbrowa Górnicza, Sosnowiec, Strzemieszyce, Maczki).[19] St. Orzechowski, choć powołuje się na to samo źródło, dodaje nie zamieszczoną w nim informację, jakoby ofiary z 6 września 1939 roku zginęły na moście, a ich zwłoki tymczasowo pochowano na miejscu wypadku, zaś na skutek starań Rosenberga i Testylera władze niemieckie zezwoliły na ekshumację zwłok i na pogrzebanie ich 3 stycznia 1940 roku[20] na cmentarzu żydowskim w Sławkowie, zaś pięciu Żydów i pewną grupę Polaków wykorzystano do prac przy odbudowie wysadzonego mostu na Białej Przemszy, a nadzorująca tę pracę 7 i 8 września 1939 roku jednostka saperów rozkazała po jej wykonaniu skakać Żydom do rzeki, gdzie ich rozstrzelano. Ciała zabitych przy odbudowie mostu wyłowiono z wody i pochowano na cmentarzu żydowskim.[21]

W internetowej bazie Yad Vashem[22] można znaleźć potwierdzenie śmierci w Sławkowie w 1939 r. wspomnianych już Jechiela i jego syna Pinchasa Natana Buchschreiberów z Będzina, Chanocha Kapłana z Będzina, Jakuba Szymona Krakowskiego z Będzina (ur. 1918 lub 1919 r.) oraz Henocha Wolberga (ur. 1924) z Sosnowca, a ponadto nie wymienionych dotąd Fiszela Kornhandlera z Sosnowca oraz braci Heskiela (ur. 1922) i Altera (ur. 1924 r.) Lewowiczów z Będzina. O tym, że żadna z ofiar tych niemieckich zbrodni nie pochodziła ze Sławkowa, mówi także w swej relacji Auerbachowa: *Olkusz był widownią wielkich szykan i prześladowań uchodźców, z Będzina i Sosnowca, którzy wracali z powrotem do swych miast. Na moście prowadzącym z Olkusza do Sławkowa odbywały się dantejskie sceny. Niemcy grabili i bili uchodźców żydowskich, którzy wracali do domów*.[23]

Inne źródło zauważa, że w księgach metrykalnych podanych jest jedynie osiem nazwisk osób, które zginęły 6 IX 1939 r., zaś nie ma tam Menachema Mendla Elefanda, którego taka właśnie data śmierci znajduje się na nagrobku na sławkowskim cmentarzu.[24]

w pierwszych dniach wojny, we wrześniu 1939 r. Niemcy zamordowali dziesiątki Żydów, którzy przechodzili przez uszkodzony most" (Elżbieta Pietrzyk, Józef Niewdana, www.slawkow.pl).

18 Z napisu na jego nagrobku wynika, jakoby zginął 6, a nie 8 września 1939 r. (zob.: M. Cyankiewicz, L. Hońdo, D. Rozmus, M. Rozmus, W. Starościak, *Cmentarze żydowskie w Sławkowie i Dąbrowie Górniczej*, red. L. Hońdo i D. Rozmus, Kraków 2004, s. 105, poz. 104).

19 E. Pietrzyk, *„Niech nigdy ich historia nie zatrze się w naszej pamięci"*, „Kurier Sławkowski", nr 48, wrzesień 1995.

20 Data ta jest wątpliwa z uwagi na to, iż o pochówku 43 zwłok Żydów mowa jest już w sprawozdaniu Judenratu sporządzonym 2 stycznia 1940 r.

21 S. Orzechowski, *W czasie drugiej wojny światowej*, s. 405, przyp. 5 i s. 406, przyp. 6.

22 www.yadvashem.org

23 Auerbachowa, *Relacje indywidualne - odpisy*, Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego, sygn. 301/1550.

24 M. Cyankiewicz, L. Hońdo, D. Rozmus, M. Rozmus, W. Starościak, *Cmentarze żydowskie w Sławkowie i Dąbrowie Górniczej*, s. 164, poz. 160.

Dużo większa liczba ofiar wyłania się z innych relacji. Sławkowska Żydówka Sara Klein mówi: *Niemcy, SS i Wehrmacht rozstrzelali mężczyzn Żydów wracających z ucieczki na moście nad Przemszą - w Sławkowie. Rozstrzelali tam podobno około 30 osób. Ponadto rozstrzelali Niemcy około 70 Żydów - mężczyzn na Koźle (wieś Kozioł - 2 km przed Sławkowem - ze strony Strzemieszyc). Akcja ta trwała kilka dni. Niemcy stali na moście i każdego napotkanego Żyda rozstrzelali. Usiłujących ratować się ucieczką wrzucali żywcem do rzeki i topili. Inni znowu SS-owcy jeździli ciężarowymi autami i napotkanych Żydów rozstrzeliwali. Oni właśnie rozstrzelali Żydów na Koźle. Była to specjalna grupa, która jeździła po całej okolicy. Gdy ja wróciłam, akcja ta jeszcze trwała cały dzień*.[25] Inne źródło mówi, iż między 5 i 7 września 1939 r. w Sławkowie *żołnierze Wehrmachtu rozstrzelali 98 osób pochodzenia żydowskiego z pow. Będzin. Zwłoki pochowano na cmentarzu żydowskim w Sławkowie*.[26] *Pinkas Hakehillot* mówi o 98 Żydach ze Sławkowa i okolic, wracających do swych domów po nieudanej próbie ucieczki przed frontem, zabitych przez niemieckich żołnierzy. Około 30 z nich zastrzelono na moście nad Przemszą lub utopiono w jej wodach, a resztę zastrzelono, gdy zdążali do miasta od strony Strzemieszyc. Żołnierze zbezcześcili także synagogę. Po kilku dniach niemiecki zarządca miasta zażądał wysokiej kontrybucji, a w celu zapewnienia jej zapłaty wzięto zakładników.[27]

Niejako obie te wersje zdarzeń kumuluje T. Berenstein i A. Rutkowski, pisząc, że w okresie od 7 września oddział Wehrmachtu rozstrzelał w miejscowości Sławków (pow. Olkusz) 9 Żydów pochodzących z powiatu będzińskiego. Na moście na Przemszy w Sławkowie żołnierze i esesowcy zastrzelili ok. 30 Żydów powracających z ewakuacji. Ponadto zastrzelili jeszcze ok. 70 mężczyzn Żydów we wsi Kozioł (2 km od Sławkowa w kierunku Strzemieszyc). Niemcy stali tu na moście i rozstrzeliwali każdego napotkanego Żyda; usiłujących ratować się ucieczką wrzucali do rzeki i topili. Inni zaś esesowcy jeździli w tym czasie ciężarówką i strzelali do przechodniów żydowskich. Należeli oni do specjalnej grupy, która jeździła po całej okolicy i mordowała spokojnych mieszkańców, zwłaszcza Żydów.[28]

Jak wspomina Sara Klein, *w kilka dni po tej akcji Komendantura niemiecka wezwała kilku poważniejszych Żydów, obywateli Sławkowa, z przedwojennym prezesem Gminy Żydowskiej Makowskim na czele i kazali im podpisać protokół, jakoby Żydzi rozstrzelani przez Niemców na moście i na Koźle zginęli od bomb - podczas bombardowania. Żydzi, sterroryzowani musieli ten protokół podpisać*.[29]

Po wielu latach także Jo Testyler zrelacjonował te wydarzenia: *Ciężarówka wypełniona około*

25 S. Klein, *Relacje indywidualne*, Żydowski Instytut Historyczny, sygn. 301/2726, relacja z 17.09.1947 r. (przedruk: *Olkusz: Zagłada i Pamięć*, red. I. Cieślik, O. Dziechciarz i K. Kocjan, Olkusz 2007, s. 302-303). Klein nie była jednak bezpośrednim świadkiem tych masakr, które miały miejsce przed jej powrotem z ucieczki przed frontem („Przed wybuchem wojny w 1939 roku mieszkałam w Chorzowie. 31-go sierpnia 1939 uciekłam z Chorzowa do Sławkowa, a stamtąd do Skały. Około 7-go września byłam z powrotem w Sławkowie.").

26 *Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939-1945. Województwo katowickie*, Ministerstwo Sprawiedliwości. Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Informacja wewnętrzna nr 66/14. Do użytku wewnętrznego, Warszawa 1985, s. 103.

27 Hasło „Sławków" w *Pinkas Hakehillot Polin* (Encyklopedia Gmin Żydowskich w Polsce), tom VII, strony 356-358, przekład angielski dostępny na stronach internetowych www.jewishgen.org.

28 T. Berenstein, A. Rutkowski, *Prześladowania ludności żydowskiej w okresie hitlerowskiej administracji wojskowej na okupowanych ziemiach polskich (1.IX.1939 r. – 25.X.1939 r.)*, Biuletyn ŻIH, nr 38, 1961, s. 18-19.

29 S. Klein, *Relacje*…

pięćdziesięcioma Żydami szybko przejeżdża przez miejscowość. Wkrótce potem serie z pistoletów maszynowych. Moja matka i ja pozostajemy chwilę bez ruchu. „Idź zobacz co się dzieje", prosi mnie łagodnie. Idę drogą, którą jechała ciężarówka w kierunku rzeki. Nagle zatrzymuję się. Woda jest czerwona i nieprzejrzysta. Wszędzie leżą ciała podziurawione kulami, pływające łagodnie na brzuchu. Żaden z tych mężczyzn nie jest martwy na twarzy. I nie panuje nawet to milczenie, które towarzyszy normalnie ludziom w ich ostatnim śnie. Żołnierze niemieccy śpiewają i śmieją się. Śmiechem donośnym. Głosem nieludzkim. W ogromnym żarze trawią się rzeczy ofiar. Oczy żołnierzy Wehrmachtu błyszczą, gdy patrzą na płomienie. Niewinna rzeka jest coraz bardziej czerwona. Śmiechom towarzyszy szczęk pistoletów maszynowych. Bo jeszcze strzelają. Radosne śmiechy. Ohydne śmiechy. Płomienie muskają walizy, ubrania, w nieznośnym odorze alkoholu. (…) Żołnierze Wehrmachtu zabili ich z zimną krwią. Kazali im schodzić z ciężarówki i strzelali im w plecy. Jak gdyby nie chcieli spojrzeć im w twarze. (…) Godzinę później dochodzi do nas inna straszna wiadomość: zabito inną grupę około pięćdziesięciu Żydów, zgarniętych pośród uciekinierów przybyłych na początku inwazji i wrzucono ich ciała do nieczynnego szybu kopalnianego. Stu martwych w ciągu godziny.[30] Testyler dodaje, że nazajutrz armia niemiecka *będzie golić brody pobożnym Żydom, których spotka na swej drodze, a żołnierze posyłać będą zdjęcia swym rodzinom jako zabawną historię. Nathan Wajsman będzie ofiarą tej okrutnej zabawy*.[31]

Sara Klein w swej relacji mówi, że *od razu po wkroczeniu Niemcy zdemolowali wnętrze synagogi*.[32]

Według sprawozdania Judenratu, *do połowy września 1939 powróciło ok. 80% uciekających, wielu powróciło jeszcze w późniejszym okresie, jednak najzamożniejsi Żydzi nie powrócili do dnia dzisiejszego* [tj. do początku 1941 r. - przyp. KK] *do Sławkowa.*[33] Dodaje także, że *na skutek zarządzenia Władz zatrzymywano od dnia 13.9. do dnia 6.10.1939 codziennie 10 Żydów jako zakładników*.[34]

Liczba osób żyd. zarejestrowanych w listopadzie 1939 r. wynosiła 929. Liczba osób żyd. zarejestrowanych w grudniu 1939 r. wynosiła 884.[35] Także *w dniu 17.XII.1939 r. po pierwszej wizytacji p. Kierownika Merina u nas sporządzono ogólny spis ludności żydowskiej w Sławkowie, który wykazał stan nastepujący: ogółem było 886 osób, w tem mężczyzn 270, kobiet 307, dzieci do lat 18-tu 309.*[36] Wedle niemieckiego spisu z 23 grudnia 1939 r. ludność żydowska w liczbie 4.097 osób (7,8% całego społeczeństwa) mieszkała w 6 miastach powiatu olkuskiego. Najwięcej (3.080) w Olkuszu, a następnie w Sławkowie (960), gdzie 951 spośród nich używało w domu języka żydowskiego.[37]

30 J. Testyler, *Les enfants de Slawkow*…, s. 48-50.

31 J. Testyler, *Les enfants de Slawkow*…, s. 51.

32 S. Klein, *Relacje*…

33 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r.", s. 2.

34 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r." Klein wspomina: „Po jakimś czasie Niemcy zabierali codziennie innych zakładników Żydów." (*Relacje*…)

35 „Sprawozdanie z działalności rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od 9.X. do 1.I.1940 r."

36 „Sprawozdanie z działalności obejmuje okres od dnia 9.X.1939 do 31.12.1941" (jedna strona eksponowana na wystawie „Fragment historii Żydów Sławkowa" w Dziale Kultury Dawnej Miejskiego Ośrodka Kultury w Sławkowie, Rynek 9).

37 I. Sroka, *Policyjny spis ludności w rejencji katowickiej, „Zaranie Śląskie"*, z. 3, 1969, s. 372, tab. 8; R. Kołodziejczyk, *W czasach II wojny światowej*..., t. II, s. 150-151, tab. 28 (29) i s. 180, tab. 37.

Sławków, z chwilą wkroczenia wojsk niemieckich, znalazł się pod okupacyjnym zarządem wojskowym. Władzę sprawowały organy Wehrmachtu i szef zarządu cywilnego, a cały powiat olkuski włączony został do okupacyjnego okręgu wojskowego „Kraków". W okresie tym w stosunku do Żydów zastosowano specjalnie obostrzoną politykę. Już wcześniej, bo 8 września 1939 r. wraz z wejściem w obieg marki niemieckiej, władze okupacyjne wprowadziły pierwsze ograniczenia swobód ludności żydowskiej, zakazując Żydom posiadania w domu więcej niż 1 tys. RM, względnie 2 tys. zł.[38] Wprowadzono też obowiązek oznaczania specjalnymi znakami sklepów i warsztatów, których byli właścicielami. Zabroniono im przekazywania majątku Aryjczykom, a w bankach zablokowano wszystkie depozyty papierów wartościowych.[39]

Zarząd wojskowy na okupowanych ziemiach polskich trwał do 25 października 1939 roku, kiedy to w życie weszły dekrety Hitlera wydane 8 i 12 października, na mocy których część ziem polskich włączono do III Rzeszy, a z pozostałych utworzono Generalną Gubernię.[40] Z dniem 26 października 1939 r. zachodnią część powiatu olkuskiego wraz ze Sławkowem wcielono do III Rzeszy.[41] Przedwojenny obszar tego powiatu wynosił 1.364,6 km^2, a liczba jego mieszkańców - 175 tys. osób, z czego do Rzeszy przyłączono tylko 349 km^2 zamieszkiwanych przez 52 tys. osób.[42]

Żydzi w Sławkowie zobowiązani zostali do noszenia na lewym rękawie białej płóciennej opaski z gwiazdą Dawida w listopadzie 1939 r., a w 1941 r. - być może jak w Olkuszu wraz z utworzeniem getta - zamieniona ona została na żółtą gwiazdę Dawida noszoną na lewej piersi.[43]

Wybuch wojny spowodował dezorganizację dotychczasowej struktury samorządowej gminy żydowskiej. Potwierdza to najwcześniejsze sprawozdanie sławkowskiego Judenratu, w którym czytamy, że *od czasu wybuchu wojny gmina żydowska przestała być czynną*.[44] Jednakże bardzo szybko miejscowi Żydzi podjęli samodzielną inicjatywę odbudowania działalności tej struktury. Już 9 października 1939 r. zorganizował się w Sławkowie tzw. Komitet Żydowski,[45] a - jak precyzyjniej podaje wcześniejsze sprawozdanie Judenratu - *dnia 9.X.1939 r. utworzył się przy Gminie t.zw. Komitet dla załatwienia spraw społeczeństwa żydowskiego*

38 I. Sroka, *Górny Śląsk i Zagłębie Dąbrowskie pod okupacyjnym zarządem wojskowym*, Śląski Instytut Naukowy, Katowice 1975, s. 212. Ostatecznie na terenie rejencji katowickiej marka niemiecka stała się jedynym środkiem płatniczym na podstawie rozporządzenia z 22 listopada 1939 roku. (tamże, s. 212-213).

39 J. Kantyka, *Na jurajskim szlaku...*, s. 16.

40 J. Kantyka, *Na jurajskim szlaku...*, s. 15-17.

41 I. Sroka, *Policyjny spis ludności…*, s. 358. Do 25 października 1939 r. okupowane przez wojska niemieckie ziemie polskie znajdowały się pod zarządem wojskowym, który zastąpiony został przez zarząd cywilny w dniu 26 października 1939 r. Równocześnie ze znacznych obszarów polskich utworzono tzw. Generalną Gubernię, a pozostałe tereny włączono do Rzeszy (I. Sroka, *Górny Śląsk…*, s. 8). Olkusz wraz z częścią powiatu olkuskiego znalazł się w tzw. rejencji katowickiej III Rzeszy (o kształtowaniu się tej rejencji zob. I. Sroka, *Górny Śląsk...*, s. 111-118). Z kolei granica celna między wschodnim i zachodnim Górnym Śląskiem przesunięta została do granic Generalnej Gubernii dopiero 20 listopada 1939 r. (I. Sroka, *Górny Śląsk...*, s. 118.). Rejencja katowicka początkowo należała do prowincji śląskiej, a po jej podziale na prowincje dolno- i górnośląską 20 grudnia 1940 r. wraz z rejencją opolską utworzyła prowincję górnośląską (J. Kantyka, *Na jurajskim szlaku*, s. 17).

42 S. Orzechowski, *W czasie drugiej wojny światowej,* s. 406-407 za Kołodziejczykiem, *W czasach II wojny światowej...*, t. II, s. 136-137 - przyp. 7.

43 *Pinkas Hakehillot*. Sara Klein mówi: „Jesienią 1939 r. musieliśmy włożyć białe opaski na lewej ręce z gwiazdą syjońską. W 1941 roku opaska została zamieniona na żółtą gwiazdą Dawida - na lewej piersi." (*Olkusz: Zagłada i Pamięć*, red. I. Cieślik, O. Dziechciarz i K. Kocjan, s. 302). Por. K. Kocjan, *Zagłada olkuskich Żydów*, Olkusz 2002, s. 14 nn.

44 „Sprawozdanie z działalności rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od 9.X. do 1.I.1940 r."

45 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r.", s. 2. Według

w Sławkowie.[46] Nie był to zatem - jak się wydaje - typowy Judenrat,[47] utworzony na żądanie władz okupacyjnych, ale samorzutna miejscowa inicjatywa.

Powody tej decyzji są zresztą jasne: P*ierwsza działalność komitetu stanowiła uzyskanie zezwolenia na przeprowadzenie ekshumacji tymczasowo pochowanych w okolicy Sławkowa poległych Żydów zd. 6.IX.1939 r.*[48] Nie było to zadanie łatwe: *Praca ta była związana z dużymi trudnościami i wydatkami, ale nie bacząc na wszystkie przeszkody oficjalnie przeprowadzono ekshumację 30 zwłoków, oraz 13 zwłoków znalezionych koło rzeki Sławkowskiej, razem pochowano na tut.cment. żydowskim 43 zwłoków Żydów*.[49]

Na skutek starań p. Rozenberga Władza niemiecka zezwoliła na ekshumację zwłok i na pochowanie ich na cmentarzu żydowskim w Sławkowie. Przeprowadzeniem ekshumacji zwłok oraz pogrzebaniem ich na cmentarzu żydowskim w Sławkowie zajmował się p. Rozenberg i p. Testyler.[50] Groby ofiar wrześniowych zbrodni 1939 r. znajdują się najprawdopodobniej po prawej stronie od wejścia na cmentarz żydowski w Sławkowie, oznaczone najczęściej anonimowymi tumbami.[51]

W o rok późniejszym sprawozdaniu Judenratu, po opisie sprawy pochówku zamordowanych we wrześniu Żydów, czytamy: *Pierwszym zadaniem Komitetu było unormowanie sprawy robót przymusowych oraz uzyskanie przydzialu produktów żywnościowych dla ludności żydowskiej. Wskutek starań Komitetu, Władze zgodziły się, by Komitet dostarczał koniecznej ilości Żydów do pracy. Komitet uzyskał również przydział aprowizacji dla Żydów. Aprowizacja była rozdzielana ludności żydowskiej w lokalu Komitetu do dnia 1.IV.1940*.[52] Sprawę robót przymusowych Żydów opisuje także inne sprawozdanie Judenratu: *We wrześniu 1939 Władze pociągnęły Żydów do różnych robót. Pociągnięciem Żydów do pracy zajmowała się istniejąca w owym czasie tzw. milicja, która przeprowadzała rodzaj obławy pojmując na ulicach i zatrzymując w mieszkaniach ludzi do wykonywania różnych prac, pojmowano też przygodnych i przejezdnych. Nie obeszło się przytem bez przykrych scen*.[53]

1940 r. Żydzi przy przymusowej pracy odśnieżania. (źródło: Yad Vashem, sygn. 4364/1)

Pinkas Hakehillot, sławkowski Judenrat, podległy sosnowieckiej Centrali, utworzono w listopadzie 1939 r. Przewodniczył mu Laks, a wraz z Judenratem utworzono żydowską milicję z trzema ordnerami.

46 „Sprawozdanie z działalności rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od 9.X. do 1.I.1940 r."

47 Judenraty na terenach polskich wcielonych do Rzeszy powstawały na podstawie pilnego okólnika szefa policji bezpieczeństwa Rzeszy Heydricha z dnia 21 września 1939 r., zaś na terenie Generalnej Gubernii na podstawie analogicznego dekretu Hansa Franka z 28 listopada 1939 r. (I. Trunk, *Judenrat. The Jewish councils in Eastern Europe under Nazi Occupation*, New York - London 1972, s. 1 nn.).

48 „Sprawozdanie z działalności rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od 9.X. do 1.I.1940 r."

49 „Sprawozdanie z działalności rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od 9.X. do 1.I.1940 r."

50 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r.".

51 M. Cyankiewicz, L. Hońdo, D. Rozmus, M. Rozmus, W. Starościak, *Cmentarze żydowskie w Sławkowie i Dąbrowie Górniczej*, plan. Zob. także: Testyler, *Les enfants de Slawkow…*, s. 54-55.

52 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r.".

53 „Sprawozdanie z działalności obejmuje okres od dnia 9.X.1939 do 31.12.1941".

1940 r. Żydzi przy przymusowej pracy odśnieżania. (źródło: Yad Vashem, sygn. 4364/2)

Uznanie samorzutnie utworzonego komitetu za oficjalny Judenrat nastąpiło po wizycie Mojżesza Merina:[54] *Od dnia 15.XII.1939 r. dzięki wizycie p. M.Merina, kier.gmin żyd.Katow. Okręgu Rządowego Rada Starszych tut.gminy została zatwierdzona*.[55]

Tak o powstaniu i organizacji gmin żydowskich na tym terenie pisała okupacyjna „Gazeta Żydowska":

Organizacja Żydowskich Gmin Wyznaniowych na Wschodnim Górnym Śląsku.

(...) Z wybuchem wojny, który spowodował rozwiązanie gmin, powstała konieczność reorganizacji poszczególnych gmin według należycie przemyślanego, jednolitego planu i zarządzania nimi według jednolitych linii wytycznych.

Z początkiem grudnia roku ub. Przewodniczącemu Komitetu Żydowskich Gmin Wyznaniowych w Sosnowcu, p. M. Merinowi, powierzono ze strony Władz misję przeprowadzenia organizacji wzgl. reorganizacji Gmin Żydowskich, leżących na obszarze obwodu rządowego Kattowitz. Celem wykonania tego polecenia zaszła konieczność stworzenia organu centralnego, którego zadanie miało polegać na jednolitym zorganizowaniu gmin i ich działalności. - W ten sposób powstała w pierwszych dniach stycznia roku bieżącego tak zwana „Centrala", która z biegiem czasu rozrosła się w instytucję o wielkich rozmiarach. (...) Mimo to wytworzyła się z biegiem czasu taka organizacja, która w danych warunkach uczyni zadość potrzebom, mianowicie „Centrala Żydowskich Gmin Wyznaniowych na Górnym Śląsku".[56]

Rodzaj organizacji.

Żydowskie Gminy na terenie wschodniego Górnego Śląska dzielą się na 8 obwodów, a mian. bielski, blachownicki, chrzanowski, dąbrowski, olkuski, żywiecki, cieszyński i zawierciański. Oprócz tego istnieją jeszcze 2 okręgi miejskie: sosnowiecki i będziński. Gminy na terenie poszczególnych obwodów podlegają t. zw. Inspektoratom okręgowym, które są łącznikami pomiędzy nimi a centralą w Sosnowcu i których zadanie polega na czuwaniu nad sumiennym wykonywaniem dyrektyw wydawanych przez centralę. Na czele centrali stoi kierownik Rad

54 Mosze (Moniek) Merin (1906-1943), jedna z najbardziej kontrowersyjnych postaci wśród przywódców polskich Żydów okresu II wojny światowej. Przed wybuchem wojny działacz sosnowieckiej organizacji syjonistycznej, od stycznia 1939 r. członek sosnowieckiej rady żydowskiej. Na początku okupacji mianowany przez Niemców prezesem sosnowieckiego Judenratu, a następnie kierownikiem *(Leiter)* Centrali gmin żydowskich na Wschodnim i Górnym Śląsku z siedzibą w Sosnowcu. Okręg Centrali liczył około 100.000 osób. Był zwolennikiem polityki „ocalenia przez pracę", polegającej na zaangażowaniu ludności żydowskiej w działalność gospodarczą na rzecz okupacyjnych władz niemieckich. Później (od maja 1942 r.) brał czynny udział w likwidacji gmin żydowskich, poprzez kolaborację z władzami okupacyjnymi starając się ocalić część ludności żydowskiej. 21 czerwca 1943 r. wraz z grupą najbliższych współpracowników deportowany do Auschwitz, gdzie zginął. Por.: P. Wiederman, *Płowa bestia. Powieść*, Monachium 1948, hasło „Merin Moshe" autorstwa Avihu Ronena w *Encyclopedia of the Holocaust,* wyd. Israel Gutman, New York-London 1990, t. III, s. 972-974 oraz Trunk, *Judenrat*.

55 „Sprawozdanie z działalności rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od 9.X. do 1.I.1940 r." Co ciekawe, późniejsze o rok sprawozdanie Judenratu zaznacza, że Merin odwiedził Sławków „przy asyście p. Mgr. Śmietany", co być może wskazuje na wzrost jego znaczenia w strukturach Centrali.

56 P. Wiederman, *Płowa bestia*, s. 50. Być może stało się to do dnia 13 listopada 1939 r. Inne źródła mówią o utworzeniu Centrali w początkach 1940 r.

Starszych, który wobec Władz reprezentuje zarówno Centralę, jak i poszczególne Gminy. Na skutek rozległej działalności centrali, podzielono pracę na poszczególne resorty i stworzono odpowiednie wydziały.[57]

Sprawozdanie za lata 1939-40 podaje: *Po skontrolowaniu dotychczasowej działalności i uzyskaniu informacji co do osób wchodzących w skład Komitetu, zreorganizował p. Kierownik Merin Komitet na Radę Starszych (Aeltestenrat), pozostawiając jednak skład osobowy bez zmian. Od czasu powstania Rady Starszych rozpoczyna się stopniowy rozwój Gminy. Na początku pracował tylko 1 urzędnik honorowo (b. sekr. Gminy Żyd.). W grudniu 1939 pracowała w biurze Rady Starszych tylko 1 urzędniczka, pobierając b. skromne wynagrodzenie. Z powodu powiększenia się zakresu działalności Rady, zaangażowano jeszcze kilku pracowników, którzy znając zły stan finansowy Gminy - pracowali częściowo zupełnie bezpłatnie, a częściowo za skromnem wynagrodzeniem*.[58] Podpis pod najwcześniejszym sprawozdaniem Judenratu potwierdza, że Przewodniczącym *Aeltestenrat der Juedische Kultusgemeinde Sławków* (Rada Starszych Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Sławkowie), jak nazywano oficjalnie Judenrat, był I. Ch. Laks. Tak też wspomina Sara Klein: *Przewodniczącym Ältestenratu w Sławkowie był Laks. W Sławkowie było 3-ch orderów. Postrachem ludności żydowskiej był początkowo Schupowiec Nitschi, który bił Żydów. Również burmistrz Sławkowa Niemiec dał się we znaki ludności żydowskiej. Nakładał kontrybucje na ludność żydowską i szykanował Żydów jak również Polaków*.[59]

W sprawozdaniu Judenratu za 1939 r. znajdziemy opis działalności komitetu w początkowym okresie: *Komitet nie miał możności prowadzenia działalności w zakresie Opieki Społecznej, albowiem stan materialny tut.gminy od czasu wybuchu wojny znacznie się pogorszył, gdyż ludność żydowska z której około 70% była zatrudniona we fabryce B-ci Szajn została pozbawiona tej pracy nie mając żadnych środków do życia. Najwięksi zamożni wyjechali ze Sławkowa, panuje zatem wprost nędza i głód, natomiast handlem zajmuje się mała część ludności żydowskiej. Komitet wystarał się zaledwie otrzymania przydziału produktów żywnościowych po cenie ustalonej przez Władzę. Od dnia 7.XII.1939 do 1.I.1940 r. przydzielono nam 3150 kg.mąki żytniej.1120 kg.mąki pszennej.743 kg. Cukru,67,50 kg. Margaryny i 254 litr nafty.*

Od dnia 15.XII.1939 r. (…) przystąpiono energicznie do pracy w zakresie opieki Społecznej. Przeprowadzono akcję odzieżową, rozdzielono około 120 sztuk odzieży i obuwia różnego rodzaju między 30 biednych rodzin /120 osób/. Przystąpiono do opracowania budżetu na doraźną pomoc zimową dla biednych i bezrobotnych żydów, rozdzielono już około 30 m. węgla, akcja ta będzie rozszerzona stosownie do możności finansowych.

Dzięki otrzymanej kwoty 500 RM. od p. M. Merina z funduszów „Jointu" przystąpiono do urządzenia kuchni do wydawania codziennie 300 objadów dla biednych bezpłatnie. Kuchnia ta ma być uruchomiona d. 4.I.40 r.[60]

Uruchomienie kuchni potwierdza rok późniejsze sprawozdanie: *W ostatnich dniach grudnia*

(Archiwum ŻIH, sygn. sygn. 313/28, k. 18 i 33). O Centrali zob. A. Namysło, *Centrala Żydowskich Rad Starszych na Wschodnim Górnym Śląsku*, w: *Zagłada Żydów zagłębiowskich*, red. A. Namysło, Będzin 2004, s. 38-62.

57 „Gazeta Żydowska", Rok I, nr 29, wtorek 29 października 1940, s. 6.

58 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r."

59 Sara Klein, *Relacje*…

60 O starannej weryfikacji tych sprawozdań przez ŻSS w Krakowie świadczy, iż do sprawozdania dołączona jest odręczna notatka, prawdopodobnie pracownika ŻSS, iż w sprawozdaniu p. Merina w teczce Sosnowiec 51 figuruje jako zapomoga dla Sławkowa 2.500 zł, a w sprawozdaniu Sławkowa z 2.I.1940 r. podano jako subsydium Jointu RM 500. Należy wyjaśnić tę rozbieżność. 8.II.40 (podpis nieczytelny).

1939 r. została Rada Starszych zawezwana do Pana Kierownika Gmin w Sosnowcu, który zarządził uruchomienie w Sławkowie kuchni dla biednych i bezrobotnych, oświadczając przytym, że wystarał się już dla nas o subwencję z funduszów „Jointu" w kwocie RM. 1250 (Zł. 2500.). Powyższą subwencję „Jointu" otrzymaliśmu w m-cu styczniu 1940 r. Kuchnię uruchomiono u nas dnia 7 stycznia 1940 r. Z kuchni korzystało przeszło 300 osób, t.j. 30% ogólnej ludności żydowskiej. Oprócz wymienionej kuchni rodzielono również w miesiącach zimowych bezpłatnie węgiel dla biednych. Stan funduszów Gminy był jednak nadal zły, gdyż z powodu straty dotychczasowych źródeł dochodu, ludność żydowska Sławkowa nie mogła zasilać kasy Gminy koniecznymi sumami. Dla polepszenia stanu finansowego Gminy p. Kierownik Merin wydelegował do nas p. D. Sobola,[61] *początkowo w charakterze Delegata, a następnie w charakterze Inspektora Centrali (w marcu 1940). Pan Inspektor Sobol urzędował w Sławkowie przez stosunkowo krótki czas i uporządkował wszystkie sprawy Gminy, podnosząc przy tym stan finansowy tut.Gminy. Na skutek poleceń p. Insp. Sobola powiększono ilość wydziałów Gminy, urządzając - między innymi - Ambulatorium przy organizującym się u nas Wydziale Zdrowia. W miesiącu kwietniu 1940 r. przeprowadziła Rada Starszych, na skutek polecenia Centrali Gmin akcję pomocy paschalnej. W ramach tej akcji zaopatrzono całą ludność żydowską miasta w macę oraz wydawano bezpłatnie ludności ubogiej macę i inne produkty, jak również zasiłki pieniężne z przeprowadzonej akcji kimchowej.*[62]

Sprawozdanie to opisuje także osobową liczebność Judenratu: *W sierpniu powiększono skład osobowy tut. Rady Starszych z 5-ciu do 8-iu członków. Skład osobowy pracowników Gminy powiększył się następująco:*

Od X.39 do I.1940 r. pracowały 2 osoby
Od II.40 do VII.1940 r. pracowały 4 osoby
W m-cu VIII.1940 r. pracowało 5 osób
W m-cu IX.1940 r. pracowało 7 osób
od m-ca X.1940 r. pracuje 8 osób.[63]

W materiałach archiwalnych zachowały się sporządzone w języku niemieckim miesięczne sprawozdania z wykonania budżetu gminy sławkowskiej („Gemeinde In Sławków", „Aeltestenrates der Juedischen Kultusgemeinde in Slawkow") za miesiące marzec, kwiecień, maj i czerwiec 1940 r. Z marcowego sprawozdania, sporządzonego 12.04.1940 r., wynika, że wynagrodzenie za pracę w Judenracie otrzymywał jego sekretarz Makowski. W sprawozdaniu kwietniowym, sporządzonym 5.05.1940 r., wymieniony jest sekretarz Mendel Makowski oraz członkowie Komitetu N. Testyler i Ch. Rosenberg, kasjerka Ch. Sz. Pomeranc oraz chłopcy na posyłki J. Testyler i Sz. Rozenberg. Nazwiska sekretarza i tych dwóch członków Komitetu powtarzają się w sprawozdaniu za maj i czerwiec 1940 r. (sporządzonych odpowiednio 5.06.1940 r. i 5.07.1940 r.). Wszystkie te sprawozdania podpisane są przez Przewodniczącego (Vorsitzender) sławkowskiego Judenratu J. Laksa (I. Ch. Laksa). Kwietniowe

61 Parasol, nazywając Sobola „awanturnikiem", twierdzi, że w styczniu 1940 r. sosnowiecka Centrala miała go mianować komisarzem Rady Żydowskiej w Olkuszu (Parasol, *Relacje...*). O nim pisze Wiederman: „Z takich to młodzieńców o wysokich butach złożony jest sztab wysiedleńczy urzędników a dowództwo nad nim otrzymał nie kto inny, jak pan Dyonizy (!) Sobol. Imię i nazwisko mówią już za siebie." (*Płowa bestia*, s. 143). Sławkowska Żydówka Sara Klein twierdzi, że „Do Sławkowa przyjeżdżał często Sobol z ramienia Centrali żydowskiej w Sosnowcu." (*Relacje...*, sygn. 301/2726). Maria Adlefliegel mówi o Sobolu jako o prezesie olkuskiej gminy w momencie wysiedlenia (*Relacje indywidualne*, Żydowski Instytut Historyczny, sygn. 301/3475, relacja z 22.11.1946 r. (przedruk: *Olkusz: Zagłada i Pamięć,* red. I. Cieślik, O. Dziechciarz i K. Kocjan, s. 293-296)).

62 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r.".

63 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r.".

sprawozdanie podpisał także „delegat Centrali" („Delegierte der Zentrale") D. Sobol (nazwa ta występuje także na sprawozdaniu marcowym, ale brak jest podpisu), który sprawozdanie za maj podpisał już jako "Inspektor Okręgowy Centrali" („Kreis-Inspektor der Zentrale" - nazwa ta powtarza się także w sprawozdaniu za czerwiec, ale brak jest podpisu). Czerwcowe sprawozdanie dodatkowo podpisał Sekretarz Judenratu.[64]

Mendel Makowski, sekretarz Gminy Żydowskiej (źródło: Agnieszka Nitszke, Byli wśród nas. Monografia Żydów sławkowskich, archiwum Fundacji Shalom, nr 61/1995)

Sprawozdanie z 1940 roku optymistycznie opisuje działalność Judenratu: *Po zreorganizowaniu Rady Starszych w m-cu sierpniu 1940 r. praca poszczególnych Wydziałów znacznie się usprawniła. W końcu września 1940 r. dała nam Centrala Gmin możność urządzenia modlitewni w domach prywatnych na uroczyste Święta Noworoczne i Sądnego Dnia, wykorzystując tą możliwość urządziliśmy u nas 8 domów modlitewnych. Również zaopatrzyliśmy tut. ludność żydowską w „sarogim" na święta Szałasów. Sarogim otrzymaliśmy od Centrali Gmin. W m-cu październiku 1940 r. zorganizowała tut. Rada - na polecenie Centrali Gmin i p.Inspektora Sobola - akcję „Jüdische Winter Wohlfahrt"*[65] *oraz wykonała polecenie Centrali Gmin o wcieleniu robotników do obozów pracy (Arbeitseinsatz). W listopadzie i grudniu 1940 r. wydawała tut. Rada Starszych ubogiej ludności żydowskiej - węgiel i kartofle, w ramach akcji pomocy zimowej. W tym samym czasie wypłacono rodzinom robotników, znajdujących się w obozach pracy, zasiłek z funduszów przesłanych nam przez Centralę Gmin w Sosnowcu. Z opieki Społecznej tut. Rady Starszych korzystało w końcu 1940 ok.400 osób, na ogólną liczbę mieszkańców 849 (po odliczeniu 49 osób, znajdujących się w obozach pracy). W grudniu 1940 r. przeszły pod zarządem komisarycznym istniejące jeszcze do tego czasu żydowskie sklepy wyrobów żelaznych. Zarząd komisaryczny przejął również w tym samym czasie zamknięte od początku 1940 r. żydowskie sklepy towarów bławatnych i galanteryjnych.*[66] Od 5 grudnia 1940 roku wszelkie nieruchomości żydowskie zostały przejęte przez Grundstuckgesellschaft. Komitet Żydowski organizował też robotników (ponad 300 osób) do pracy przymusowej przy porządkowaniu urzędów i instytucji, odśnieżania ulic, torów kolejowych i placów, rozładunku i załadunku. Prace te do 1941 roku wykonywano częściowo odpłatnie, co pozwoliło z uzyskanych funduszy organizować dla ludności żydowskiej akcje pomocy zimowej oraz udzielania zasiłków dla rodzin osób skierowanych do obozów.[67]

Według najpóźniejszego sprawozdania Judenratu, *stan ludności żydowskiej w dniu 31.12.1940 wynosił ogółem 899 osób w tem mężczyzn 294,*

64 Żydowska Samopomoc Społeczna, Achiwum ŻIH, sygn. 211/971. Testyler do członków sławkowskiej rady żydowskiej, która zbierała się czasem w jego domu, zalicza swego ojca, przewodniczącego Laksa, skarbnika Mendela Makowskiego, honorowego przewodniczącego Libermentcha, kupca bławatnego, radnego Goldberga i Rosenberga, „nowo przybyłego do Sławkowa, którego nie lubimy wcale, ale który doskonale mówi po niemiecku i który nieco narzucił się Gminie", a także Nathana Waismana i jego szwagra Barucha Słomińskiego (Jo Testyler, *Les enfants de Slawkow…*, s. 54).

65 Niem.: „Żydowska Pomoc Zimowa".

66 „Sprawozdanie ogólne z działalności Rady Starszych Gminy Żydowskiej w Sławkowie za czas od września 1939 r. do 31.12.1940 r.".

67 Pietrzyk, Niewdana, www.slawkow.pl.

Prawdopodobnie spotkanie pracowników Judenratu z widocznymi trzema ordnerami w służbowych czapkach (na pierwszym zdjęciu pierwszy z prawej Szmuel Hoppen). Napis na ścianie wskazuje na związek z akcją „Żydowskiej Pomocy Zimowej”; (źródło pierwszego zdjęcia: Yad Vashem)

kobiet 323, dzieci do lat 18 282. W okresie sprawozdawczym zanotowano 16 urodzin, zawarto 11 ślubów, a wypadków śmietelnych było 13.[68]

Według *Pinkas Hakehillot*, zaraz po uformowaniu Judenrat otworzył publiczną kuchnię dla potrzebujących, a w lutym 1941 r. wydawano dziennie 200 posiłków z zupy i chleba. Tej zimy Judenrat zajmował się 400 nędzarzami wydając im odzież i opał, opiekując się nimi także na inne sposoby. W marcu 1941 r. wydział opieki społecznej Judenratu wydał 300 paczek żywości potrzebującym rodzinom. Codziennie 25 dzie-

Trzej sławkowscy ordnerzy (pierwszy z lewej Szmuel Hoppen); (źródło: Yad Vashem)

ci otrzymywało mleko; prawdopodobnie także wydawano obiady starszym dzieciom. Judenrat utrzymywał przychodnię, w której pracował lekarz i dwoje medyków. W 1941 r. rozpoczął kurs prac metalowych, w którym uczono 20 osób. W latach 1940-1941 nadal kilku miejscowych Żydów pracowało tam, gdzie przed wojną (w tym ci, którzy nadal pracowali jako urzędnicy w miejscowej fabryce metalu skonfiskowanej rodzinie Szajnów i prowadzonej przez Niemców). W 1941 lub 1942 r. firma *„Blechwaren Fabrik”* (fabryka blachy) należąca do Josefa Skopka z Sosnowca założyła oddział w sławkowskiej synagodze, w którym zatrudniono także 50 Żydów. Reszta Żydów brała udział w pracy przymusowej w Sławkowie i okolicach, a w 1941 r. Żydzi byli także transportowani do odległych obozów pracy, zgodnie z listą przygotowaną przez Judenrat po zbadaniu ich przez żydowskiego lekarza. Pierwsza grupa wysłana do obozu pracy liczyła 50 osób. Przed wysłaniem do obozu przyjechał do Sławkowa

68 „Sprawozdanie z działalności obejmuje okres od dnia 9.X.1939 do 31.12.1941”. Nie jest jasne, czy przez „okres sprawozdawczy” rozumiano okres między wrześniem 1939 r. a grudniem 1940 r. (jak sugerują stany osobowe) czy też grudniem 1941 r. (jak sugeruje tytuł sprawozdania).

przewodniczący Centrali z Sosnowca Mosze Merin i głosił żydowskim słuchaczom o znaczeniu pracy w obozie jako jedynej drogi ocalenia życia. Od czasu do czasu wysyłane były nowe transporty do obozów pracy i więcej niż raz Niemcy łapali w tym celu przechodniów na ulicy.[69]

Tak wysyłanie sławkowskich Żydów do obozów pracy wspomina Sara Klein: *Pierwszy Arbeiteinsatz w Sławkowie odbył się jesienią 1940 lub 1941 roku. Zabrano wtenczas około 50 młodych mężczyzn. Centrala Żydowska w Sosnowcu nałożyła kontyngent 50 osób dla Sławkowa. Gmina sama rozsyłała wezwania, przeważnie bez obrony od stawienia się na wyjazd do Niemiec na pracę. W dzień przedtem był obecny w Sławkowie Moniek Meryn i przemawiał do Żydów, że należy jechać do Niemiec i nie uchylać się. Mówił, że jadą tylko na jeden miesiąc, a później zostaną zastąpieni przez innych. Mówił, że dostaną jedzenie i będą mogli korespondować z rodziną. Pozatem było jeszcze kilka Arbeiteinsatz, dla szczegółów nie pamiętam. Inne odbywały się w formie łapanek. Celem zapobieżenia wysyłkom do Niemiec założona została filia szopu Skopka w Sławkowie. Szop mieścił się w bożnicy. Wyrabiano tam konewki do węgla, a z odpadków zabawki dla dzieci. Firma ta nazywała się: Blechwaren-Fabrik Josef Skopek. Centrala tej firmy była w Sosnowcu, a filie w Strzemieszycach i Sławkowie. Pracowało tam około 50 ludzi, sami Żydzi, mężczyźni i kobiety. Jedynie kierownikiem był „aryjczyk". Do tego szopu przyjechało kilku robotników Żydów z Olkusza.*[70]

Choć brak bezpośrednich informacji, aby miejscem przesiedleń śląskich Żydów w połowie 1940 r. był także - obok m. in. Olkusza, Jaworzna i Chrzanowa - Sławków, to jednak na listach z likwidacji sławkowskiego getta figuruje cieszyńska rodzina Amsterdamów czy katowicka rodzina Hoppenów.[71]

10 października 1940 r. w części dawnego powiatu olkuskiego włączonej do Rzeszy mieszkało 4.021 Żydów (8,1%)[72]. 28 października 1940 roku do obozu pracy w Geppersdorf deportowano 50 osób w wieku 18-55 lat.[73]

Jak pisze okupacyjna „Gazeta Żydowska" w rubryce „Z miast i miasteczek. Z Zagłębia Dąbrowskiego. Ze Sławkowa (koło Olkusza)": *Gmina żydowska Sławkowa, liczy 850 dusz. Rada Żydowska została powołana do życia w listopadzie 1939 r. Uruchomiono natychmiast kuchnię, która wydawała wielką ilość obiadów dziennie. Rada wysłała 50 robotników do prac. Mimo trudności finansowych spełnia ona należycie swoje zadania. W projekcie znajduje się m. i. uruchomienie kursów szkoleniowych. Wydziały aprowizacyjne i zdrowia zostały ostatnio przejęte przez Radę żydowską i rozwijają żywą działalność. Gmina podlega Centrali Gmin w Sosnowcu.*[74]

Według stanu z 5 II 1941 r. gmina Sławków z 900 mieszkańcami zatrudniała 19 urzędników jako pracowników Centrali Żydowskich Rad Starszych Wschodniego Górnego Śląska.[75] Do marca 1941 r. inspektoratem Olkusz kierował Dionizy Sobol, ur. 12 III 1902 r., a w jego skład

69 *Pinkas Hakehillot.*

70 S. Klein, *Relacje*…

71 O przesiedleniach śląskich Żydów zob.: B. Cybulski, *Żydzi polscy w prowincji górnośląskiej w okresie II wojny światowej*, („Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka", r. XLIV (1989), nr 1, s. 137-149), s. 142. Por. także: Tiszler, *Relacje*..., sygn. 301/1552 - odpisy, s. 5.

72 *Dzieje Olkusza*..., t. II, s. 180, tab. 37.

73 E. Pietrzyk, J. Niewdana, www.slawkow.pl. Testyler pisze o wysłaniu 50 przymusowych robotników żydowskich w listopadzie 1940 r. (J. Testyler, *Les enfants de Slawkow*…, s. 71-73).

74 GAZETA ŻYDOWSKA, D.11L III egz. - Rok II, nr 7, Kraków, piątek 24 stycznia 1941, s. 7

75 A. Namysło, *Centrala Żydowskich Rad Starszych*..., tabela II, s. 59.

- obok gmin Olkusz (z filiami Olkusz i Ogrodzieniec), Strzemieszyce (z filiami Strzemieszyce, Grabocin, Kazimierz, Maczki, Niemce i Porąbka) oraz Ząbkowice - wchodziła także gmina Sławków, której przewodniczącym był Chaim Laks, a liczba jej mieszkańców wynosiła 846.[76] Inne źródło taką właśnie liczbę, 846 Żydów mieszkających w Sławkowie, odnosi do lutego 1941 r.[77]

Pod koniec 1941 r. rozpoczęto w Sławkowie tworzenie getta. Jak mówi Sara Klein: *Wszyscy Żydzi mieszkający na innych ulicach musieli się przenieść do dzielnicy. Można było wszystko zabrać. W skład dzielnicy wchodziły: cała ulica Kwartowska i część Kościelnej. Były to ciasne uliczki bez trotuaru, pełne błota i brudu. Była wielka ciasnota mieszkaniowa. Przy tej ulicy były tylko parterowe domy. Mieszkało wtenczas w Sławkowie około 1000 Żydów. Z tego powodu musiało skupić się kilka rodzin w jednym mieszkaniu. Przesiedlenie do dzielnicy zostało zakończone w lutym-marcu 1942 roku. Żydom nie wolno było wychodzić z mieszkań po godzinie 8-ej wieczór do godziny 6-ej rano*.[78] Inne źródło twierdzi, że getto utworzono *w obrębie ulic: Kilińskiego, Kościuszki, Kwartowskiej i Podwalnej, przesiedlając jednocześnie zamieszkałych tam Polaków, pozostawiając jedynie gospodarzy - rolników. (…) W getcie zorganizowano „szopy", gdzie Żydzi zatrudnieni byli w warsztatach krawieckich, szewskich i stolarskich*.[79] Sławkowskie getto nie było ogrodzone.[80] Jak wspomina Klein, *po utworzeniu dzielnicy żydowskiej nie wolno było wychodzić poza dzielnicę. Do Sławkowa przyjeżdżał często Sobol z ramienia Centrali żydowskiej w Sosnowcu*.[81]

3 grudnia 1941 r. sławkowscy Żydzi - wraz z pozostałą ludnością Sławkowa - zmuszeni zostali do oglądania publicznej egzekucji dwóch członków polskiego ruchu oporu.[82]

Likwidacja sławkowskiego getta miała miejsce 11 czerwca 1942 r. (dzień po rozpoczęciu likwidacji getta w Olkuszu).[83] Akcję tę - wpisującą się w pierwszy etap masowych wysiedleń ludności żydowskiej z miejscowości Górnego i Wschodniego Śląska - poprzedziły częściowe wysiedlenia Żydów z Sosnowca, Będzina, Dąbrowy, Czeladzi i innych miejscowości w połowie maja 1942 r., a także z Chrzanowa i Jaworzna pod koniec maja tegoż roku. Kolejne akcje wysiedleńcze, już na początku czerwca, miały miejsce w Szczakowej i Trzebini, skąd wysiedlano całą ludność żydowską .[84]

Jak wspomina Sara Klein, *10 czerwca 1942 r. o godzinie 5-ej rano przyjechali autami SS-owcy*

76 A. Namysło, *Centrala Żydowskich Rad Starszych…*, tabela I, s. 56 i tabela III, s. 60.

77 *Pinkas Hakehillot*.

78 S. Klein, *Relacje… Pinkas Hakehillot* twierdzi, że godzina policyjna obowiązywała „od 6 wieczorem do 6 rano następnego dnia".

79 E. Pietrzyk, J. Niewdana, www.slawkow.pl.

80 *Pinkas Hakehillot*.

81 S. Klein, *Relacje…*

82 J. Testyler, *Les enfants de Slawkow…*, s. 68, choć podaje błędną datę "jesieni 1940 r.".

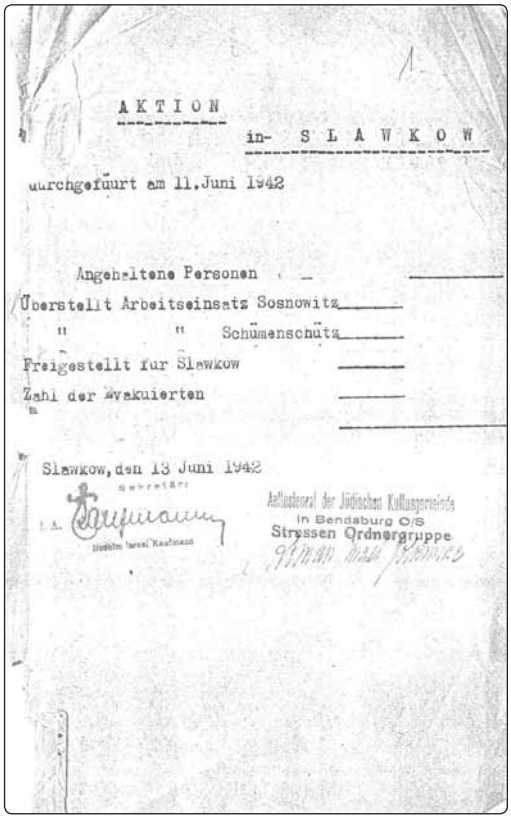
83 Potwierdza to Sara Klein, przesuwając jednak obie daty o dzień: „Wysiedlenie w Sławkowie odbyło się 10 czerwca 1942 roku, dzień po rozpoczęciu akcji w Olkuszu." (*Olkusz: Zagłada i Pamięć*, red. I. Cieślik, O. Dziechciarz i K. Kocjan, s. 303). Prawdopodobnie za nią *Pinkas Hakehillot* twierdzi, że likwidacja getta w Sławkowie rozpoczęła się „o świcie 10 czerwca 1942 r.". O likwidacji getta w Olkuszu zob. K. Kocjan, *Zagłada…*, s. 17 nn. Nie znajduje źródłowego potwierdzenia rozpowszechniona informacja jakoby likwidacja sławkowskiego getta miała miejsce „z końcem 1942 r." (zob. np. Orzechowski, s. 413; Pietrzyk, Niewdana, www.slawkow.pl; Nitszke, *Byli wśród nas…*, s. 20).

84 P. Wiederman, s. 133-205. Jak pisze Wiederman, „Olkusz, liczący kilka tysięcy Żydów został za jednym zamachem „Judenrein". Żelazna miotła, sprzątająca Żydów z powierzchni, pracowała bezustannie, systematycznie i z niemiecką precyzją. Przerzucała się z miejscowości do miejscowości, wszędzie czyniąc swoje dzieło spustoszenia. Zawiercie dało swój podatek krwi we formie kilku transportów, znikły z powierzchni ziemi gminy Kłobuck, Krzepice, Andrychów i Kęty, Strzemieszyce i Łazy, Kazimierz, Niwka i Dańdówka. Czy już koniec na tym? Bynajmniej. Moloch jeszcze nie był syty ofiar. Powrócono więc do tych samych miejscowości, które już swoją ofiarę złożyły. Stara gmina żydowska w Jaworznie przestała istnieć. Z początkiem lipca zabrano

i otoczyli dzielnicę żydowską przy pomocy miejscowej policji. Niemcy wchodzili do każdego mieszkania żydowskiego i kazali natychmiast wyjść, bijąc przytem pałkami gumowymi. Ludzie, którzy nie zdążyli ubrać się musieli wyjść w bieliźnie. W przeciągu ½ (pół) godziny zabrali całą ludność żydowską i popędzili przez ulice do budynku, gdzie mieścił się kiedyś browar pół kilometra za miastem. SS-owcy ze wszystkich stron bili i biegiem pędzili swoje ofiary. Wszystkich Żydów młodych i starych kobiety i dzieci umieścili w browarze.[85] Janek Mandelbaum wspomina, że sławkowskich Żydów spędzono na główny rynek,[86] a następnie poprowadzono do byłego browaru, gdzie Niemiec dokonywał selekcji.[87]

Zachowała się bardzo dokładna dokumentacja osobowa likwidacji getta w Sławkowie, oficjalnie zatwierdzona przez żydowskich urzędników - sekretarza Nachima Kaufmanna i milicjanta żydowskiego z Będzina Romana Goldminca w dniu 13 czerwca 1942 r. (karta 1).[88]

W zbiorze zachował się odręczny spis 629 osób zatrzymanych w czasie likwidacji sławkowskiego getta, z naniesionymi adnotacjami przy niektórych nazwiskach wskazujących na skierowanie tych osób do pracy przymusowej w Sosnowcu i Strzemieszycach, do kuchni, umieszczenie na liście rezerwowej lub zwolnienie. Na tym spisie znajdują się też odręczne kalkulacje stwierdzające, iż spośród 629 osób do Sosnowca skierowano 48, do Strzemieszyc 81, a uwolniono 37. Od pozostałych 463 osób odjęto jeszcze 7 osób i tak uzyskano 456 osób (karty 2-23).

AKTION in- S L A W K O W

durchgeführt am 11.Juni 1942

Angehaltene Personen _____

Überstellt Arbeitseinsatz Sosnowitz_____

" " Schümenschütz_____

Freigestellt für Slawkow _____

Zahl der Evakuierten _____

Slawkow, den 13 Juni 1942

Sekretär

Aeltestenrat der Jüdischen Kultusgemeinde
in Bendsburg O/S
Strassen Ordnergruppe

Karta 1

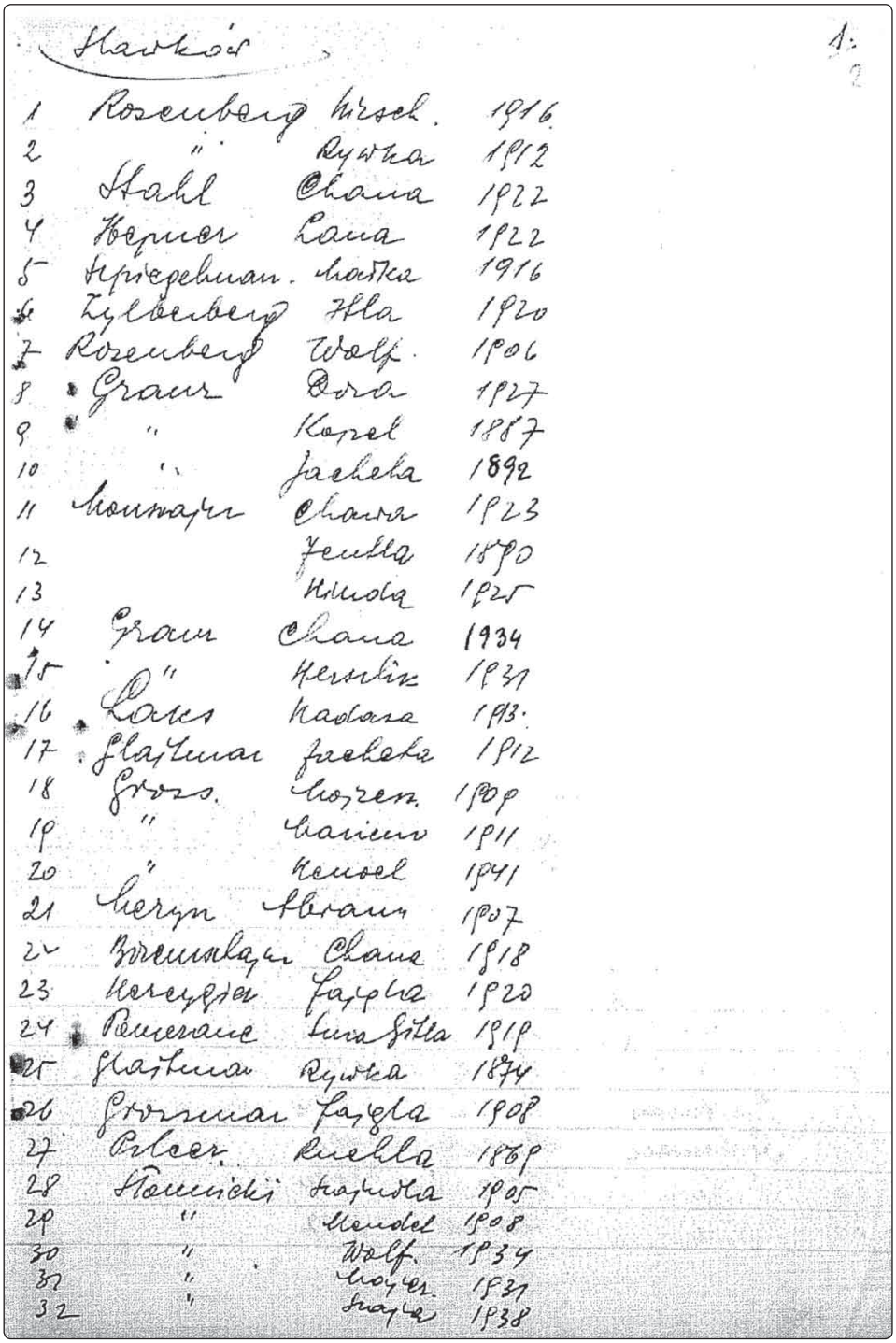
pozostałą tam ilość Żydów i przyłączono ich do nowych transportów chrzanowskich. A cała akcja wciąż spoczywała w rękach Leitera z nieodłączną Czarną. Wszędzie osobiście byli, wszystkim sami kierowali. (...) Rozpoczęło się wysiedlenie w połowie maja i bez przerwy trwało w Okręgu do połowy lipca. W ciągu tego krótkiego czasu znikli Żydzi z takich miejscowości, w których od setek lat mieszkali. Wywieziono około 15 000 Żydów, po których wszelki ślad zaginął." (s. 205-206).

85 S. Klein, *Relacje…* Klein nie była bezpośrednim świadkiem zdarzeń: „Ja sama ukryłam się za Sławkowem i wszystko wiem z opowiadania ludzi, którzy pozostali po akcji."

86 Kantyka i Rosikoń piszą o spędzaniu na plac przy ulicy Kilińskiego (*Sławków…*, s. 64).

87 Rozmowa autora z Panem Jankiem Mandelbaumem.

88 „Przedstawicielstwo Ludności Żydowskiej w Będzinie (w Bendsburgu)", Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego w Warszawie, sygn. 212, teczka 24 (poprzednio 6) – „Arbeitseinsatzreferat. Wydział Zatrudnienia Zarządu Przedstawicielstwa Ludności Żydowskiej w Będzinie".

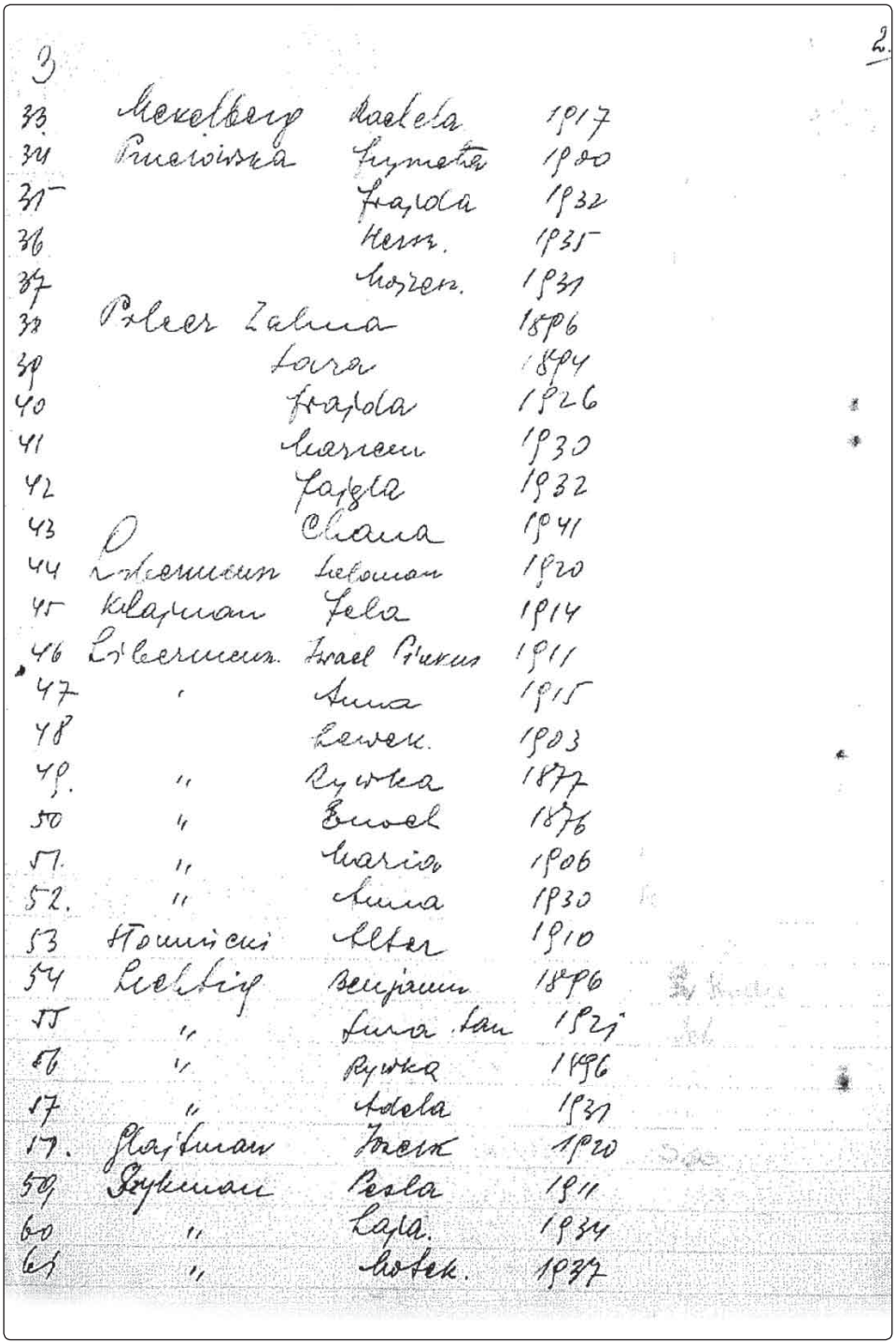

Sławków

1.
2

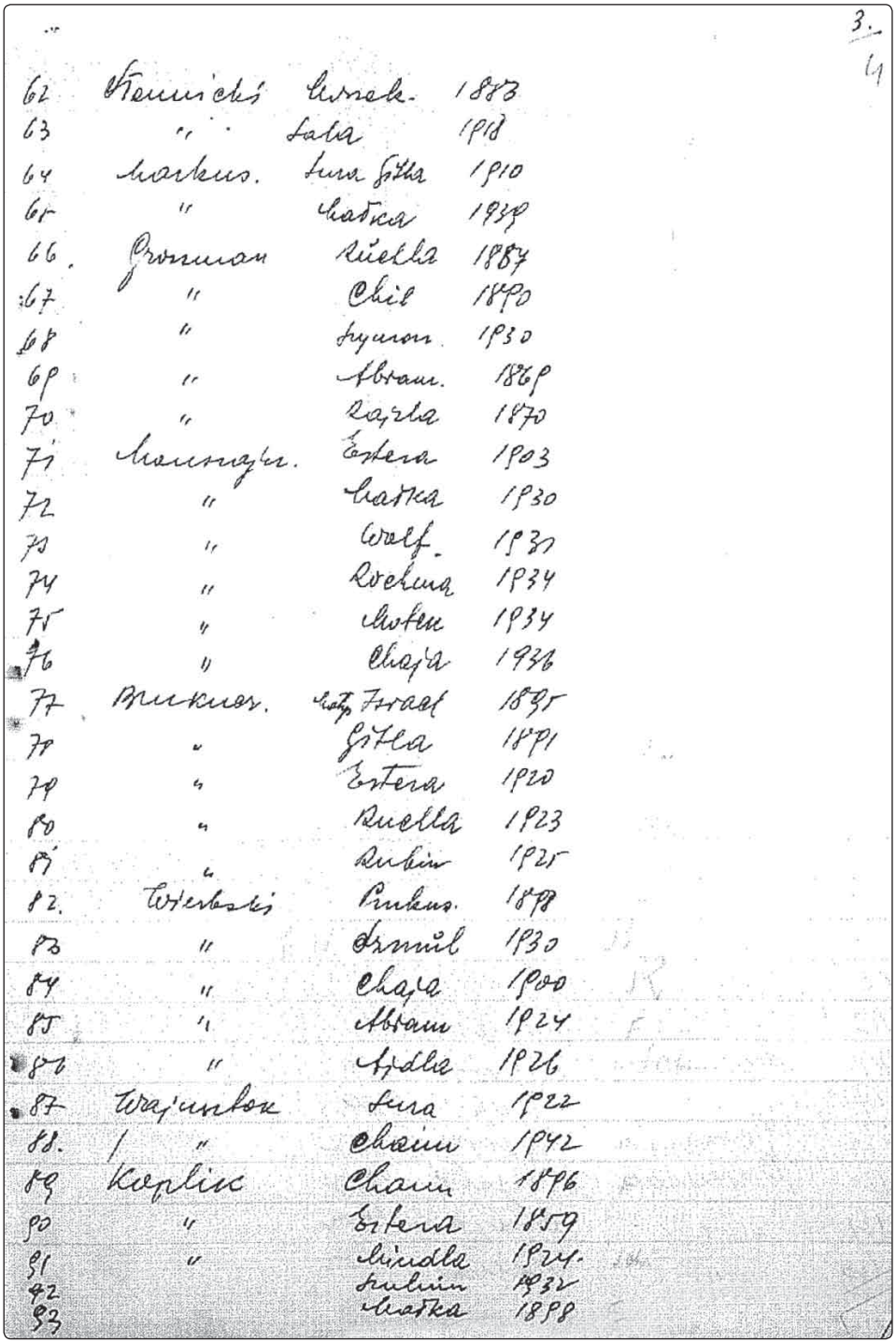
1	Rosenberg	Hirsch.	1916.
2	"	Rywka	1912
3	Stahl	Chana	1922
4	Kopner	Lana	1922
5	Przepelman.	Chaska	1916
6	Zylberberg	Hila	1920
7	Rozenberg	Wolf.	1906
8	Graur	Dora	1927
9	"	Kopel	1887
10	"	Jacheka	1892
11	Szmajer	Chana	1923
12		Jenella	1890
13		Hanola	1925
14	Graur	Chana	1934
15	"	Herszlik	1931
16	Lakes	Hadasa	1933.
17	Flajtman	Jacheka	1912
18	Gross.	Mozes.	1900
19	"	Chaicun	1911
20	"	Kenoel	1941
21	Sieryn	Abram	1907
22	Szmulajer	Chana	1918
23	Herszfter	Jagoda	1920
24	Pomeranc	Lea Sitla	1919
25	Flajtman	Rywka	1874
26	Grosman	Jagoda	1908
27	Pelcer.	Ruchla	1869
28	Słomicki	Jagoda	1905
29	"	Mendel	1908
30	"	Wolf.	1934
31	"	Mojer.	1931
32	"	Jaga	1938

Karta 2

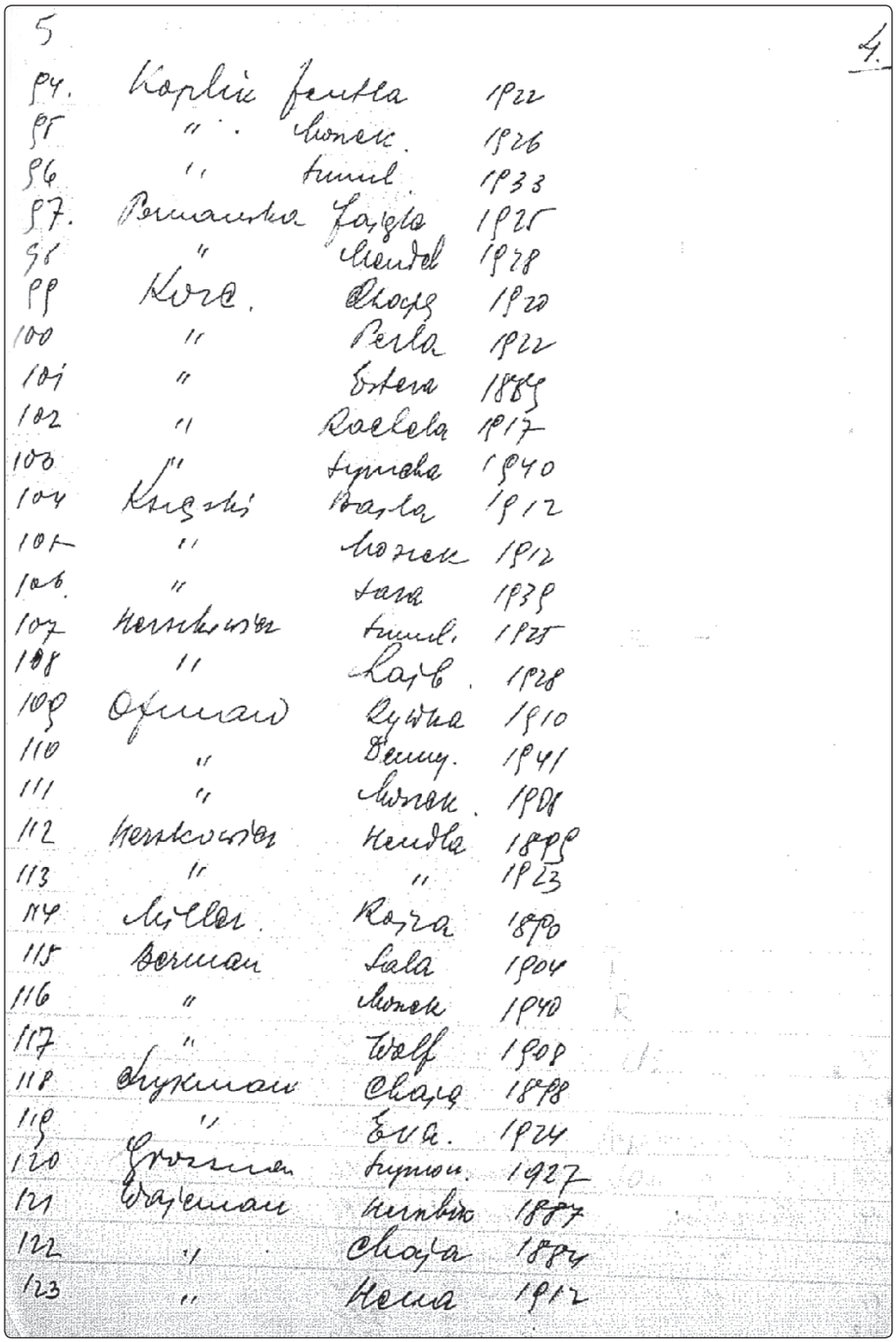
33.	Mekelberg	Rachela	1917
34	Ruciwiska	Symcha	1900
35		Frajda	1932
36		Herm.	1935
37		Mojzesz.	1931
38	Pilcer	Zalma	1896
39		Laura	1894
40		Frajda	1926
41		Mariem	1930
42		Fajgla	1932
43		Chana	1941
44	[illegible]	Icchonan	1920
45	Klapman	Fela	1914
46	Lilcerman.	Izrael Fiszel	1911
47	"	Anna	1915
48		Lewek.	1903
49.	"	Rywka	1877
50	"	Enoch	1876
51.	"	Mariem	1906
52.	"	Anna	1930
53	Rosnicki	Alter	1910
54	Lichtig	Benjamin	1896
55	"	Anna Sara	1925
56	"	Rywka	1896
57	"	Adela	1931
57.	Glajtman	Icek	1920
59	Szpiman	Pesla	1911
60	"	Lajla.	1934
61	"	Motek.	1937

Karta 3

62	Kamińska	Lusek.	1883
63	"	Lala	1918
64	Markus.	Lusa Gitla	1910
65	"	Chaska	1939
66.	Grosman	Rivka	1887
67	"	Chil	1890
68	"	Symon	1930
69	"	Abram.	1869
70	"	Rayzla	1870
71	Mamraja.	Estera	1903
72	"	Chaska	1930
73	"	Wolf.	1931
74	"	Rochma	1934
75	"	Motek	1934
76	"	Chaja	1936
77	Birkner.	Josef Israel	1895
78	"	Gitla	1891
79	"	Estera	1920
80	"	Rivka	1923
81	"	Rubin	1925
82.	Werbski	Pinkus.	1898
83	"	Szmul	1930
84	"	Chaja	1900
85	"	Abram	1924
86	"	Sydka	1926
87	Wajcenbox	Lusa	1922
88.	"	Chaim	1942
89	Koplisc	Chaim	1896
90	"	Estera	1859
91	"	Mindla	1924.
92		Rubin	1932
93		Chaska	1898

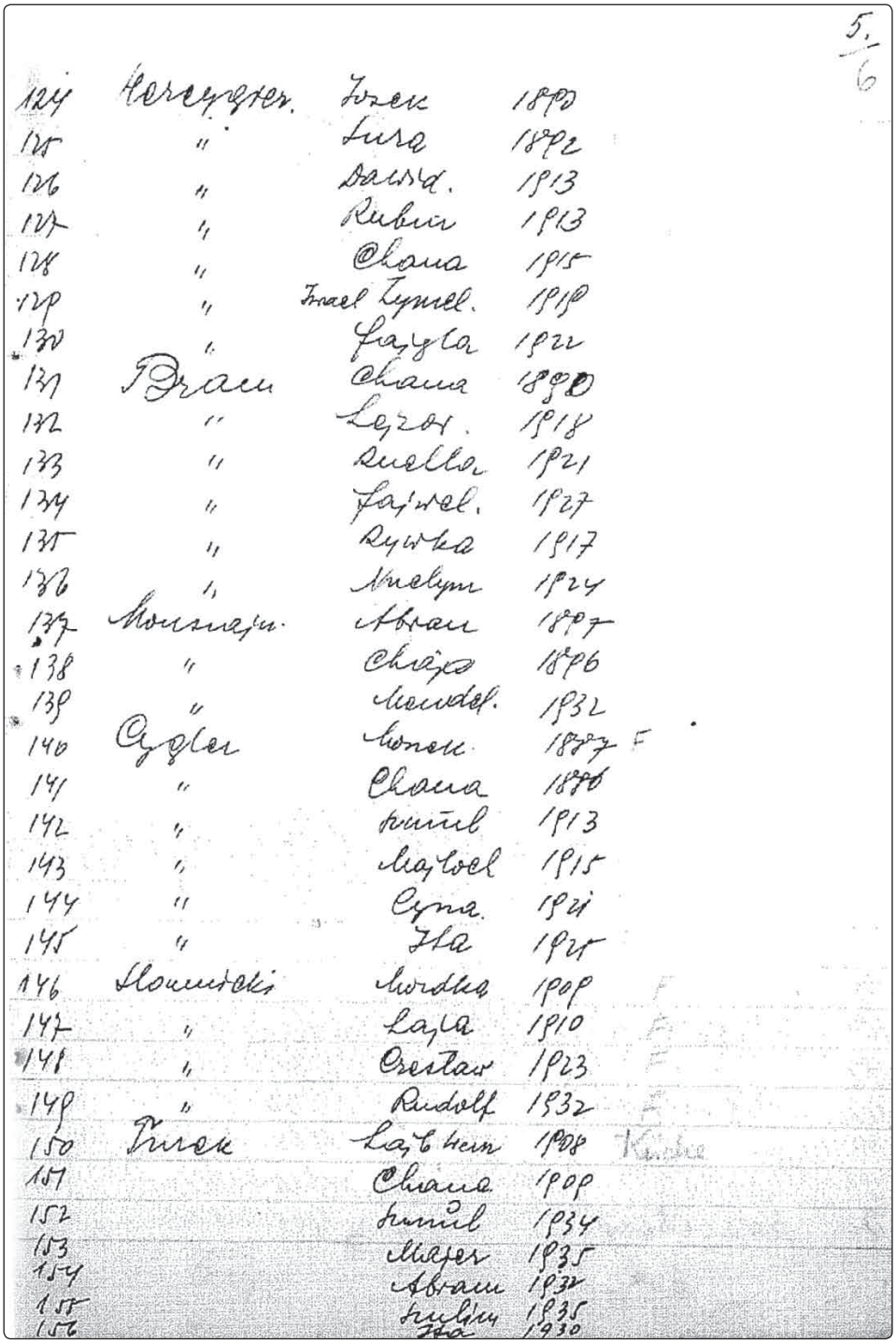
Karta 4

5 4.

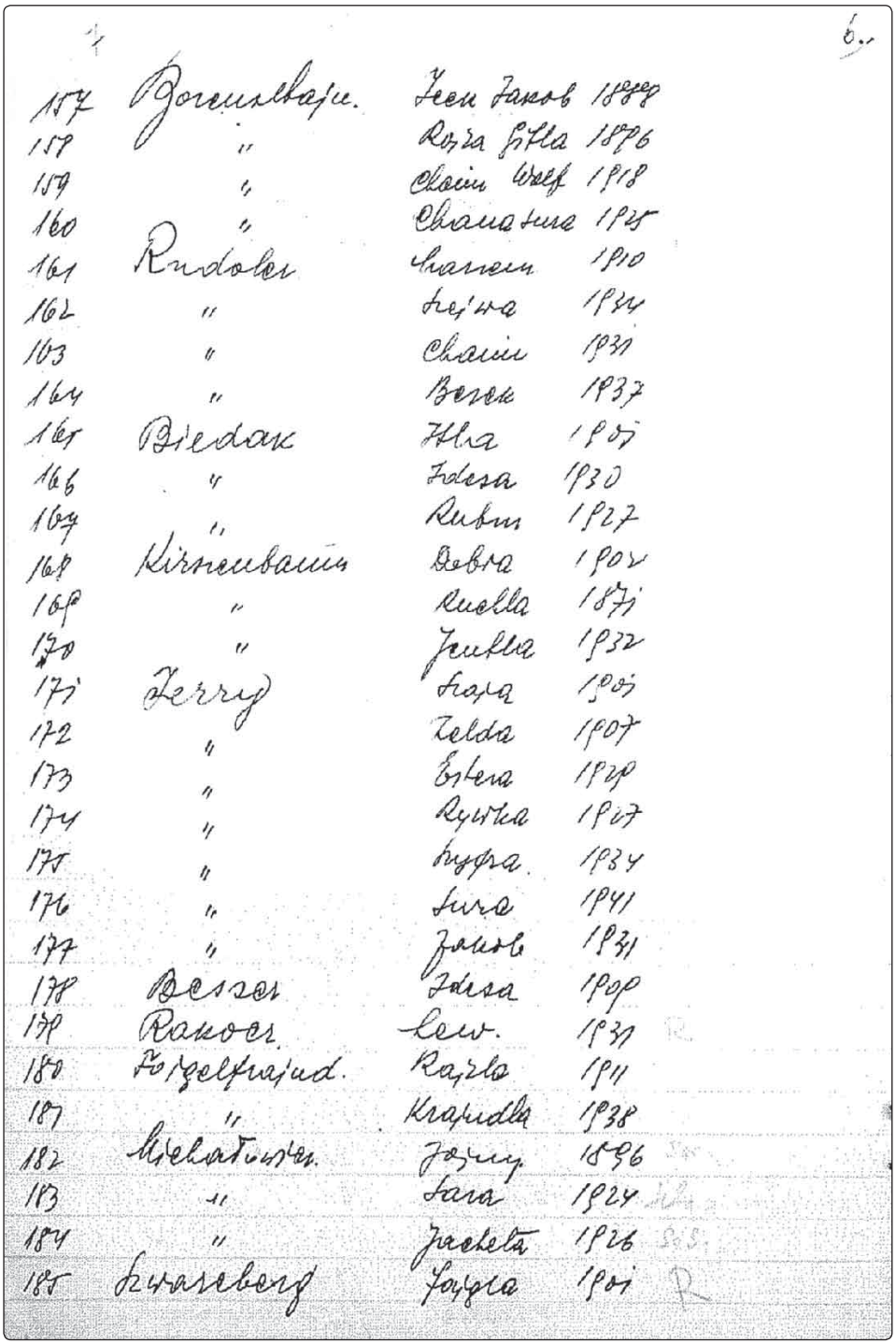
94.	Kopelic	Jentla	1922
95	"	Moniek	1926
96	"	Samuel	1933
97.	Bermanka	Jakob	1925
98	"	Mendel	1928
99	Kora	Chaja	1920
100	"	Perla	1922
101	"	Estera	1889
102	"	Rachela	1917
103	"	Symcha	1940
104	Krzyski	Bajla	1912
105	"	Moniek	1912
106.	"	Sara	1939
107	Herskowicz	Samuel	1925
108	"	Jakób	1928
109	Ofman	Cywia	1910
110	"	Benny	1941
111	"	Moniek	1908
112	Herskowicz	Henda	1895
113	"	"	1923
114	Miller	Roza	1890
115	Berman	Sala	1904
116	"	Moniek	1940
117	"	Wolf	1908
118	Szyman	Chaja	1898
119	"	Ewa	1924
120	Grosman	Symon	1927
121	Bajerman	Henryk	1887
122	"	Chaja	1894
123	"	Hena	1912

Karta 5

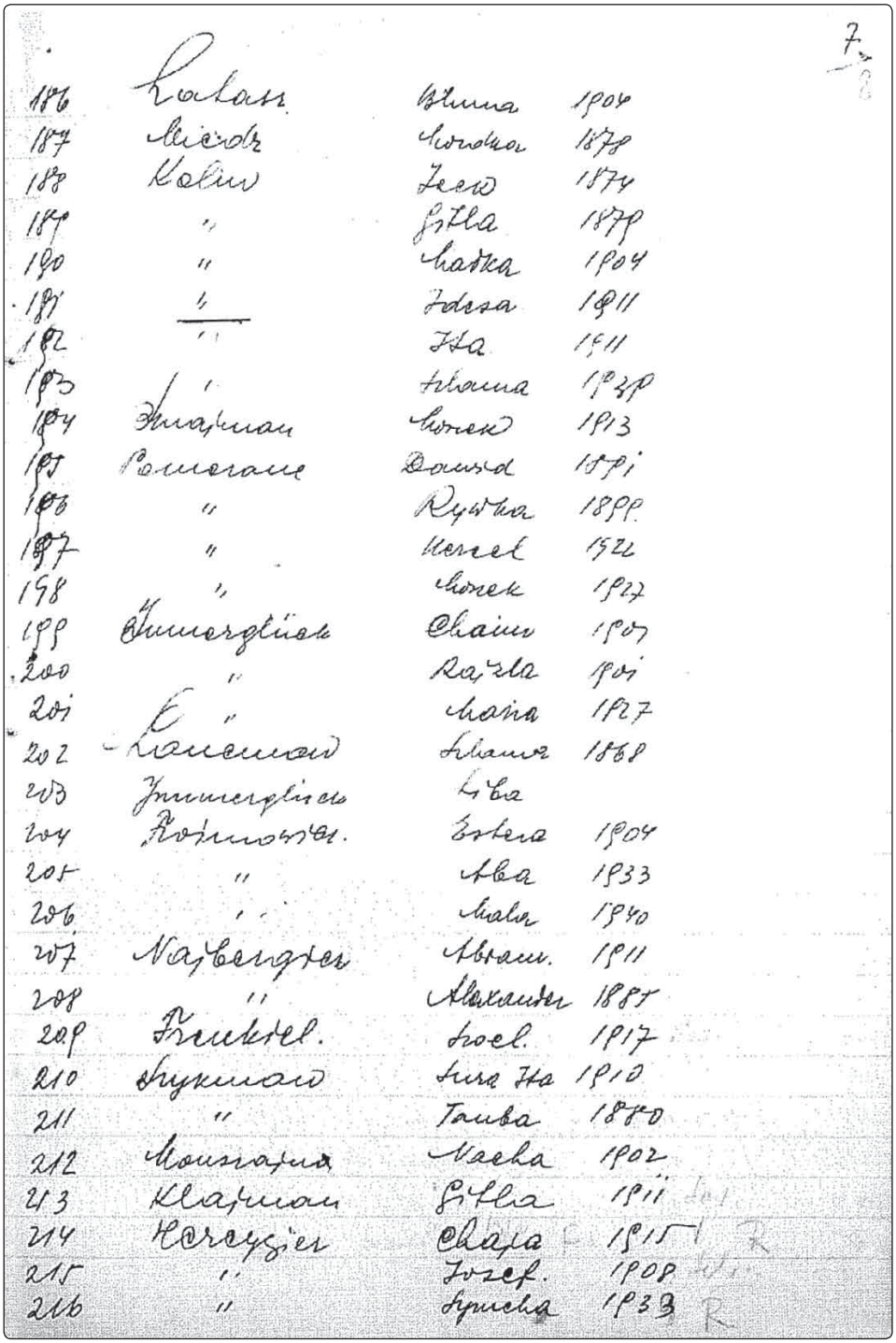
124	Herzyger.	Izrek	1890
125	"	Lura	1892
126	"	Dawid.	1913
127	"	Ruben	1913
128	"	Chana	1915
129	"	Israel Izmiel.	1919
130	"	Fajgla	1922
131	Fram	Chana	1880
132	"	Lazar.	1918
133	"	Suella	1921
134	"	Fajwel.	1927
135	"	Rywka	1917
136	"	Abelym	1924
137	Kornajer.	Abram	1897
138	"	Chaja	1896
139	"	Mendel.	1932
140	Cygler	Izrael	1887 F
141	"	Chana	1890
142	"	Samuel	1913
143	"	Majbel	1915
144	"	Cyna.	1921
145	"	Ita	1925
146	Kornicki	Mordka	1909
147	"	Layla	1910
148	"	Orestaw	1923
149	"	Rudolf	1932
150	Turek	Lajbcim	1908
151		Chana	1909
152		Samuel	1934
153		Majer	1935
154		Abram	1932
155		Szulim	1935
156		Ita	1930

Karta 6

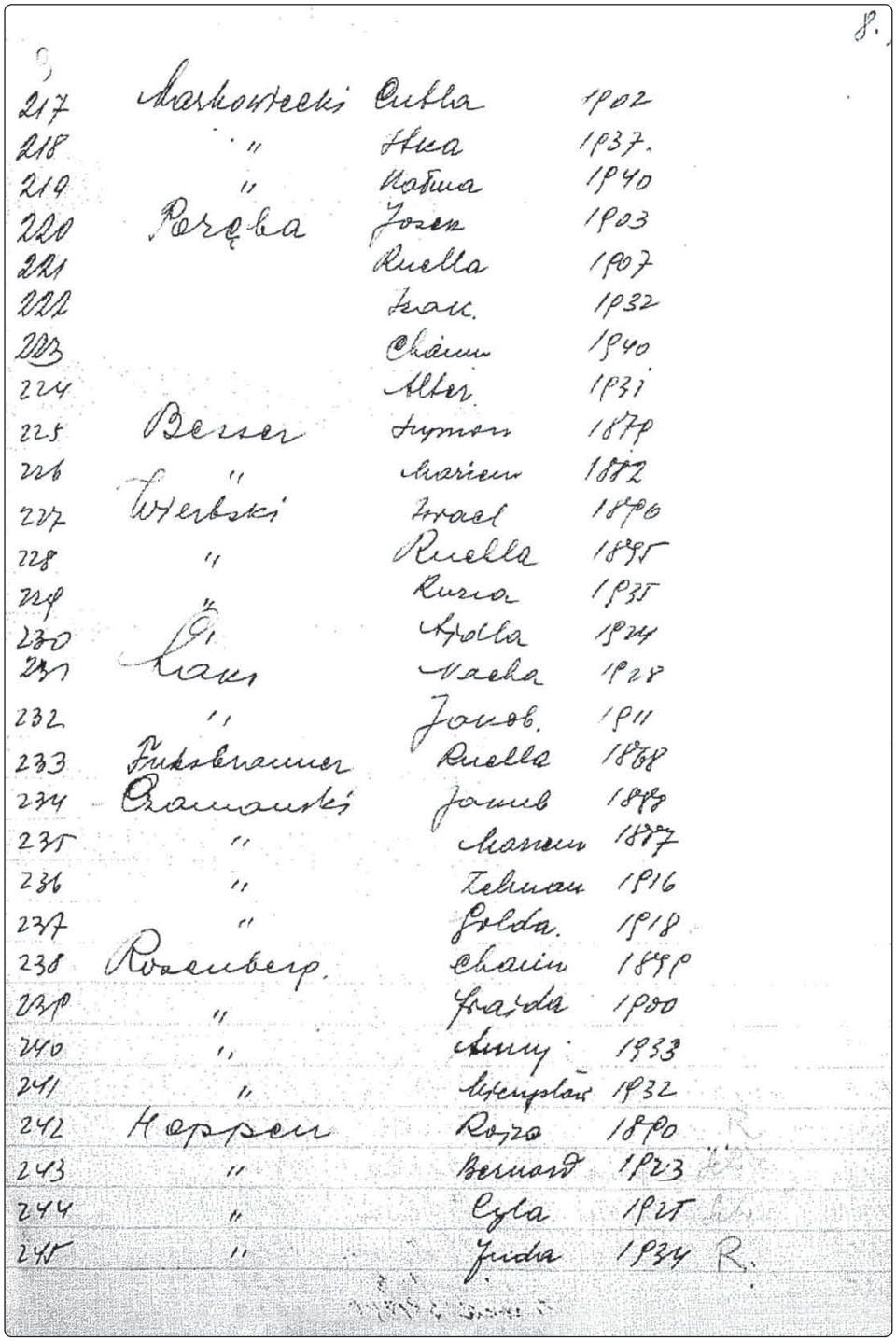
157	Borenstajn.	Jecu Jakob	1888
158	"	Roza Gitla	1896
159	"	Chaim Wolf	1918
160	"	Chanatuna	1925
161	Rudolar	Chanem	1910
162	"	Hejna	1934
163	"	Chaim	1931
164	"	Berek	1937
165	Biedak	Hila	1905
166	"	Idesa	1930
167	"	Rubin	1927
168	Kirnenbaum	Debra	1902
169	"	Rucha	1871
170	"	Jenka	1932
171	Zerug	Sara	1905
172	"	Zelda	1907
173	"	Estera	1919
174	"	Rywka	1907
175	"	Hyda	1934
176	"	Sura	1941
177	"	Jakob	1931
178	Berger	Idesa	1909
179	Rakover	Lew	1931
180	Wolfsfraind	Rajzla	1911
181	"	Krajndla	1938
182	Wechatower	Jozug	1896
183	"	Sara	1924
184	"	Jachela	1926
185	Kwarenberg	Fajga	1901

Karta 7

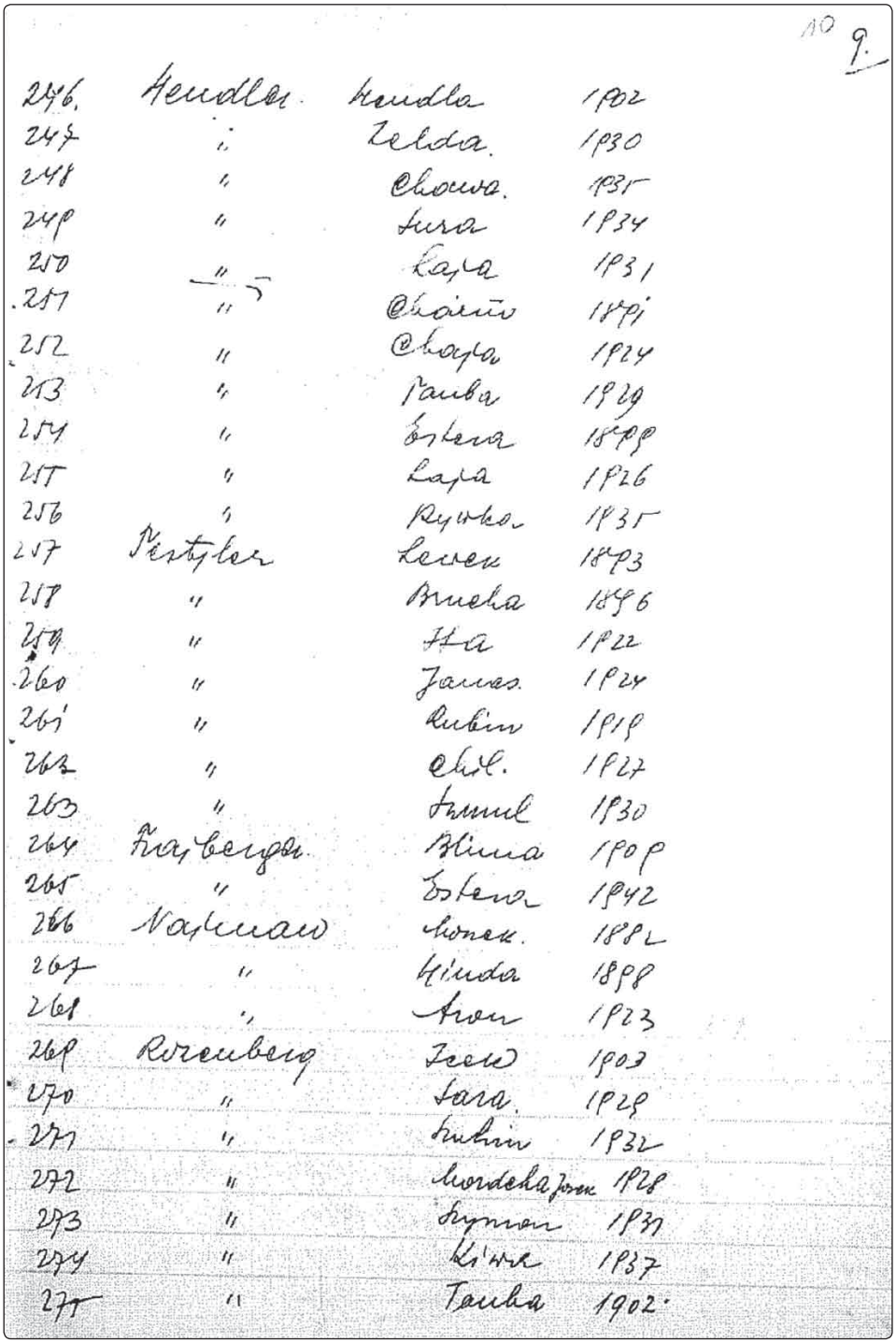
186	Kalisch	Blima	1904
187	Michał	Chaskiel	1878
188	Kalisz	Zelig	1874
189	"	Sztla	1879
190	"	Chaska	1904
191	"	Idesa	1911
192	"	Ita	1911
193	"	Chana	1939
194	Zwajman	Chaskiel	1913
195	Rozenfarb	Dawid	1891
196	"	Rywka	1899
197	"	Henek	1926
198	"	Chaskiel	1927
199	Zimmergłüsz	Chaim	1907
200	"	Razla	1901
201	"	Chana	1927
202	Kalisch	Chana	1868
203	Zimmerglüsz	Lea	
204	Rozenwajg.	Estera	1904
205	"	Abe	1933
206	"	Mala	1940
207	Najberger	Abram.	1911
208	"	Aleksander	1885
209	Frenkel.	Hoch.	1917
210	Zylkman	Sura Ita	1910
211	"	Tauba	1880
212	Mosiądz	Nacha	1902
213	Klajman	Sztla	1911
214	Korczyc	Chaja	1915
215	"	Józef.	1908
216	"	Szmuel	1933

Karta 8

217	Markowiecki	Cirla	1902
218	"	Hina	1937.
219	"	Kasina	1940
220	Peręba	Josek	1903
221		Rivella	1907
222		Isaac.	1932
223		Chaim	1940
224		Alter	1931
225	Berner	Symon	1879
226	"	Mariem	1882
227	Werbski	Israel	1890
228	"	Rivella	1895
229	"	Rusia	1935
230	"	Kyella	1934
231	Kaus	Nacha	1928
232	"	Jakob.	1911
233	Fuksbraumer	Rivella	1868
234	Cramanski	Jakub	1888
235	"	Mariem	1887
236	"	Zelman	1916
237	"	Golda.	1918
238	Rosenberg.	Chaim	1899
239	"	Frayda	1930
240	"	Henry	1933
241	"	Wiesław	1932
242	Korpen	Rozia	1890
243	"	Bernard	1923
244	"	Cyla	1927
245	"	Juda	1934

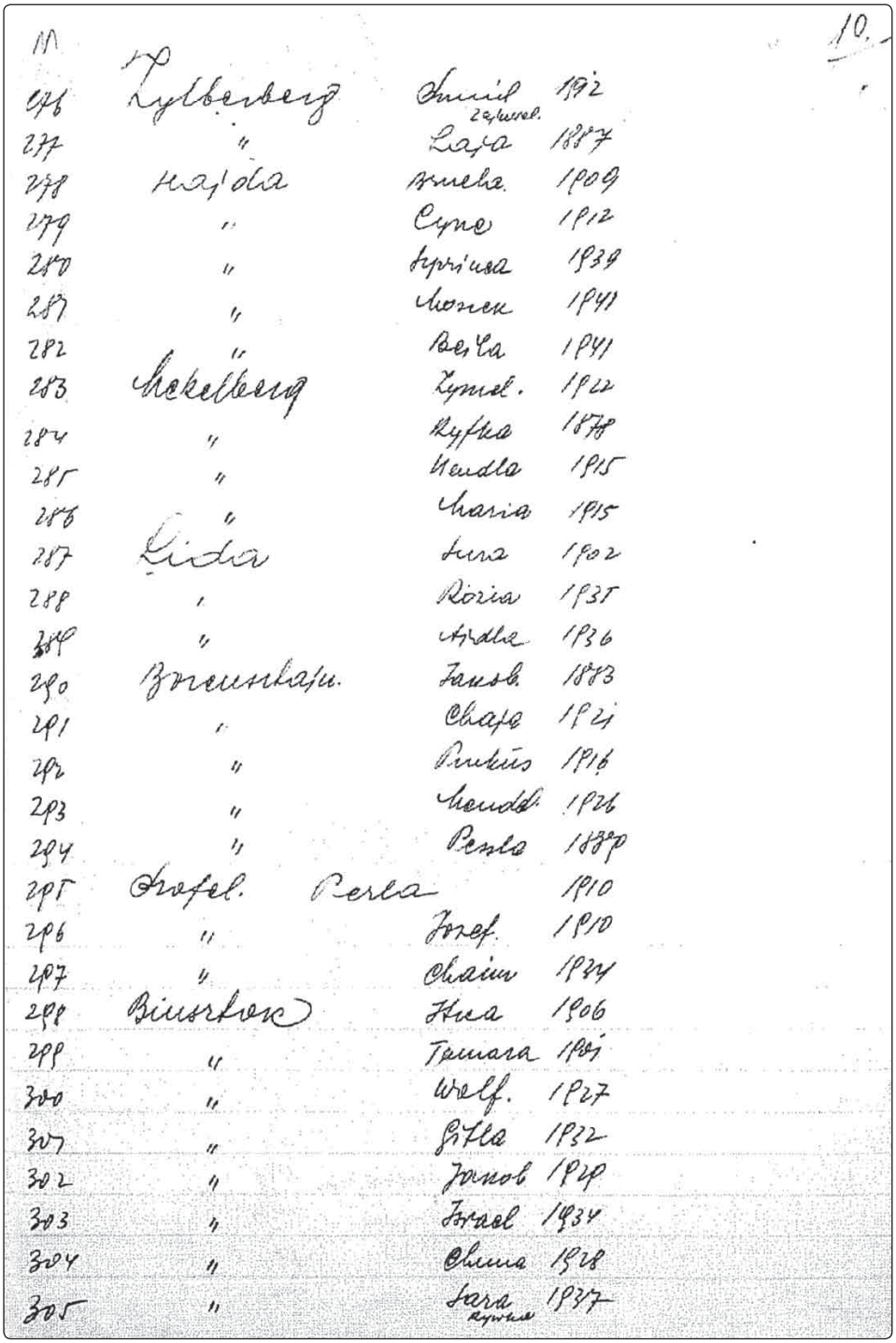
Karta 9

10 9.

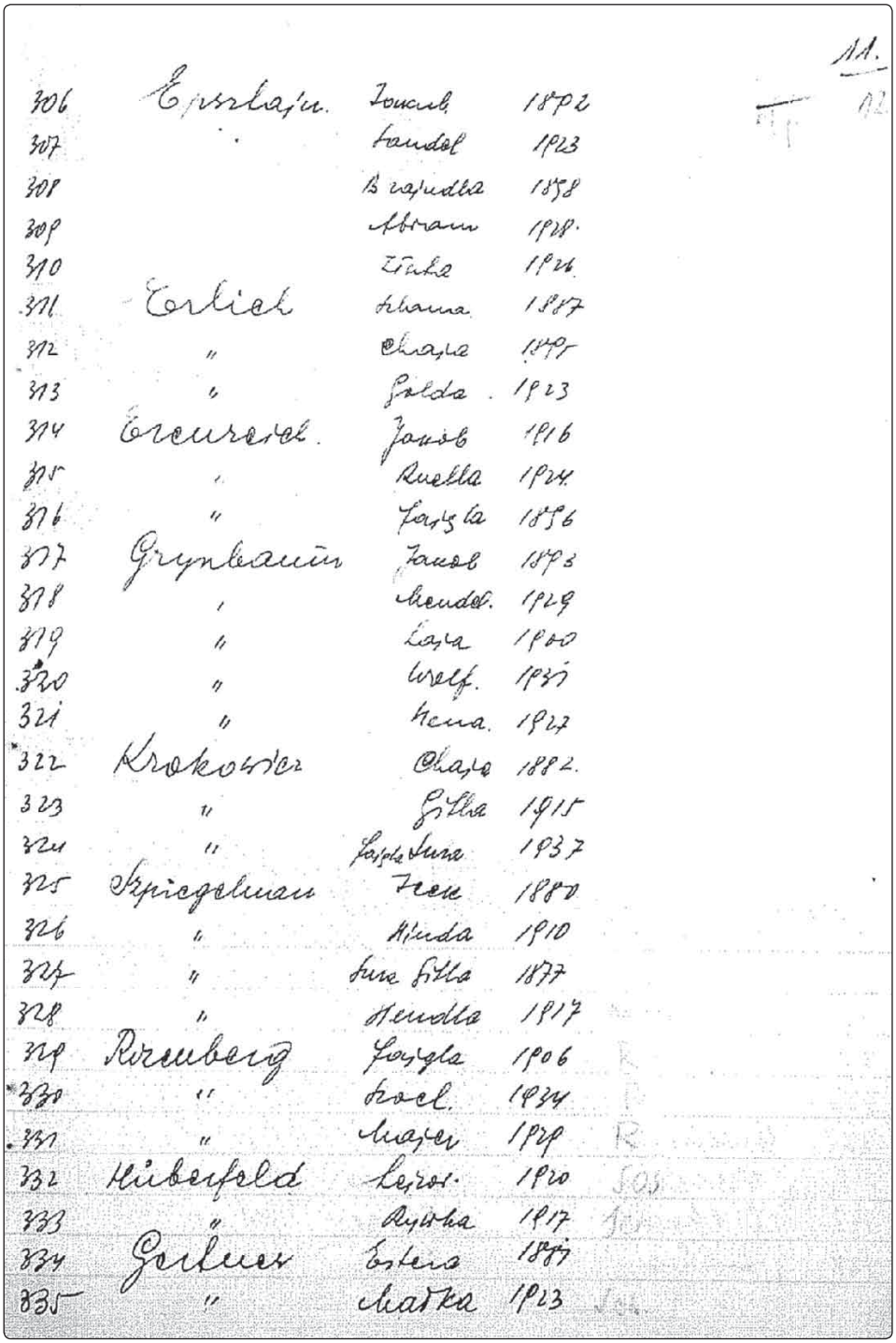
246.	Heindler	Henoch	1902
247	"	Zelda.	1930
248	"	Chawa.	1931
249	"	Sura	1934
250	"	Kaja	1931
251	"	Chaim	1899
252	"	Chaja.	1924
253	"	Tauba	1929
254	"	Estera	1899
255	"	Laja	1926
256	"	Rywka.	1935
257	Perlyter	Lewek	1893
258	"	Bracha	1896
259	"	Ita	1922
260	"	James.	1924
261	"	Rubin	1919
262	"	Chil.	1927
263	"	Samul	1930
264	Kaufberg.	Blima	1900
265	"	Estera	1942
266	Najman	Mones.	1882
267	"	Hinda	1898
268	"	Aron	1923
269	Rozenberg	Icek	1903
270	"	Sara.	1928
271	"	Rubin	1932
272	"	Mordeha Jos.	1928
273	"	Symon	1937
274	"	Hinda	1937
275	"	Tauba	1902.

Karta 10

11 10.

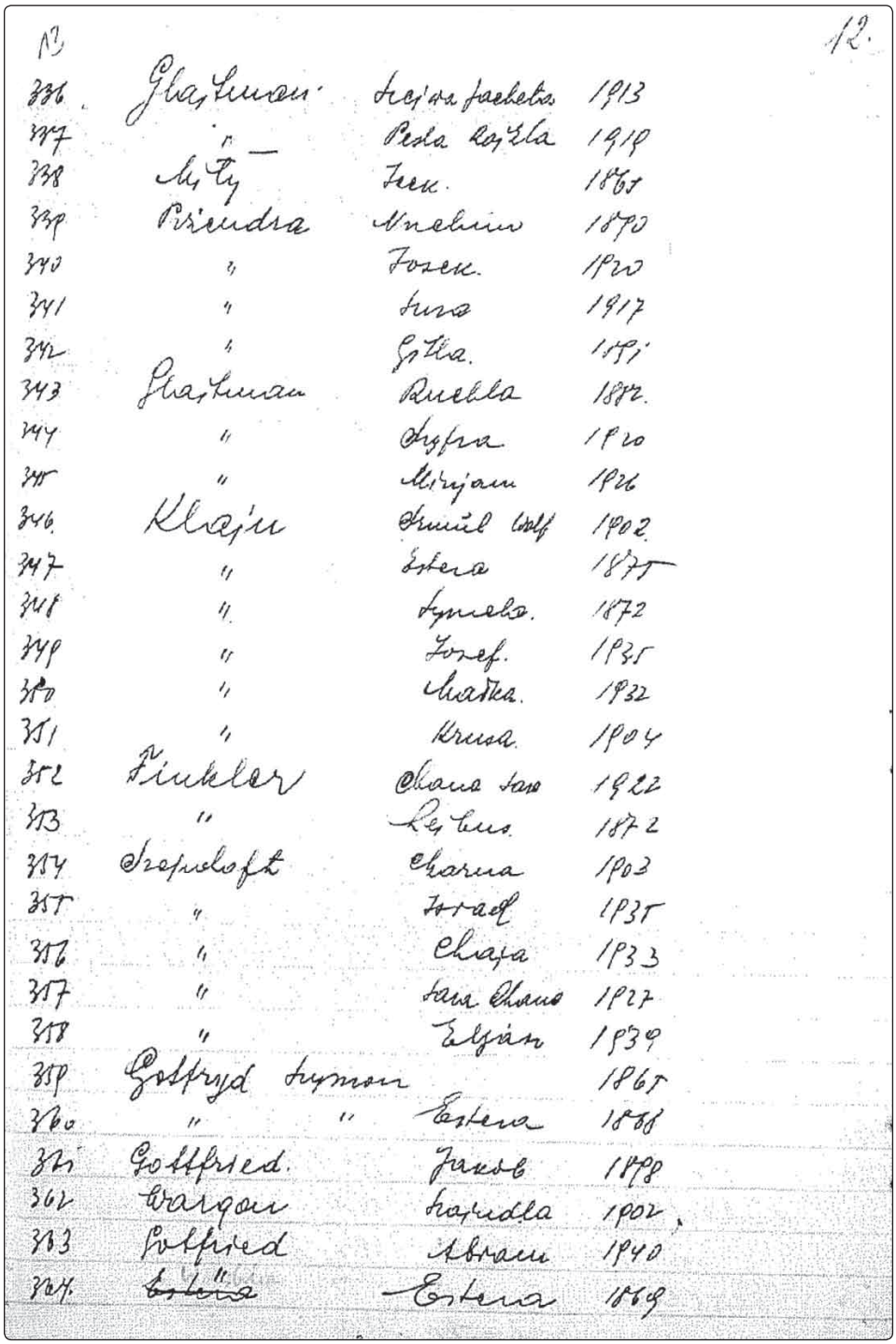
276	Zylberberg	Samuel zg/wsel.	1912
277	"	Laja	1887
278	Majdla	Szmelka	1909
279	"	Cyna	1912
280	"	Icyk'usa	1939
281	"	Abonek	1941
282	"	Berta	1941
283	Shekelberg	Szymsel.	1912
284	"	Rywka	1878
285	"	Hendla	1915
286	"	Chaia	1915
287	Lidia	Lusia	1902
288	"	Rozia	1935
289	"	Hadla	1936
290	Borenbaum.	Jakob.	1883
291	"	Chaja	1921
292	"	Szulim	1916
293	"	Abendel.	1926
294	"	Perla	1882
295	Grefel. Perla		1910
296	"	Josef.	1910
297	"	Chaim	1934
298	Binsztok	Hena	1906
299	"	Tamara	1941
300	"	Welf.	1927
301	"	Sztla	1932
302	"	Jakob	1940
303	"	Israel	1934
304	"	Chana	1928
305	"	Sara Rywka	1937

Karta 11

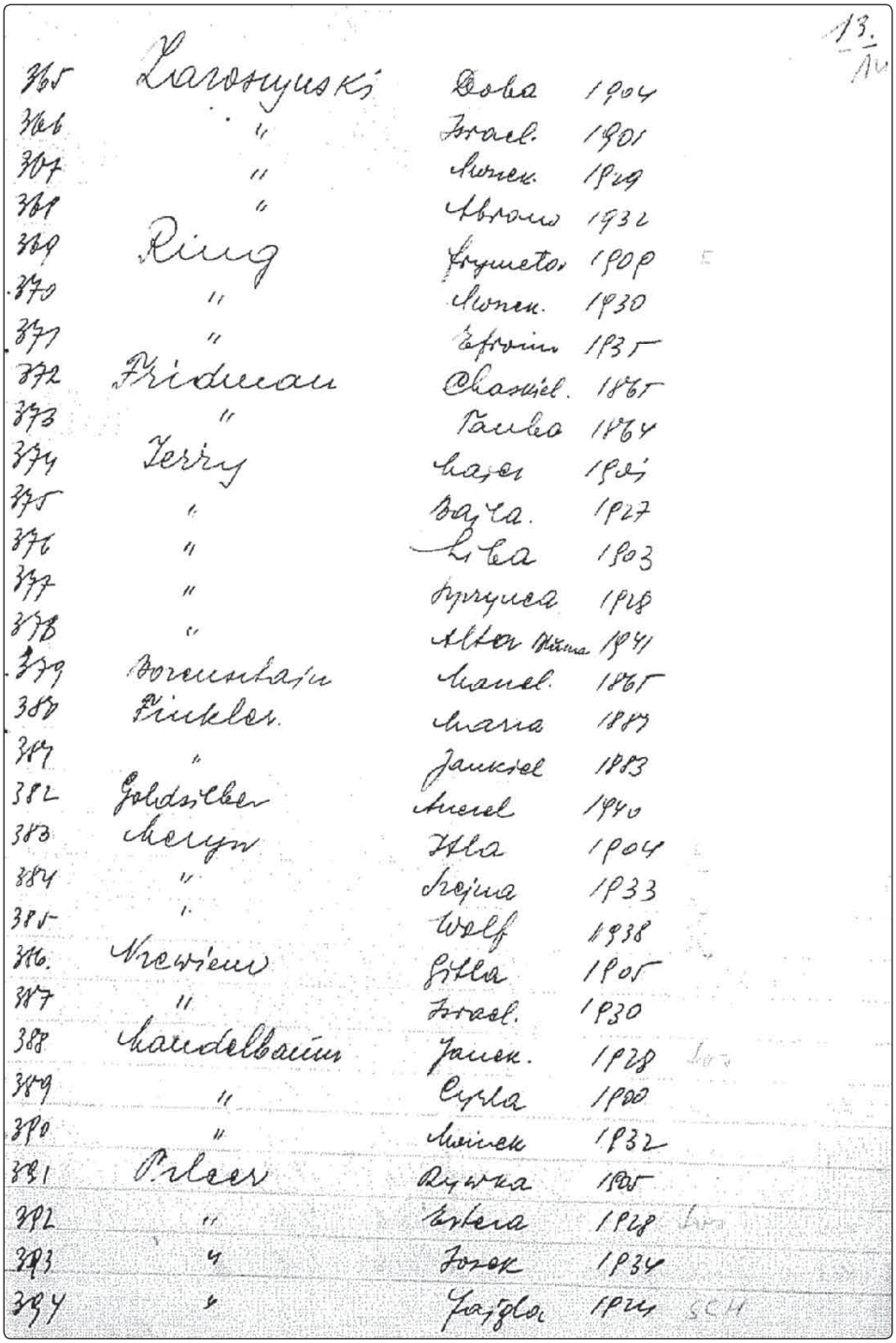

306	Ehrlich	Jacob	1892	
307	"	Isidor	1923	
308		Bajndla	1858	
309		Abram	1928.	
310		Zirla	1926	
311	Erlich	Chana	1887	
312	"	Chaja	1895	
313	"	Golda	1923	
314	Ermerich	Jakob	1916	
315	"	Ruella	1924	
316	"	Jadzia	1896	
317	Grynbaum	Jakob	1893	
318	"	Chendel	1929	
319	"	Lajka	1900	
320	"	Wolf	1937	
321	"	Henia	1927	
322	Krokowier	Chaja	1882	
323	"	Golda	1915	
324	"	Jadwiga	1937	
325	Spiegelman	Icek	1880	
326	"	Hinda	1910	
327	"	Sura Golda	1877	
328	"	Hendla	1917	
329	Rozenberg	Jadzia	1906	
330	"	Icek	1934	
331	"	Chaja	1929	
332	Rubenfeld	Lejzor	1910	
333	"	Rywka	1917	
334	Gelber	Estera	1887	
335	"	Chatka	1923	

Karta 12

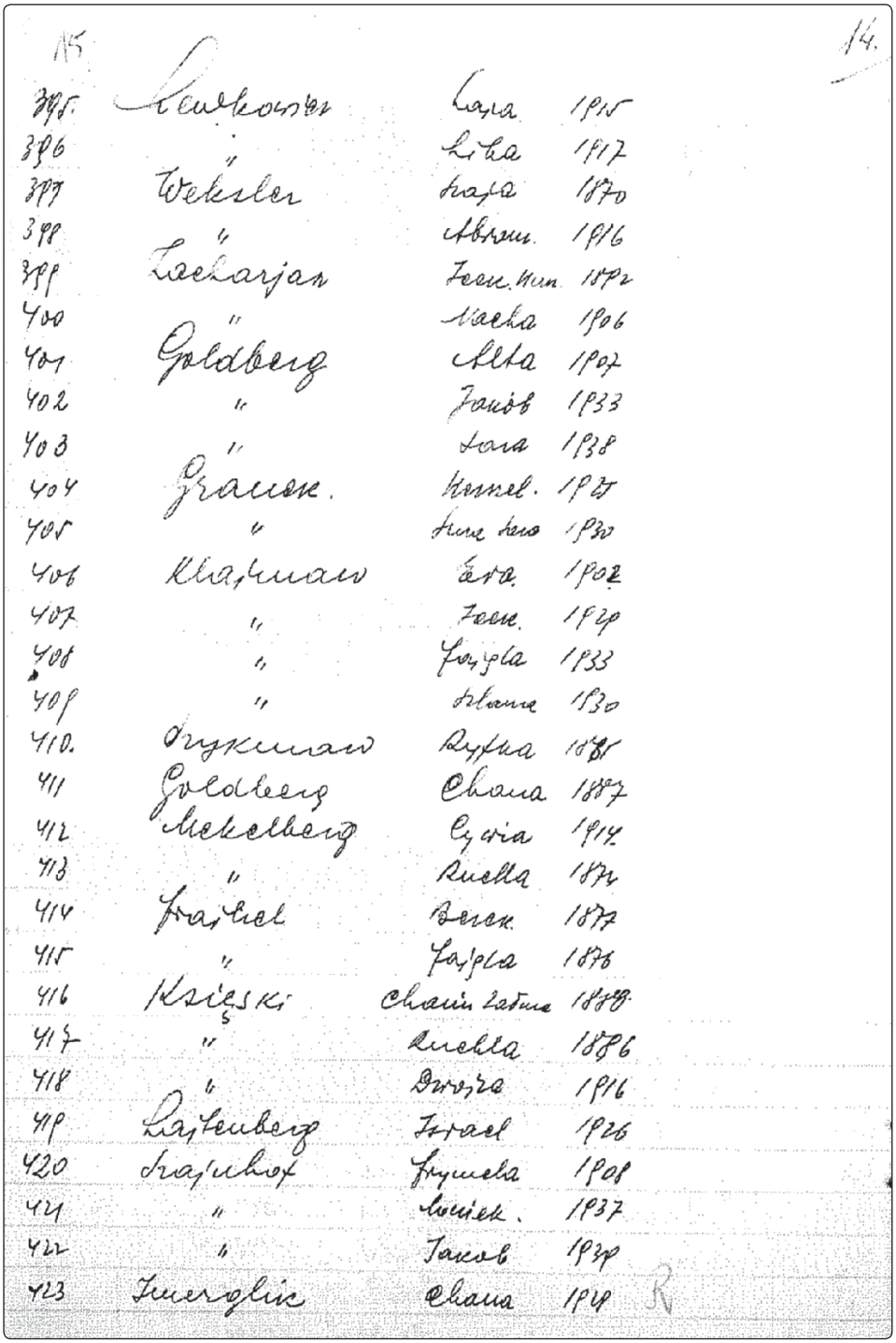

Karta 13

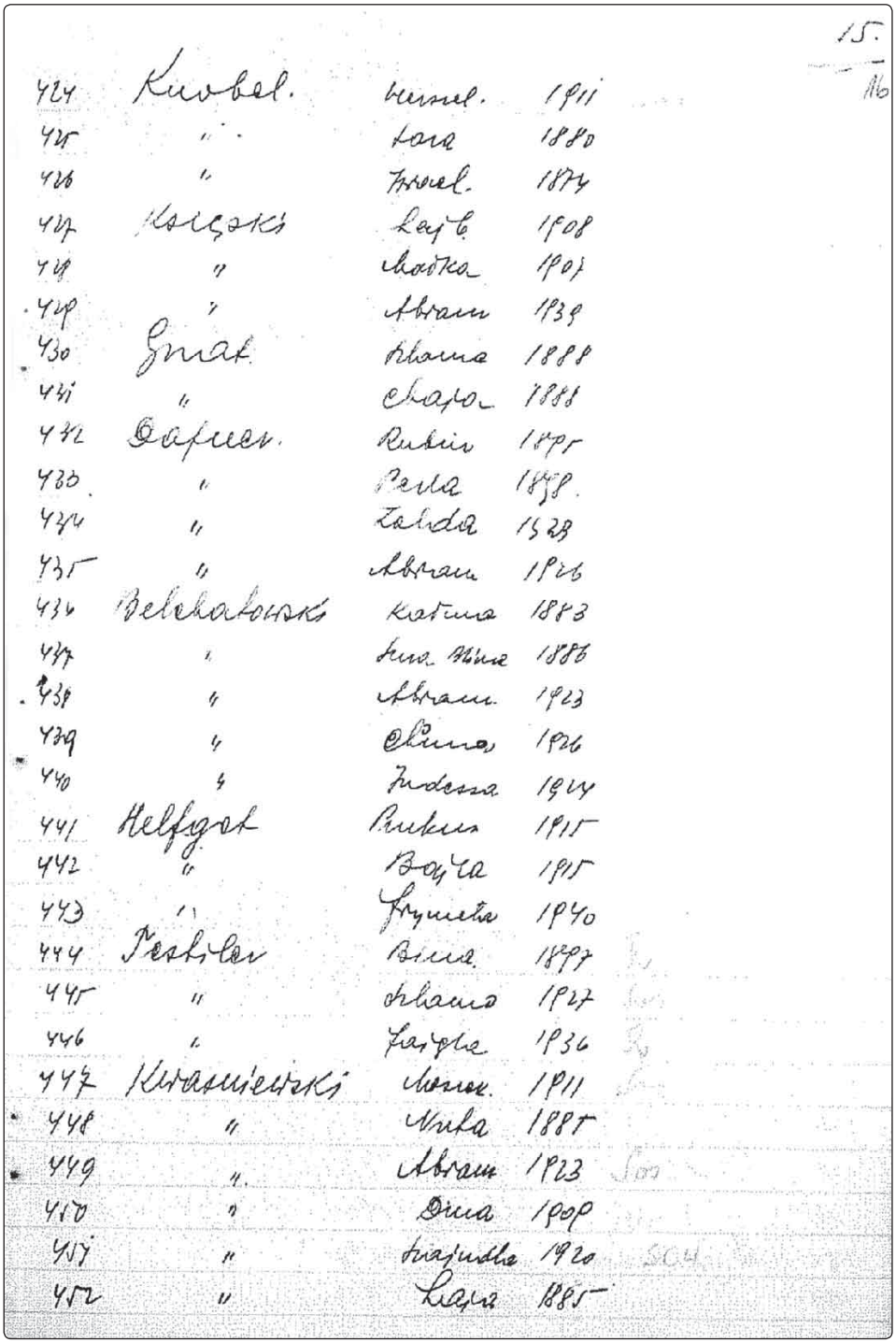
365	Landsman	Dora	1904	
366	"	Israel	1901	
367	"	Mosek	1929	
368	"	Abram	1932	
369	Ring	Symcha	1905	
370	"	Mosek	1930	
371	"	Efroim	1935	
372	Friedman	Chaskiel	1865	
373	"	Tauba	1864	
374	Terry	Majer	1895	
375	"	Bajla	1927	
376	"	Lea	1903	
377	"	Symcha	1918	
378	"	Abba Wilma	1941	
379	Borensztajn	Mandel	1865	
380	Finkler	Mania	1887	
381	"	Jankiel	1883	
382	Goldscher	Mendel	1940	
383	Berger	Hela	1904	
384	"	Frejna	1933	
385	"	Wolf	1938	
386	Krewiew	Sybla	1905	
387	"	Israel	1930	
388	Handelbaum	Janek	1928	
389	"	Cypla	1900	
390	"	Mosiek	1932	
391	Perlen	Rywka	1895	
392	"	Estera	1928	
393	"	Josek	1934	
394	"	Faigla	1924	

Karta 14

395	Laufkowska	Lajka	1915
396	"	Liba	1917
397	Wekler	Hajka	1870
398	"	Abram.	1916
399	Zacharjan	Jean. Hun.	1892
400	"	Necha	1906
401	Goldberg	Alta	1907
402	"	Jakob	1933
403	"	Lara	1938
404	Graicer.	Hirsel.	1935
405	"	Hirsz Leib	1930
406	Klajman	Sara.	1902
407	"	Jean.	1929
408	"	Fajgla	1933
409	"	Chana	1930
410.	Frykman	Rywka	1885
411	Goldberg	Chana	1887
412	Mekelberg	Cywia	1914
413	"	Rucha	1874
414	Frajtel	Berek	1877
415	"	Fajgla	1876
416	Księski	Chaim Zalma	1888
417	"	Rucha	1886
418	"	Dwora	1916
419	Lajtenberg	Izrael	1926
420	Frajchor	Fryncla	1908
421	"	Lonick.	1937
422	"	Jakob	1939
423	Zuerglik	Chana	1919

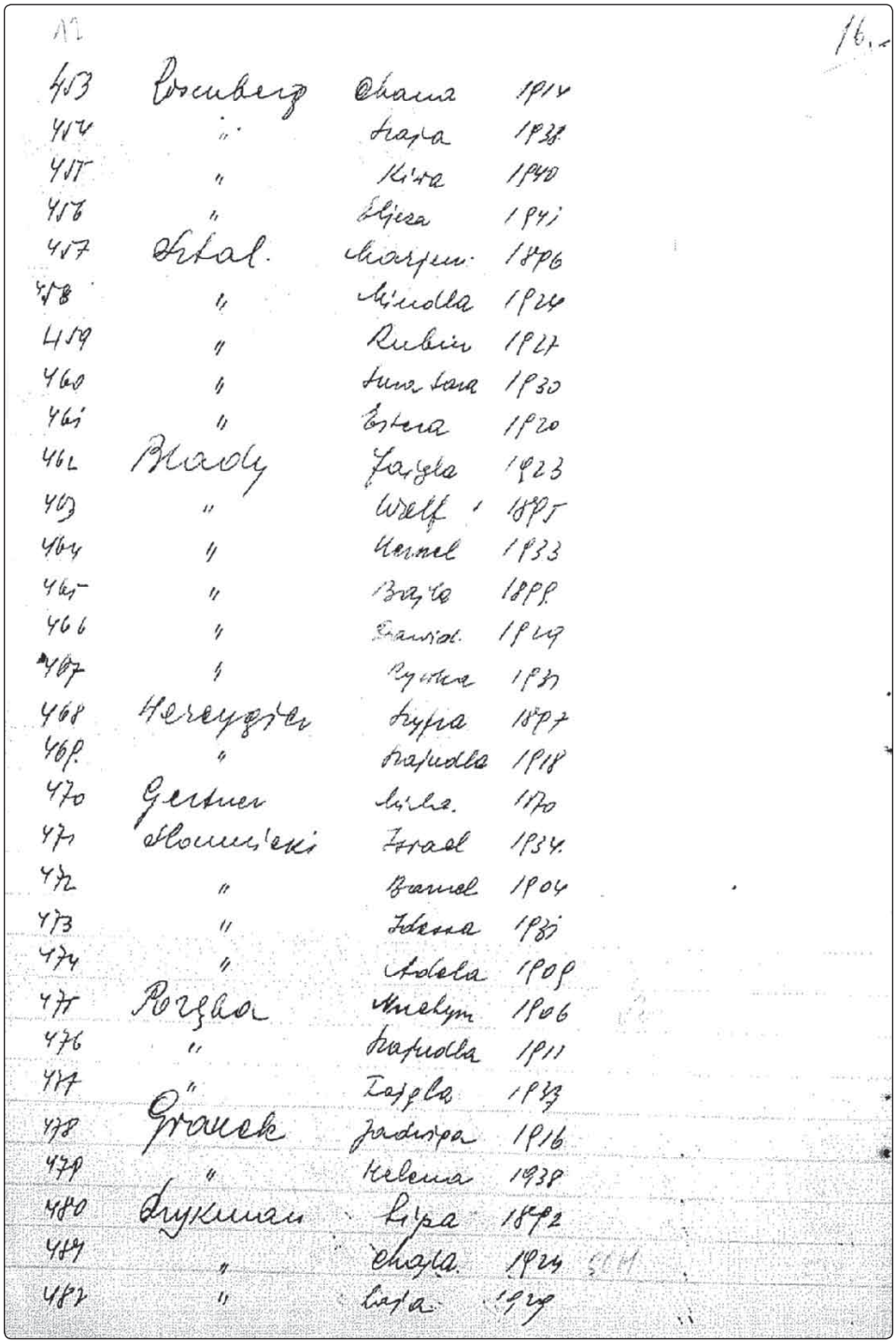
Karta 15

15.
16

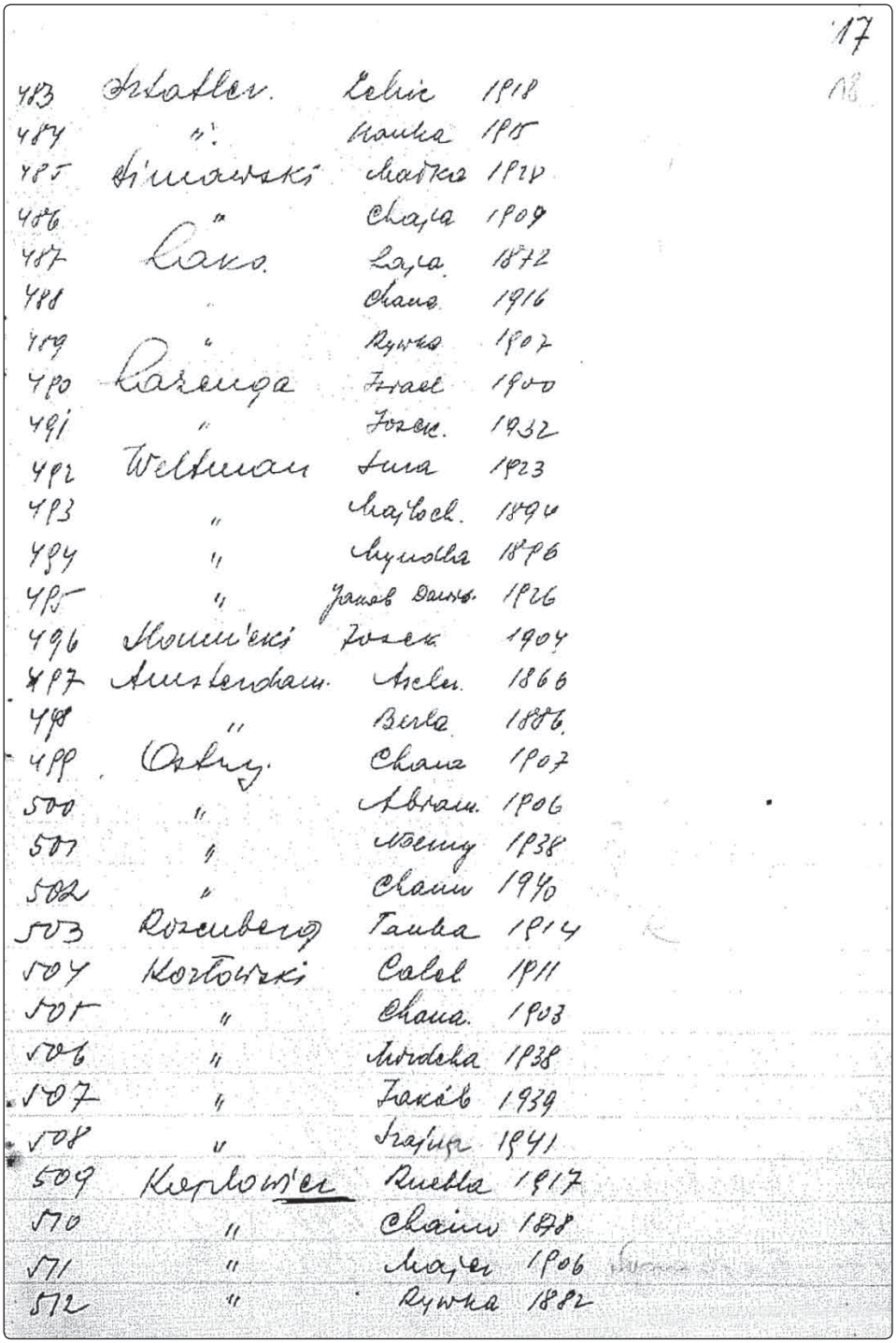
424	Kuvbel.	Hersz.	1911
425	"	Sara	1880
426	"	Izrael.	1874
427	Kalęski	Lejb	1908
428	"	Chaska	1907
429	"	Abram	1939
430	Smak	Chana	1888
431	"	Chaja	1888
432	Szpicer.	Rubin	1895
433	"	Perla	1898.
434	"	Zalcha	1923
435	"	Abram	1926
436	Belchatowski	Katrina	1883
437	"	Icha Mina	1886
438	"	Abram	1923
439	"	Chana	1926
440	"	Judesa	1944
441	Helfgot	Rubin	1915
442	"	Bajla	1915
443	"	Frymeta	1940
444	Feshler	Icha.	1899
445	"	Chana	1927
446	"	Zajdla	1936
447	Kramiewski	Mojsz.	1911
448	"	Mirla	1887
449	"	Abram	1923
450	"	Dina	1905
451	"	Frajndla	1920
452	"	Liba	1885

Karta 16

Nr				
453	Rosenberg	Chana	1914	
454	"	Hajka	1938	
455	"	Kira	1940	
456	"	Elżbieta	1941	
457	Sztal	Chaskiel	1896	
458	"	Mirella	1924	
459	"	Rubin	1927	
460	"	Szmuel	1930	
461	"	Estera	1920	
462	Blady	Jadzia	1923	
463	"	Welf	1895	
464	"	Kornel	1933	
465	"	Bajla	1899	
466	"	Samuel	1949	
467	"	Cyrla	1937	
468	Herszgorn	Sura	1897	
469	"	Rafalla	1918	
470	Gertner	Lisa	1870	
471	Słomiński	Israel	1934	
472	"	Samuel	1904	
473	"	Estera	1937	
474	"	Adela	1909	
475	Rozen	Abelym	1906	
476	"	Rafalla	1911	
477	"	Zofia	1933	
478	Grauer	Jadwiga	1916	
479	"	Helena	1938	
480	Szyksman	Sura	1892	
481	"	Chaja	1924	
482	"	Zofia	1929	

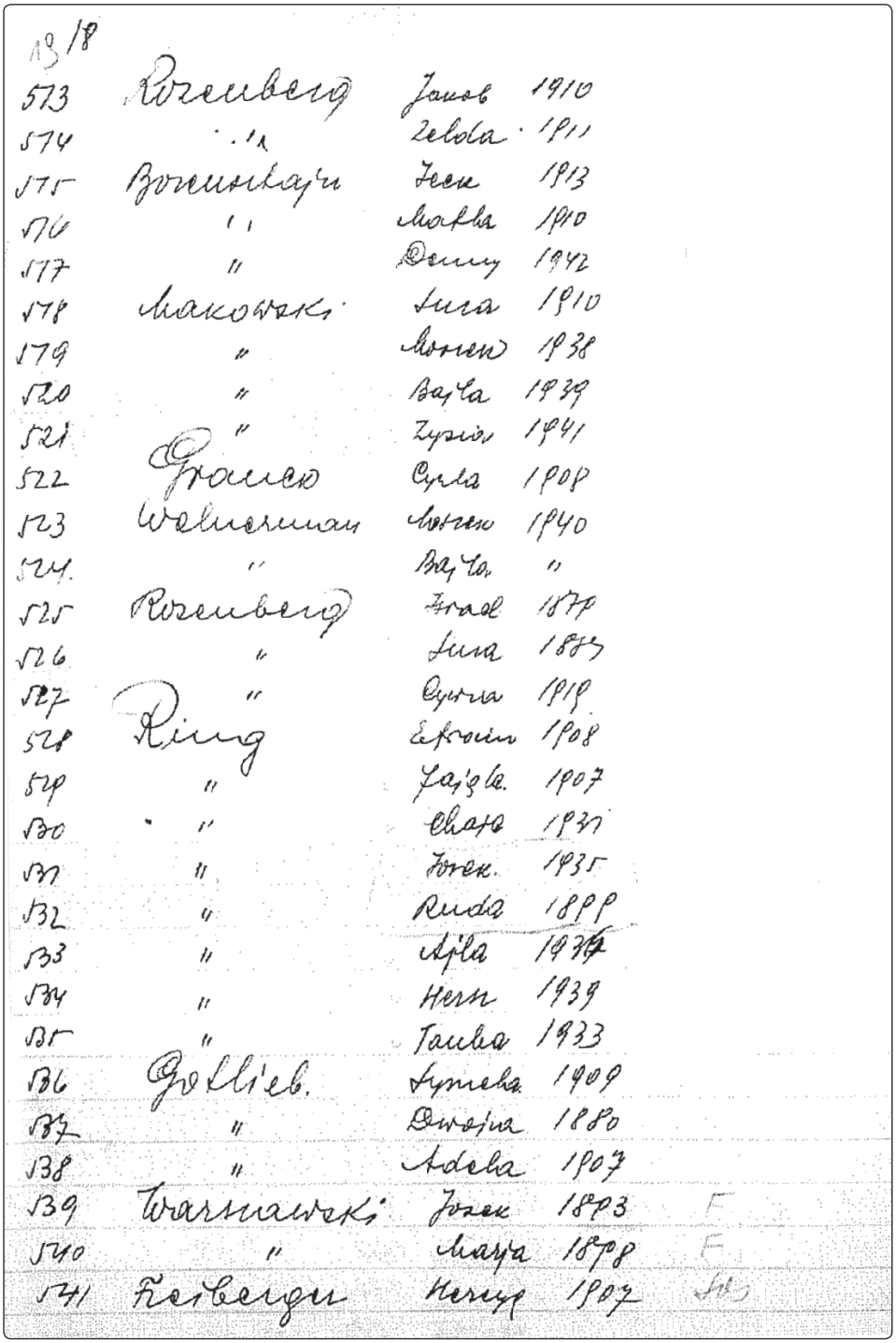
Karta 17

17

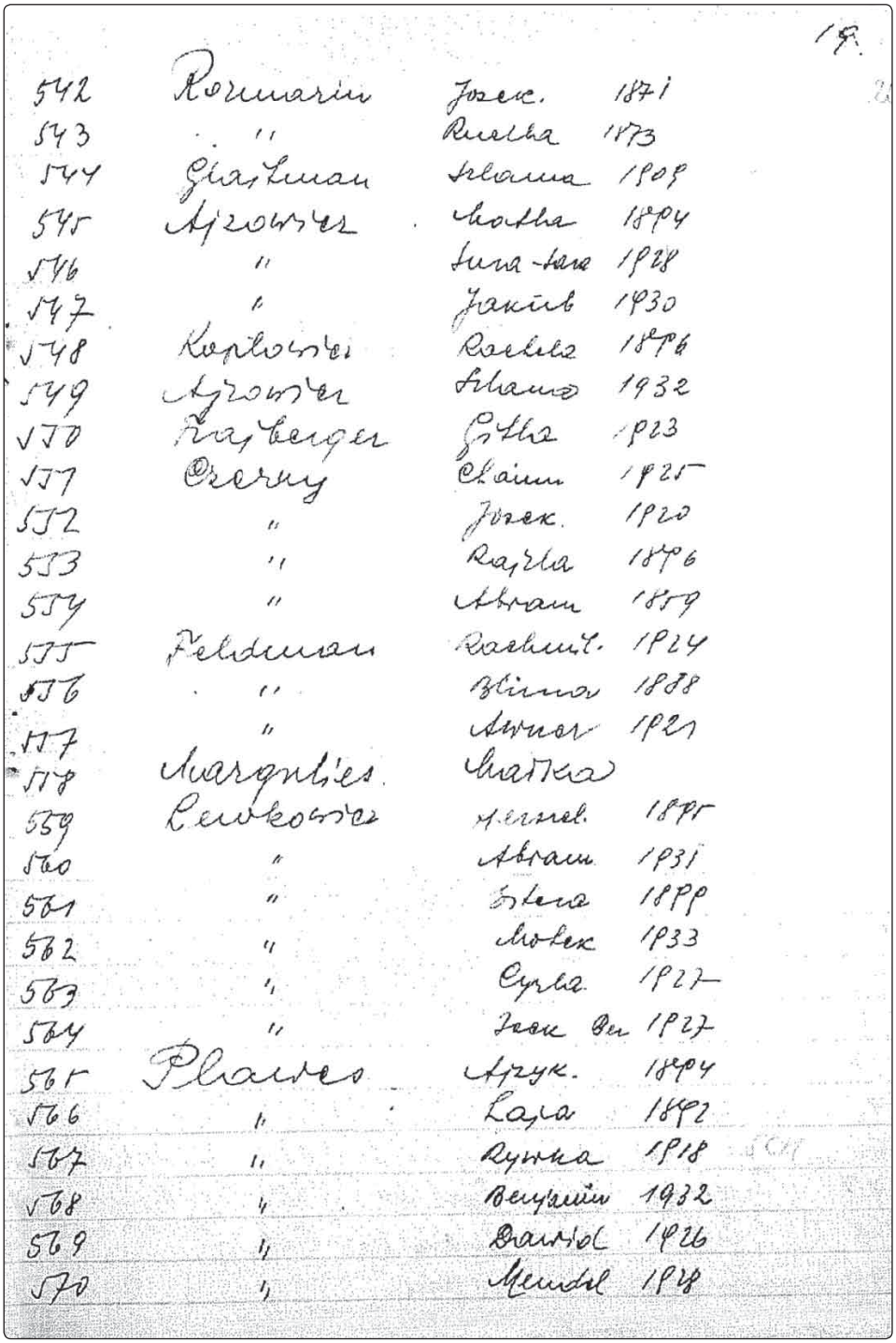
483	Schaller.	Lelik	1918
484	"	Hanka	1915
485	Śliwowski	Chatka	1912
486	"	Chaja	1909
487	Lako.	Laja.	1872
488	"	Chana	1916
489	"	Rywka	1907
490	Karenga	Israel	1900
491	"	Josek.	1932
492	Weltman	Luna	1923
493	"	Majlech.	1894
494	"	Chymcha	1896
495	"	Jakob Dawid.	1926
496	Mowin'ski	Josek	1904
497	Amsterdam.	Helen.	1866
498	"	Berla	1886.
499	Oxhey.	Chana	1907
500	"	Abram.	1906
501	"	Mosiu	1938
502	"	Chaim	1940
503	Rozenberg	Tauba	1914
504	Korbowski	Calel	1911
505	"	Chana.	1903
506	"	Mordcha	1938
507	"	Jakób	1939
508	"	Srajga	1941
509	Kerbowi'cz	Rucha	1917
510	"	Chaim	1898
511	"	Majer	1906
512	"	Rywka	1882

Karta 18

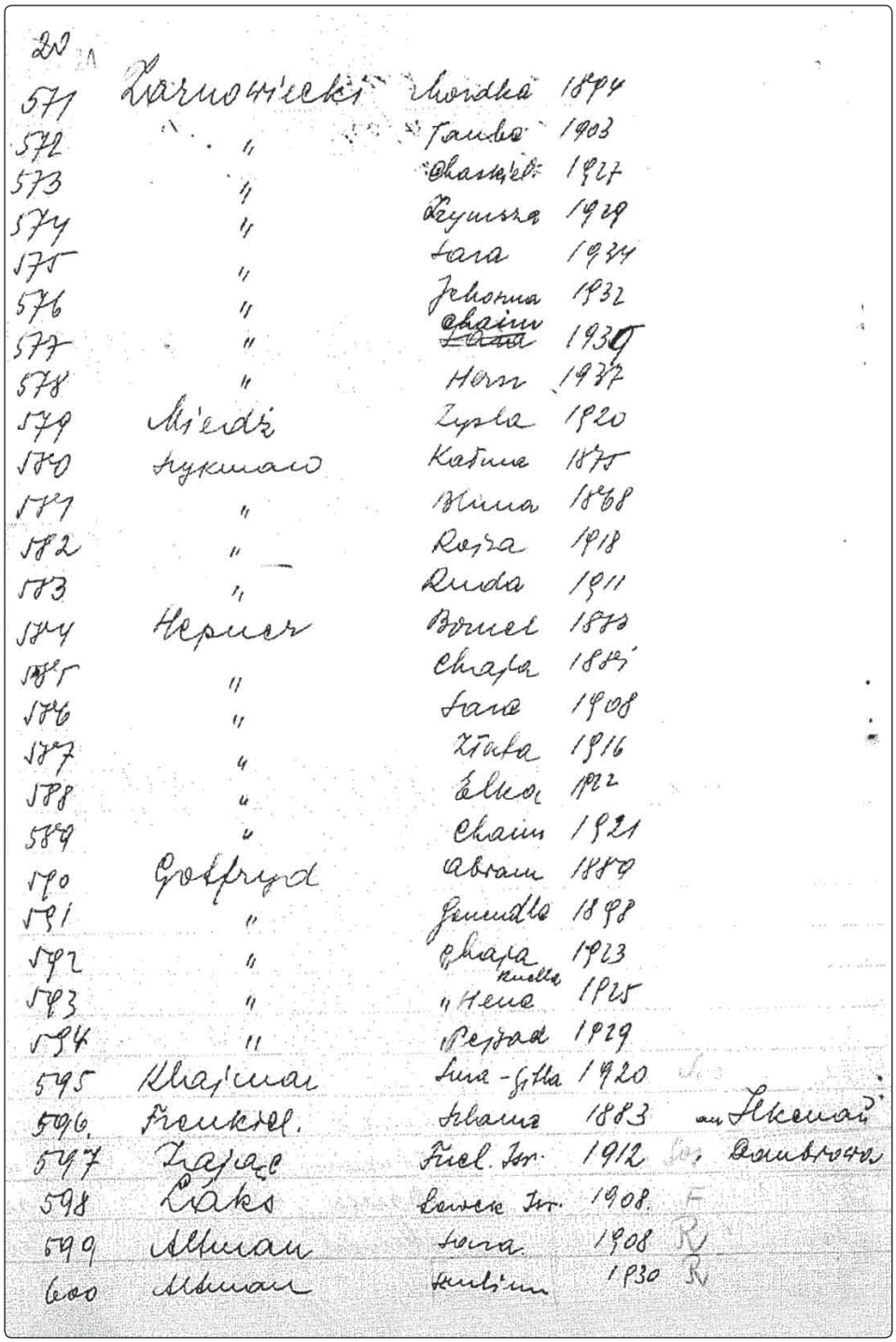
18/18				
573	Rozenberg	Jakob	1910	
574	"	Zelda	1911	
575	Borowiak'a	Jacek	1913	
576	"	Marka	1910	
577	"	Danuta	1942	
578	Makowski	Lucja	1910	
579	"	Marian	1938	
580	"	Basia	1939	
581	"	Zygmunt	1941	
582	Grosser	Cyrla	1908	
583	Wolnerman	Marian	1940	
584	"	Basia	"	
585	Rozenberg	Izrael	1879	
586	"	Lina	1883	
587	"	Cyrla	1919	
588	Ring	Ephraim	1908	
589	"	Zajgla	1907	
590	"	Chaya	1937	
591	"	Jurek	1935	
592	"	Ruda	1899	
593	"	Ajda	1937	
594	"	Herz	1939	
595	"	Jacha	1933	
596	Goldfeb.	Symcha	1909	
597	"	Dwojra	1880	
598	"	Adela	1907	
599	Warszawski	Josek	1893	F
600	"	Maryla	1898	F
601	Rosenzweig	Henryk	1907	M

Karta 19

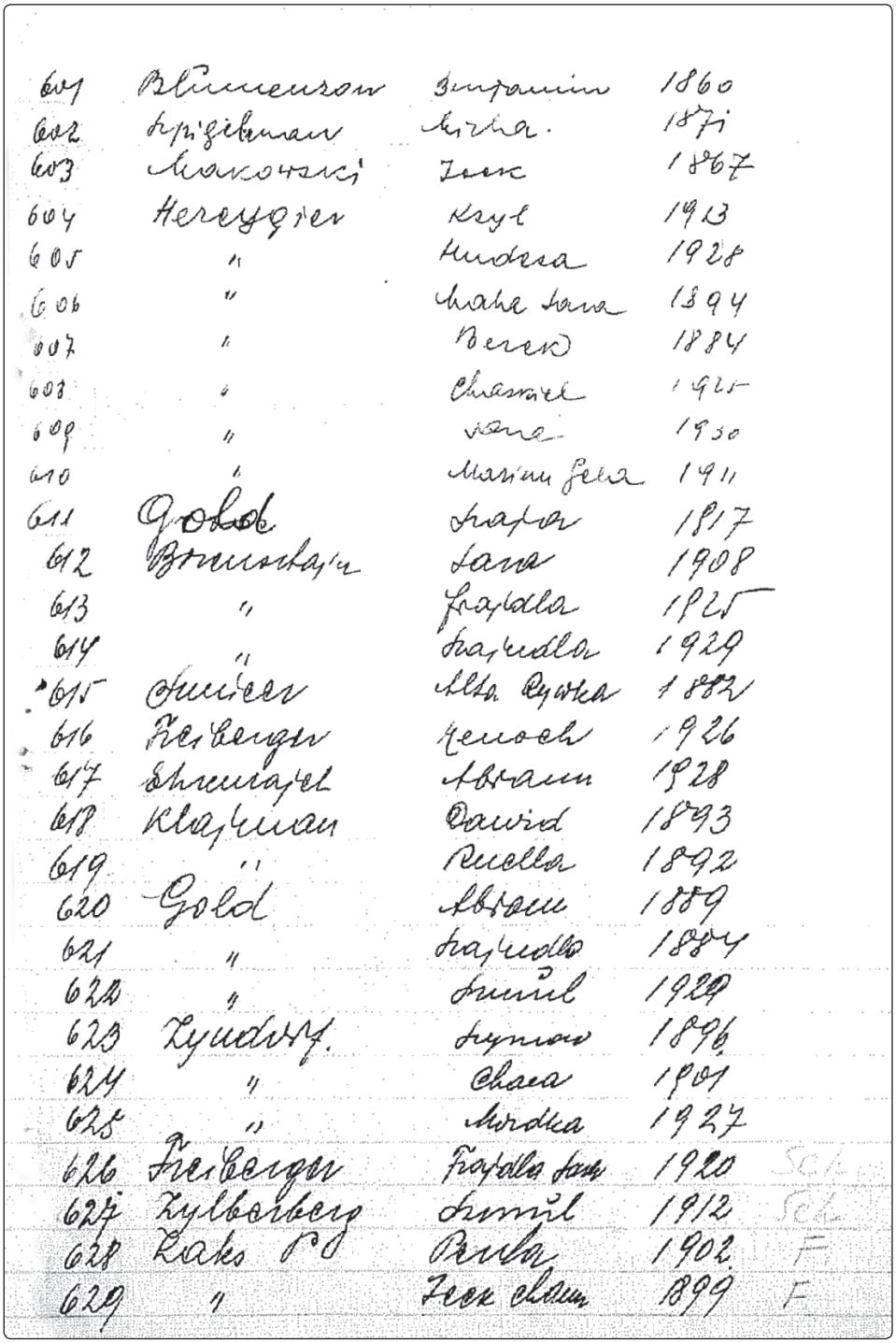

542	Romanin	Josek.	1871
543	"	Rivka	1873
544	Glazman	Shaina	1909
545	Ayzenberg	Chaika	1894
546	"	Lina-Lea	1928
547	"	Jakub	1930
548	Kapłowicz	Rachela	1896
549	Ayzenberg	Shaina	1932
550	Rajberger	Gitla	1923
551	Czerny	Chaim	1925
552	"	Josek.	1920
553	"	Rajzla	1896
554	"	Abram	1859
555	Feldman	Rachmil.	1924
556	"	Bluma	1888
557	"	Awner	1921
558	Margulies	Chaika	
559	Lewkowicz	Mendel	1895
560	"	Abram	1931
561	"	Estera	1899
562	"	Mojsiej	1933
563	"	Cyrla	1927
564	"	Josek Ber	1927
565	Pławes	Ayzyk.	1894
566	"	Laja	1892
567	"	Rywka	1918
568	"	Benjamin	1932
569	"	Dawid	1926
570	"	Mendel	1928

Karta 20

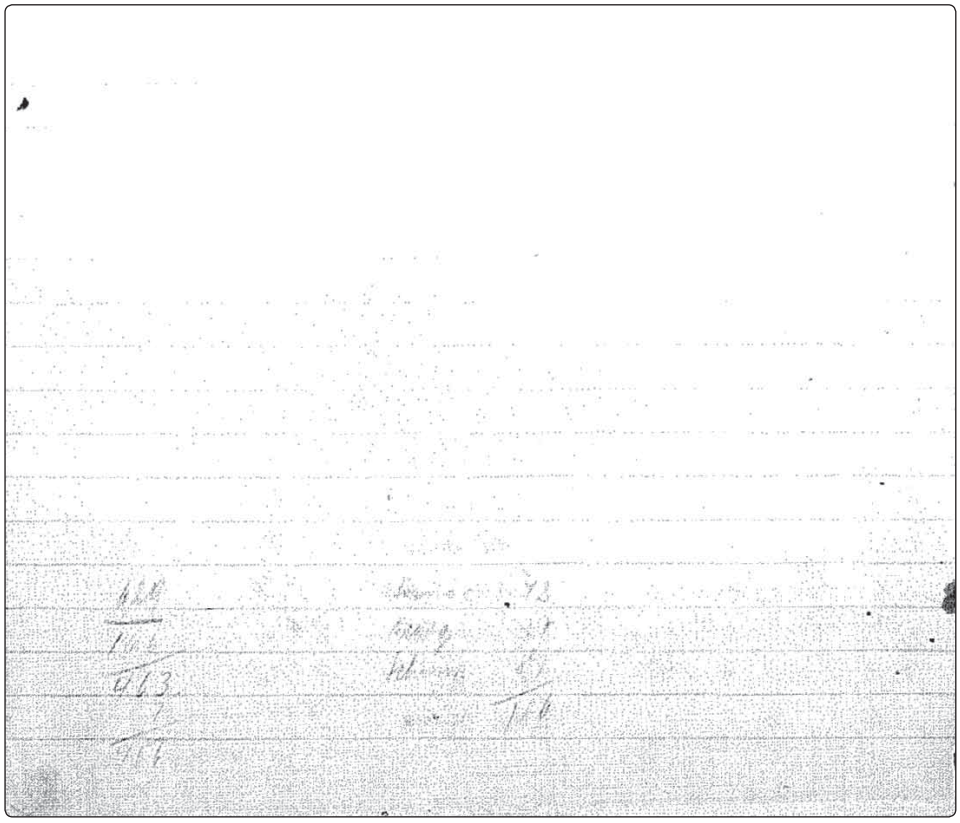

21
571 Żarnowiecki Chordka 1894
572 " Jankel 1903
573 " Chaskiel 1927
574 " Szymsza 1929
575 " Sara 1934
576 " Jehoszua 1932
577 " Chaim 1930
578 " Hersz 1937
579 Miedź Zysla 1920
580 Sykuniec Katrina 1875
581 " Blima 1868
582 " Rojza 1918
583 " Ruda 1911
584 Hepner Bunel 1873
585 " Chaja 1887
586 " Sara 1908
587 " Złota 1916
588 " Elka 1922
589 " Chaim 1921
590 Godfryd Abram 1880
591 " Szmulka 1898
592 " Chaja 1923
593 " Hena 1925
594 " Rejzel 1929
595 Klajman Sura-Gitla 1920
596 Frenkel Abram 1883 Abram
597 Zajac Fiel. Isr. 1912 Dąbrowa
598 Laks Lewek Isr. 1908
599 Altman Sara 1908
600 Altman Szulim 1930

Karta 21

601	Blumenson	Benjamin	1860
602	Spiegelman	Mirka	1871
603	Markowicz	Isaac	1867
604	Herszgorn	Krul	1913
605	"	Hudesa	1928
606	"	Chaka Sara	1894
607	"	Berek	1884
608	"	Chaskiel	1925
609	"	Sara	1930
610	"	Mariam Fela	1911
611	Grobel	Szafra	1817
612	Brumberger	Sara	1908
613	"	Szajdla	1925
614	"	Szajndla	1929
615	Guldner	Lea Rywka	1882
616	Herberger	Henoch	1926
617	Chmielarz	Abram	1928
618	Klajman	Dawid	1893
619	"	Rucella	1892
620	Gold	Abram	1889
621	"	Szajndla	1884
622	"	Samul	1929
623	Zyndwirt	Szymon	1896
624	"	Chaca	1901
625	"	Mordka	1927
626	Herberger	Szajdla Sara	1920
627	Zylberberg	Samul	1912
628	Rakow	Rywka	1902
629	"	Zack Chaim	1899

Karta 22

Karta 23

Jak wspomina Klein, *w międzyczasie przyjechał Lindner z Sonderbeauftragte w Sosnowcu i segregował. Młodych wybrał i skierował do Arbeitseinsatz. Wszyscy inni zostali przeznaczeni na wysiedlenie. Również młode ładne dziewczęta przeznaczył na wysiedlenie.*[89] W wyniku selekcji zatrzymane osoby podzielono na grupy.

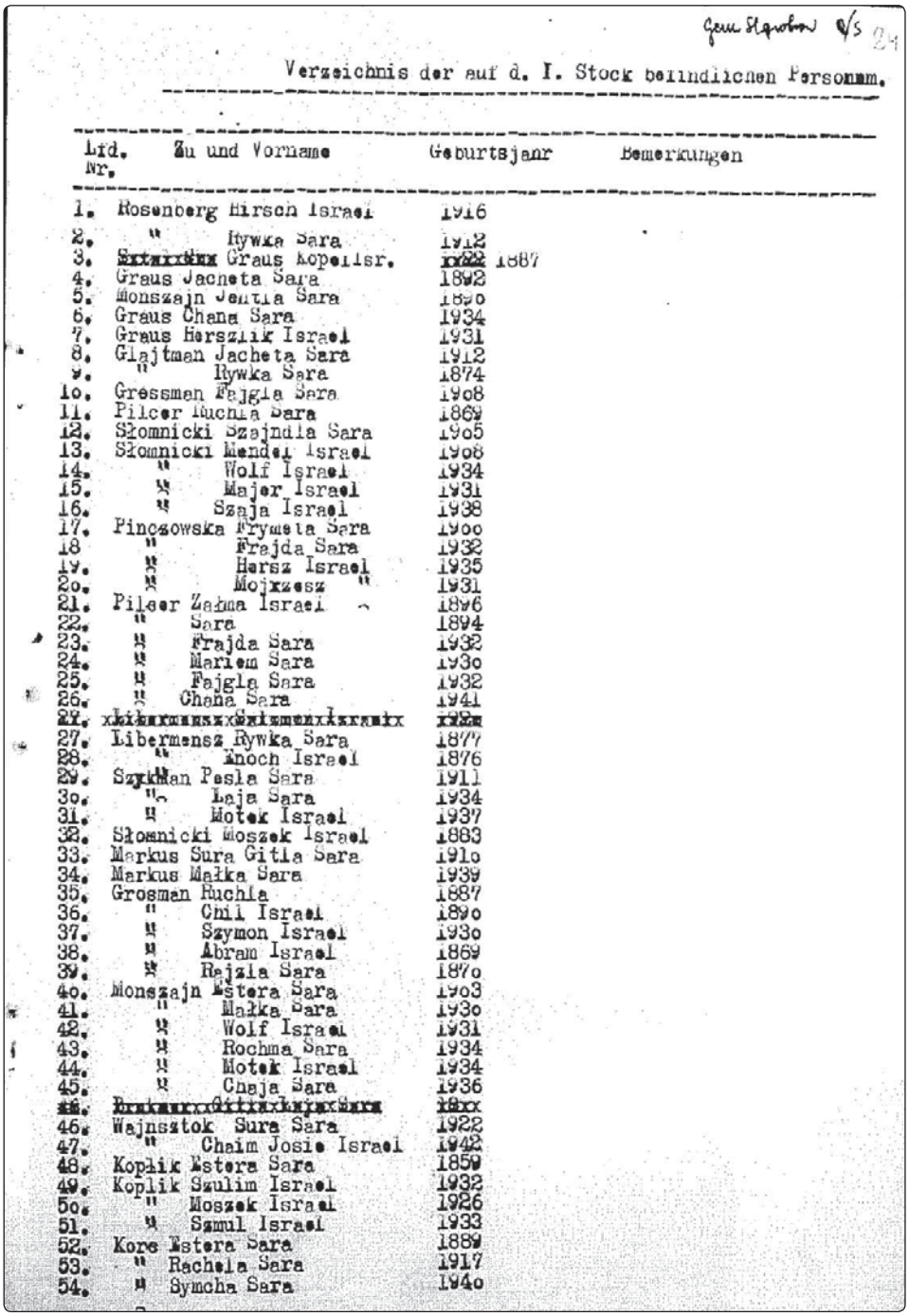

Przedwojenny browar;
(źródło: http://slawkow.pl/kultura/browar.html)

Oto spisany na maszynie „wykaz osób znajdujących się na pierwszym piętrze" sławkowskiego browaru, obejmujący 412 osób, przy czym 406 osób (trzy z nich odręcznie skreślono jako zwolnione) pochodzi z wcześniejszej listy 629 zatrzymanych w Sławkowie osób, zaś sześć osób dopisano na końcu z adnotacją o ich adresach w Sosnowcu, Jęzorze i Będzinie (karty 24-31). Wykaz ten posiada też kopię z dalszymi odręcznymi adnotacjami i rachunkami (karty 32-39).

Z wykazu tego udało się potwierdzić przeżycie wojny przez jedną tylko osobę - Moszka Koplika znajdującego się na nim pod pozycją 50 (pozycja 95 na odręcznej liście zatrzymanych).

89 S. Klein, *Relacje…*

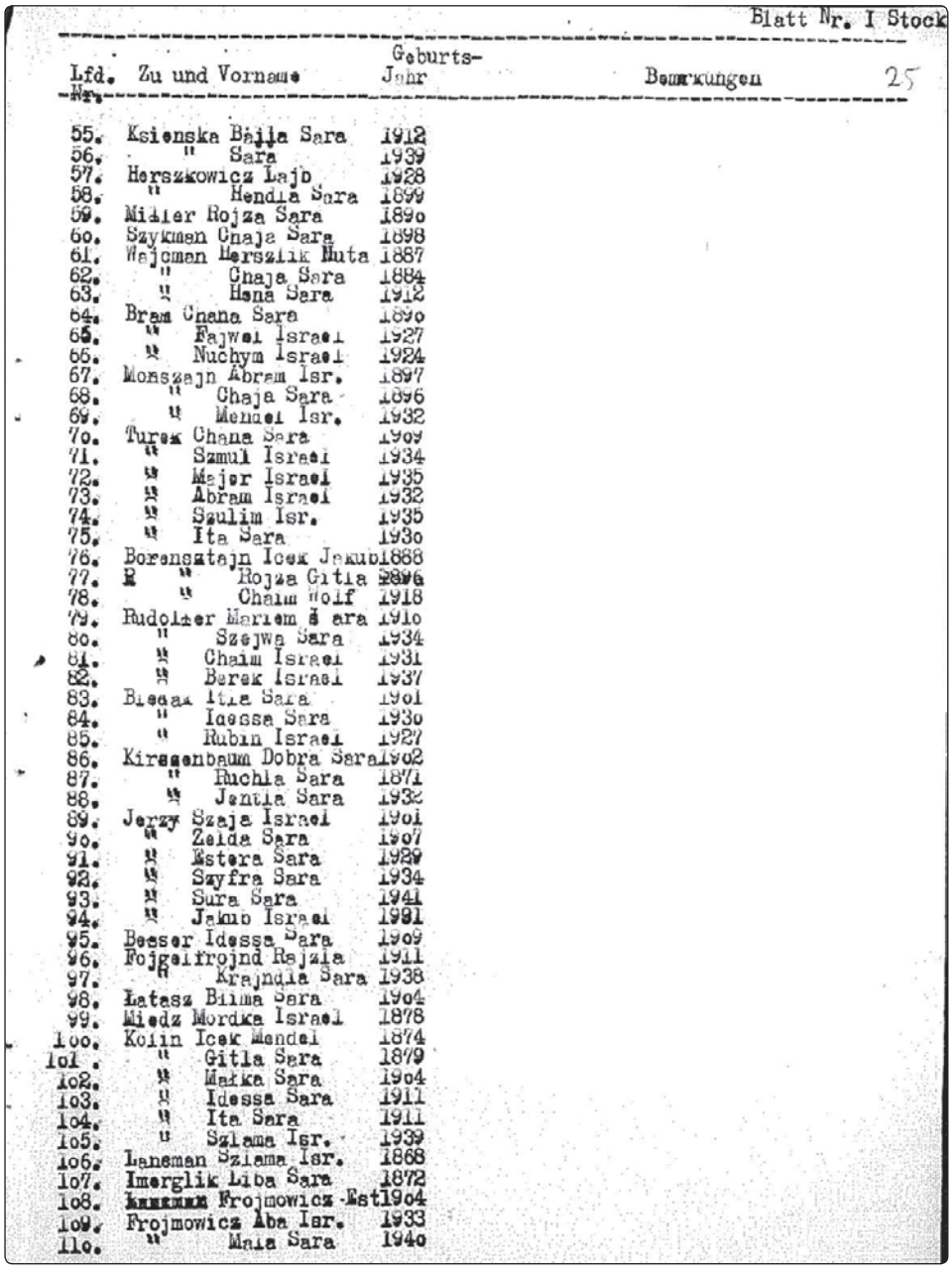

Gem. Sławków V/s 24

Verzeichnis der auf d. I. Stock befindlichen Personnen.

Lfd. Nr.	Zu und Vorname	Geburtsjahr	Bemerkungen
1.	Rosenberg Hirsch Israel	1916	
2.	" Rywka Sara	1912	
3.	~~Sztarkman~~ Graus Kopel Isr.	~~1922~~ 1887	
4.	Graus Jacheta Sara	1892	
5.	Monszajn Jentla Sara	1890	
6.	Graus Chana Sara	1934	
7.	Graus Herszlik Israel	1931	
8.	Glajtman Jacheta Sara	1912	
9.	" Rywka Sara	1874	
10.	Gressman Fajgla Sara	1908	
11.	Pilcer Ruchla Sara	1869	
12.	Słomnicki Szajndla Sara	1905	
13.	Słomnicki Mendel Israel	1908	
14.	" Wolf Israel	1934	
15.	" Majer Israel	1931	
16.	" Szaja Israel	1938	
17.	Pinczowska Frymeta Sara	1900	
18	" Frajda Sara	1932	
19.	" Hersz Israel	1935	
20.	" Mojrzesz "	1931	
21.	Pilcer Załma Israel	1896	
22.	" Sara	1894	
23.	" Frajda Sara	1932	
24.	" Marlem Sara	1930	
25.	" Fajgla Sara	1932	
26.	" Chana Sara	1941	
27.	~~Libermensz Szlomen Israel~~	~~1922~~	
27.	Libermensz Rywka Sara	1877	
28.	" Enoch Israel	1876	
29.	Szydman Pesla Sara	1911	
30.	" Laja Sara	1934	
31.	" Motek Israel	1937	
32.	Słomnicki Moszek Israel	1883	
33.	Markus Sura Gitla Sara	1910	
34.	Markus Małka Sara	1939	
35.	Grosman Ruchla	1887	
36.	" Chil Israel	1890	
37.	" Szymon Israel	1930	
38.	" Abram Israel	1869	
39.	" Rajzla Sara	1870	
40.	Monszajn Estera Sara	1903	
41.	" Małka Sara	1930	
42.	" Wolf Israel	1931	
43.	" Rochma Sara	1934	
44.	" Motek Israel	1934	
45.	" Chaja Sara	1936	
46.	~~Brukarz Gitla Sara~~	~~1890~~	
46.	Wajnsztok Sura Sara	1922	
47.	" Chaim Josie Israel	1942	
48.	Koplik Estera Sara	1859	
49.	Koplik Szulim Israel	1932	
50.	" Moszek Israel	1926	
51.	" Samul Israel	1933	
52.	Kore Estera Sara	1889	
53.	" Rachela Sara	1917	
54.	" Symcha Sara	1940	

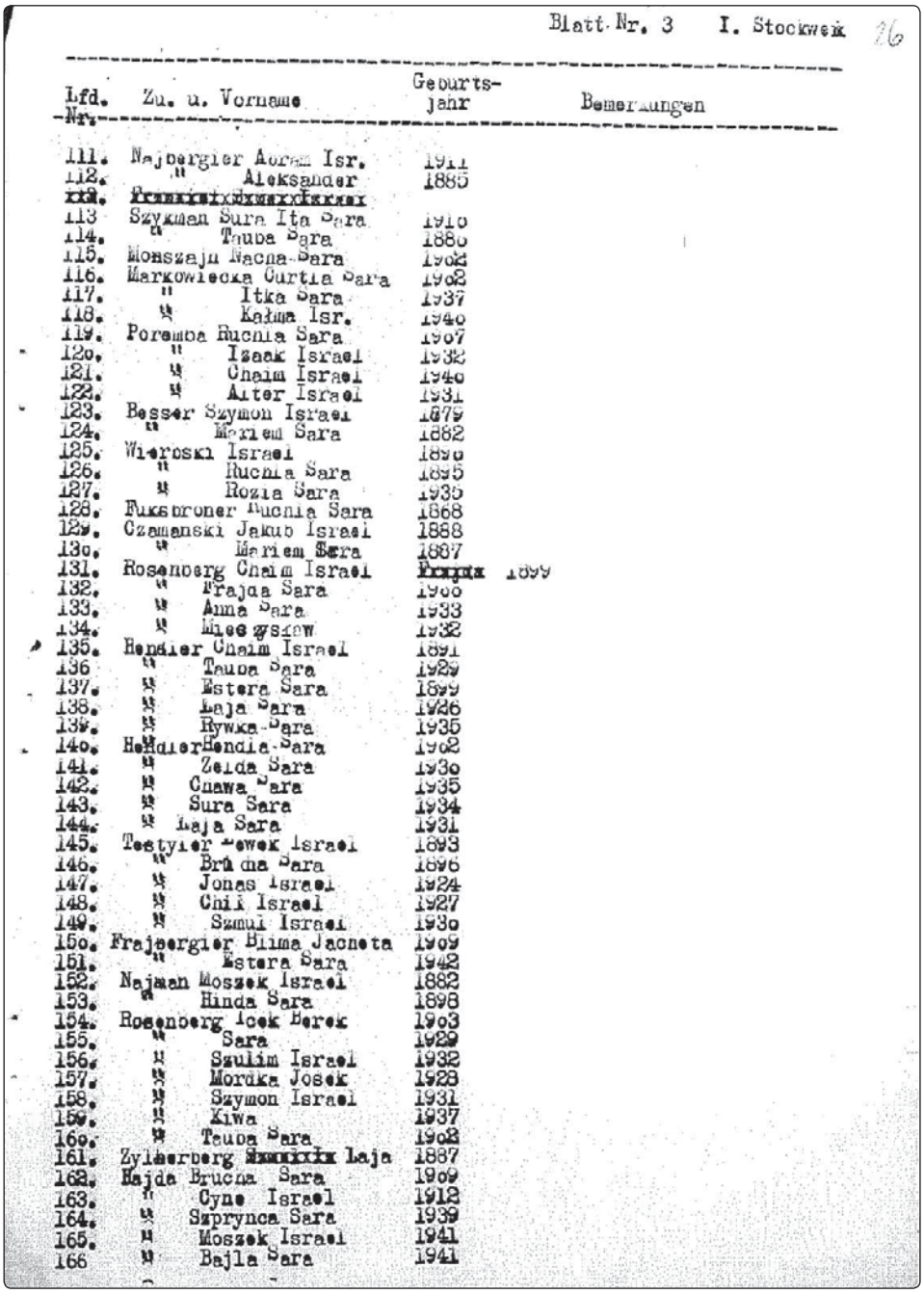
Karta 24

Blatt Nr. I Stock

Lfd. Nr.	Zu und Vorname	Geburts-Jahr	Bemerkungen	25
55.	Ksienska Bajla Sara	1912		
56.	" Sara	1939		
57.	Herszkowicz Lajb	1928		
58.	" Hendla Sara	1899		
59.	Miller Rojza Sara	1890		
60.	Szykman Chaja Sara	1898		
61.	Wajcman Herszlik Huta	1887		
62.	" Chaja Sara	1884		
63.	" Hana Sara	1912		
64.	Bram Chana Sara	1890		
65.	" Fajwel Israel	1927		
66.	" Nuchym Israel	1924		
67.	Monszajn Abram Isr.	1897		
68.	" Chaja Sara	1896		
69.	" Mendel Isr.	1932		
70.	Turek Chana Sara	1909		
71.	" Szmul Israel	1934		
72.	" Majer Israel	1935		
73.	" Abram Israel	1932		
74.	" Szulim Isr.	1935		
75.	" Ita Sara	1930		
76.	Borensztajn Icek Jakub	1888		
77.	" Rojza Gitla	1896		
78.	" Chaim Wolf	1918		
79.	Rudolker Mariem Sara	1910		
80.	" Szejwa Sara	1934		
81.	" Chaim Israel	1931		
82.	" Berek Israel	1937		
83.	Biegas Itta Sara	1901		
84.	" Idessa Sara	1930		
85.	" Rubin Israel	1927		
86.	Kirszenbaum Dobra Sara	1902		
87.	" Ruchla Sara	1871		
88.	" Jantla Sara	1932		
89.	Jerzy Szaja Israel	1901		
90.	" Zelda Sara	1907		
91.	" Estera Sara	1929		
92.	" Szyfra Sara	1934		
93.	" Sura Sara	1941		
94.	" Jakub Israel	1931		
95.	Besser Idessa Sara	1909		
96.	Fojgelfrojnd Rajzla	1911		
97.	" Krajndla Sara	1938		
98.	Latasz Bilma Sara	1904		
99.	Miedz Mordka Israel	1878		
100.	Kolin Icek Mendel	1874		
101.	" Gitla Sara	1879		
102.	" Malka Sara	1904		
103.	" Idessa Sara	1911		
104.	" Ita Sara	1911		
105.	" Szlama Isr.	1939		
106.	Laneman Sziama Isr.	1868		
107.	Imerglik Liba Sara	1872		
108.	Frojmowicz Est	1904		
109.	Frojmowicz Aba Isr.	1933		
110.	" Maia Sara	1940		

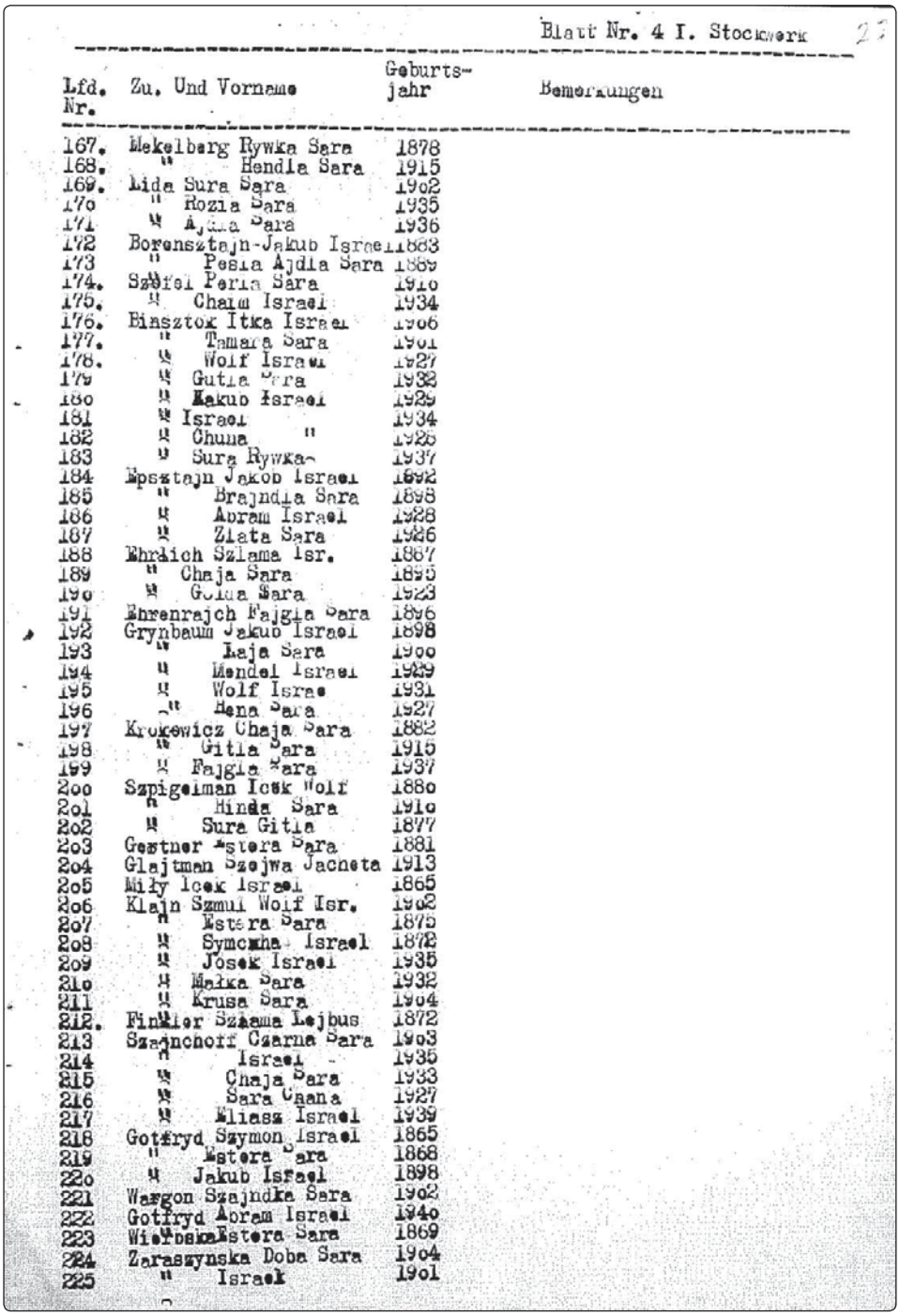
Karta 25

Blatt Nr. 3 I. Stockwerk 26

Lfd. Nr.	Zu. u. Vorname	Geburts-jahr	Bemerkungen
111.	Najbergier Aorem Isr.	1911	
112.	" Aleksander	1885	
xxx.	xxxxxxxxxxxxxxxx		
113	Szykman Sura Ita Sara	1910	
114.	" Tauba Sara	1880	
115.	Monszajn Racha-Sara	1902	
116.	Markowiecka Curtia Sara	1902	
117.	" Itka Sara	1937	
118.	" Kałma Isr.	1940	
119.	Poremba Ruchla Sara	1907	
120.	" Izaak Israel	1932	
121.	" Chaim Israel	1940	
122.	" Aiter Israel	1931	
123.	Besser Szymon Israel	1879	
124.	" Mariem Sara	1882	
125.	Wieroski Israel	1890	
126.	" Ruchla Sara	1895	
127.	" Rozia Sara	1935	
128.	Fuksbroner Ruchla Sara	1868	
129.	Czamanski Jakub Israel	1888	
130.	" Mariem Sara	1887	
131.	Rosenberg Chaim Israel	1899	
132.	" Frajda Sara	1900	
133.	" Anna Sara	1933	
134.	" Mieczysław	1932	
135.	Hendler Chaim Israel	1891	
136	" Tauba Sara	1929	
137.	" Estera Sara	1899	
138.	" Laja Sara	1926	
139.	" Rywka-Sara	1935	
140.	Hendler Hendla-Sara	1902	
141.	" Zelda Sara	1930	
142.	" Chawa Sara	1935	
143.	" Sura Sara	1934	
144.	" Laja Sara	1931	
145.	Testyler Mewek Israel	1893	
146.	" Brucha Sara	1896	
147.	" Jonas Israel	1924	
148.	" Chil Israel	1927	
149.	" Szmul Israel	1930	
150.	Frajbergier Blima Jacheta	1909	
151.	" Estera Sara	1942	
152.	Najman Moszek Israel	1882	
153.	" Hinda Sara	1898	
154.	Rosenberg Icek Berek	1903	
155.	" Sara	1929	
156.	" Szulim Israel	1932	
157.	" Mordka Josek	1928	
158.	" Szymon Israel	1931	
159.	" Kiwa	1937	
160.	" Tauba Sara	1902	
161.	Zylberberg xxxxxx Laja	1887	
162.	Hajda Brucha Sara	1909	
163.	" Cyne Israel	1912	
164.	" Szprynca Sara	1939	
165.	" Moszek Israel	1941	
166	" Bajla Sara	1941	

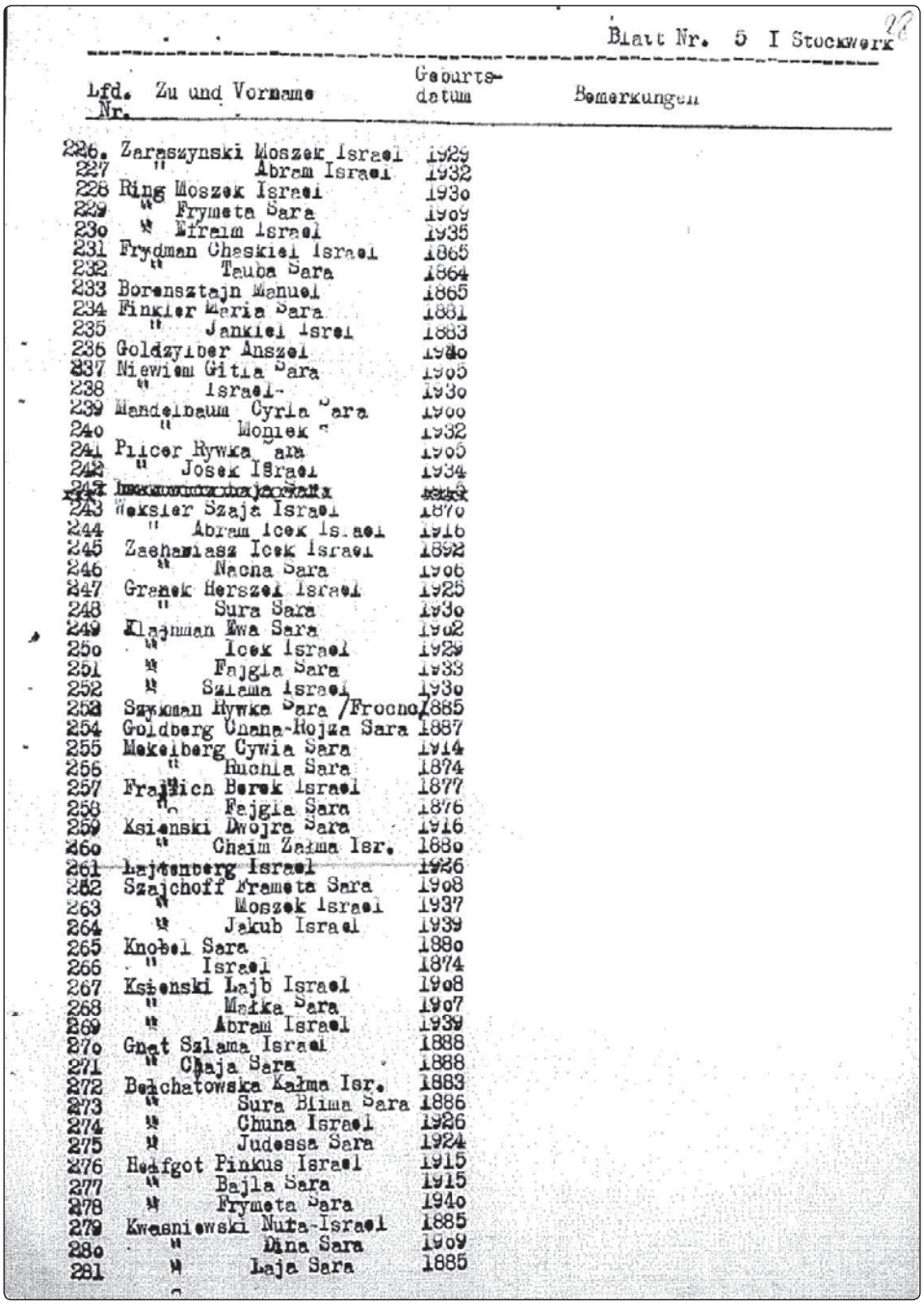
Karta 26

Blatt Nr. 4 I. Stockwerk 27

Lfd. Nr.	Zu. Und Vorname	Geburts-jahr	Bemerkungen
167.	Mekelberg Rywka Sara	1878	
168.	" Hendla Sara	1915	
169.	Lida Sura Sara	1902	
170	" Rozia Sara	1935	
171	" Ajda Sara	1936	
172	Borensztajn-Jakub Israel	1883	
173	" Pesia Ajdla Sara	1887	
174.	Szafel Peria Sara	1910	
175.	" Chaim Israel	1934	
176.	Binsztok Itka Israel	1906	
177.	" Tamara Sara	1901	
178.	" Wolf Israel	1927	
179	" Gutia Sara	1932	
180	" Jakub Israel	1929	
181	" Israel "	1934	
182	" Chuna "	1926	
183	" Sura Rywka	1937	
184	Epsztajn Jakob Israel	1892	
185	" Brajndla Sara	1898	
186	" Abram Israel	1928	
187	" Zlata Sara	1926	
188	Ehrlich Szlama Isr.	1887	
189	" Chaja Sara	1895	
190	" Golda Sara	1923	
191	Ehrenrajch Fajgla Sara	1896	
192	Grynbaum Jakub Israel	1898	
193	" Laja Sara	1900	
194	" Mendel Israel	1929	
195	" Wolf Israe	1931	
196	" Hena Sara	1927	
197	Krokowicz Chaja Sara	1882	
198	" Gitla Sara	1915	
199	" Fajgla Sara	1937	
200	Szpigelman Icek Wolf	1880	
201	" Hinda Sara	1910	
202	" Sura Gitla	1877	
203	Gestner Estera Sara	1881	
204	Glajtman Szejwa Jacheta	1913	
205	Miły Icek Israel	1865	
206	Klajn Szmul Wolf Isr.	1902	
207	" Estera Sara	1875	
208	" Symcha Israel	1872	
209	" Josek Israel	1935	
210	" Malka Sara	1932	
211	" Krusa Sara	1904	
212.	Finkler Szlama Lejbus	1872	
213	Szajnchorf Czarna Sara	1903	
214	" Israel	1935	
215	" Chaja Sara	1933	
216	" Sara Chana	1927	
217	" Eliasz Israel	1939	
218	Gotfryd Szymon Israel	1865	
219	" Estera Sara	1868	
220	" Jakub Isfael	1898	
221	Wargon Szajndla Sara	1902	
222	Gotfryd Abram Israel	1940	
223	Wiatrowska Estera Sara	1869	
224	Zaraszynska Doba Sara	1904	
225	" Israel	1901	

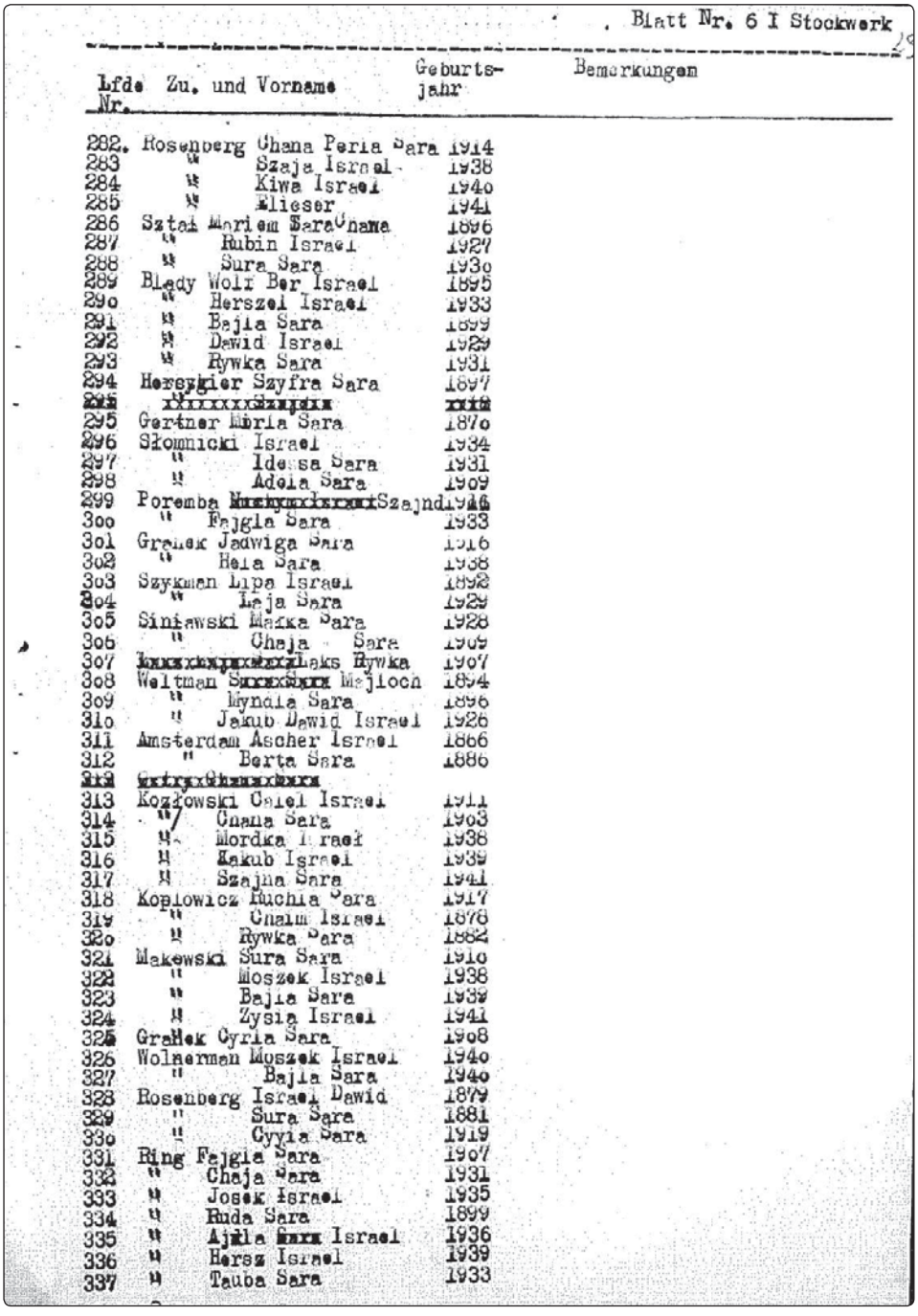
Karta 27

Blatt Nr. 5 I Stockwerk 28

Lfd. Nr.	Zu und Vorname	Geburtsdatum	Bemerkungen
226.	Zaraszynski Moszek Israel	1929	
227	" Abram Israel	1932	
228	Ring Moszek Israel	1930	
229	" Frymeta Sara	1909	
230	" Efraim Israel	1935	
231	Frydman Chaskiel Israel	1865	
232	" Tauba Sara	1864	
233	Borensztajn Manuel	1865	
234	Finkler Maria Sara	1881	
235	" Jankiel Israel	1883	
236	Goldzyiber Anszel	1940	
237	Niewiem Gitla Sara	1905	
238	" Israel-	1930	
239	Mandelbaum Cyrla Sara	1900	
240	" Moniek	1932	
241	Plicer Rywka Sara	1905	
242	" Josek Israel	1934	
~~243~~	~~[illegible]~~	~~[illegible]~~	
243	Weksler Szaja Israel	1870	
244	" Abram Icek Israel	1916	
245	Zachamiasz Icek Israel	1892	
246	" Nacha Sara	1906	
247	Granek Herszel Israel	1925	
248	" Sura Sara	1930	
249	Klajman Ewa Sara	1902	
250	" Icek Israel	1929	
251	" Fajgla Sara	1933	
252	" Szlama Israel	1930	
253	Szyman Rywka Sara /Frocno/	1885	
254	Goldberg Chana-Hojza Sara	1887	
255	Mekelberg Cywia Sara	1914	
256	" Ruchla Sara	1874	
257	Frajlich Berek Israel	1877	
258	" Fajgla Sara	1876	
259	Ksienski Dwojra Sara	1916	
260	" Chaim Zalma Isr.	1880	
261	Lajtenberg Israel	1936	
262	Szajchoff Frameta Sara	1908	
263	" Moszek Israel	1937	
264	" Jakub Israel	1939	
265	Knobel Sara	1880	
266	" Israel	1874	
267	Ksienski Lajb Israel	1908	
268	" Mejka Sara	1907	
269	" Abram Israel	1939	
270	Gnat Szlama Israel	1888	
271	" Chaja Sara	1888	
272	Bejchatowska Kalma Isr.	1883	
273	" Sura Blima Sara	1886	
274	" Chuna Israel	1926	
275	" Judessa Sara	1924	
276	Hejfgot Pinkus Israel	1915	
277	" Bajla Sara	1915	
278	" Frymeta Sara	1940	
279	Kwasniewski Nuta-Israel	1885	
280	" Dina Sara	1909	
281	" Laja Sara	1885	

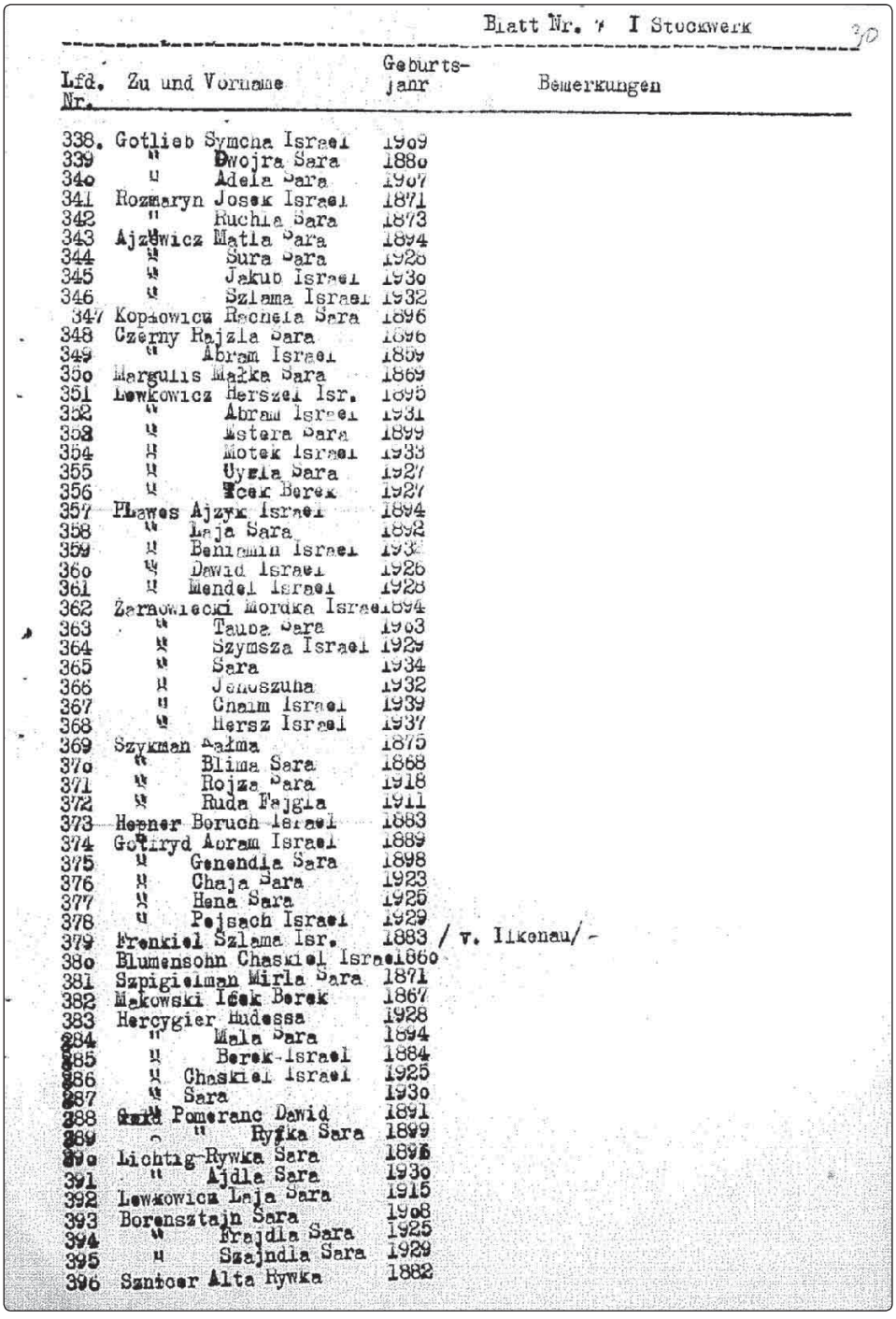
Karta 28

. Blatt Nr. 6 I Stockwerk

Lfde Nr.	Zu. und Vorname	Geburts-jahr	Bemerkungen
282.	Rosenberg Chana Peria Sara	1914	
283	" Szaja Israel	1938	
284	" Kiwa Israel	1940	
285	" Eliezer	1941	
286	Sztat Mariem Sara Chana	1896	
287	" Rubin Israel	1927	
288	" Sura Sara	1930	
289	Blady Wolf Ber Israel	1895	
290	" Herszel Israel	1933	
291	" Bajla Sara	1899	
292	" Dawid Israel	1929	
293	" Rywka Sara	1931	
294	Herszgier Szyfra Sara	1897	
295	Gertner Miria Sara	1870	
296	Słomnicki Israel	1934	
297	" Idessa Sara	1931	
298	" Adela Sara	1909	
299	Poremba [illegible] Szajndla	1916	
300	" Fajgla Sara	1933	
301	Granek Jadwiga Sara	1916	
302	" Hela Sara	1938	
303	Szykman Lipa Israel	1898	
304	" Laja Sara	1929	
305	Siniawski Mańka Sara	1928	
306	" Chaja Sara	1909	
307	[illegible] Laks Rywka	1907	
308	Weltman [illegible] Majlech	1894	
309	" Mynala Sara	1896	
310	" Jakub Dawid Israel	1926	
311	Amsterdam Ascher Israel	1866	
312	" Berta Sara	1886	
313	Kozłowski Cwiel Israel	1911	
314	" Chana Sara	1903	
315	" Mordka Israel	1938	
316	" Jakub Israel	1939	
317	" Szajna Sara	1941	
318	Kopiowicz Ruchla Sara	1917	
319	" Chaim Israel	1878	
320	" Rywka Sara	1882	
321	Makowski Sura Sara	1910	
322	" Moszek Israel	1938	
323	" Bajla Sara	1939	
324	" Zysla Israel	1941	
325	Granek Cyrla Sara	1908	
326	Wolnerman Moszek Israel	1940	
327	" Bajla Sara	1940	
328	Rosenberg Israel Dawid	1879	
329	" Sura Sara	1881	
330	" Cyvia Sara	1919	
331	Ring Fajgla Sara	1907	
332	" Chaja Sara	1931	
333	" Josek Israel	1935	
334	" Ruda Sara	1899	
335	" Ajkla Sara Israel	1936	
336	" Hersz Israel	1939	
337	" Tauba Sara	1933	

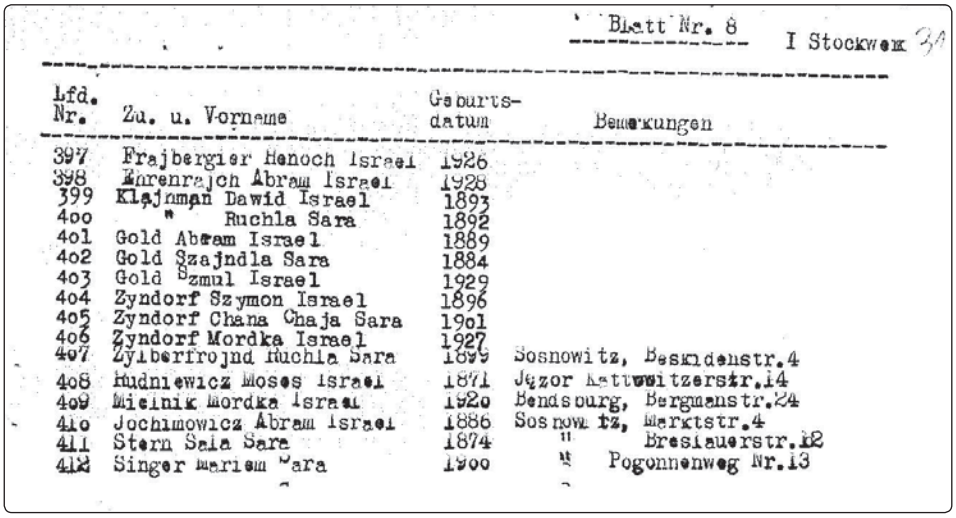
Karta 29

Blatt Nr. 7 I Stockwerk 30

Lfd. Nr.	Zu und Vorname	Geburts-jahr	Bemerkungen
338.	Gotlieb Symcha Israel	1909	
339	" Dwojra Sara	1880	
340	" Adela Sara	1907	
341	Rozmaryn Josek Israel	1871	
342	" Ruchla Sara	1873	
343	Ajzenwicz Matla Sara	1894	
344	" Sura Sara	1926	
345	" Jakub Israel	1930	
346	" Szlama Israel	1932	
347	Kopiowicz Rachela Sara	1896	
348	Czerny Rajzla Sara	1896	
349	" Abram Israel	1889	
350	Margulis Małka Sara	1869	
351	Lewkowicz Herszel Isr.	1895	
352	" Abram Israel	1931	
353	" Estera Sara	1899	
354	" Motek Israel	1933	
355	" Cyrla Sara	1927	
356	" Icek Berek	1927	
357	Pławes Ajzyk Israel	1894	
358	" Laja Sara	1892	
359	" Beniamin Israel	193[illegible]	
360	" Dawid Israel	1926	
361	" Mendel Israel	1928	
362	Żarnowiecki Mordka Israel	1894	
363	" Tauba Sara	1903	
364	" Szymsza Israel	1929	
365	" Sara	1934	
366	" Jehoszuha	1932	
367	" Chaim Israel	1939	
368	" Hersz Israel	1937	
369	Szykman Szalma	1875	
370	" Blima Sara	1868	
371	" Rojza Sara	1918	
372	" Ruda Fajgla	1911	
373	Hepner Boruch Israel	1883	
374	Goldryd Abram Israel	1889	
375	" Genendla Sara	1898	
376	" Chaja Sara	1923	
377	" Hena Sara	1925	
378	" Pejsach Israel	1929	
379	Frenkiel Szlama Isr.	1883	/ v. Ilkenau/ -
380	Blumensohn Chaskiel Israel	1860	
381	Szpigielman Mirla Sara	1871	
382	Makowski Icek Berek	1867	
383	Hercygier Hudessa	1928	
384	" Mala Sara	1894	
385	" Berek-Israel	1884	
386	" Chaskiel Israel	1925	
387	" Sara	1930	
388	Szyld Pomeranc Dawid	1891	
389	" " Ryfka Sara	1899	
390	Lichtig-Rywka Sara	1896	
391	" Ajdla Sara	1930	
392	Lewkowicz Laja Sara	1915	
393	Borensztajn Sara	1908	
394	" Frajdla Sara	1925	
395	" Szajndla Sara	1929	
396	Szntcer Alta Rywka	1882	

Karta 30

Blatt Nr. 8 — I Stockwerk 34

Lfd. Nr.	Zu. u. Vorname	Geburts-datum	Bemerkungen
397	Frajbergier Henoch Israel	1926	
398	Ehrenrajch Abram Israel	1928	
399	Klajnman Dawid Israel	1893	
400	" Ruchla Sara	1892	
401	Gold Abram Israel	1889	
402	Gold Szajndla Sara	1884	
403	Gold Szmul Israel	1929	
404	Zyndorf Szymon Israel	1896	
405	Zyndorf Chana Chaja Sara	1901	
406	Zyndorf Mordka Israel	1927	
407	Zylberfrojnd Ruchla Sara	1899	Sosnowitz, Beskidenstr.4
408	Rudniewicz Moses Israel	1871	Jęzor Kattowitzerstr.14
409	Micinik Mordka Israel	1920	Bendsburg, Bergmannstr.24
410	Jochimowicz Abram Israel	1886	Sosnowitz, Marktstr.4
411	Stern Sala Sara	1874	" Breslauerstr.12
412	Singer Mariem Sara	1900	" Pogonnenweg Nr.13

Karta 31

Icek Berek Makowski (poz. 603 na liście zatrzymanych, poz. 382 na liście przetrzymywanych na I piętrze browaru), były sekretarz Gminy Żydowskiej, ojciec Mendla;
(źródło: Agnieszka Nitszke, Byli wśród nas...)

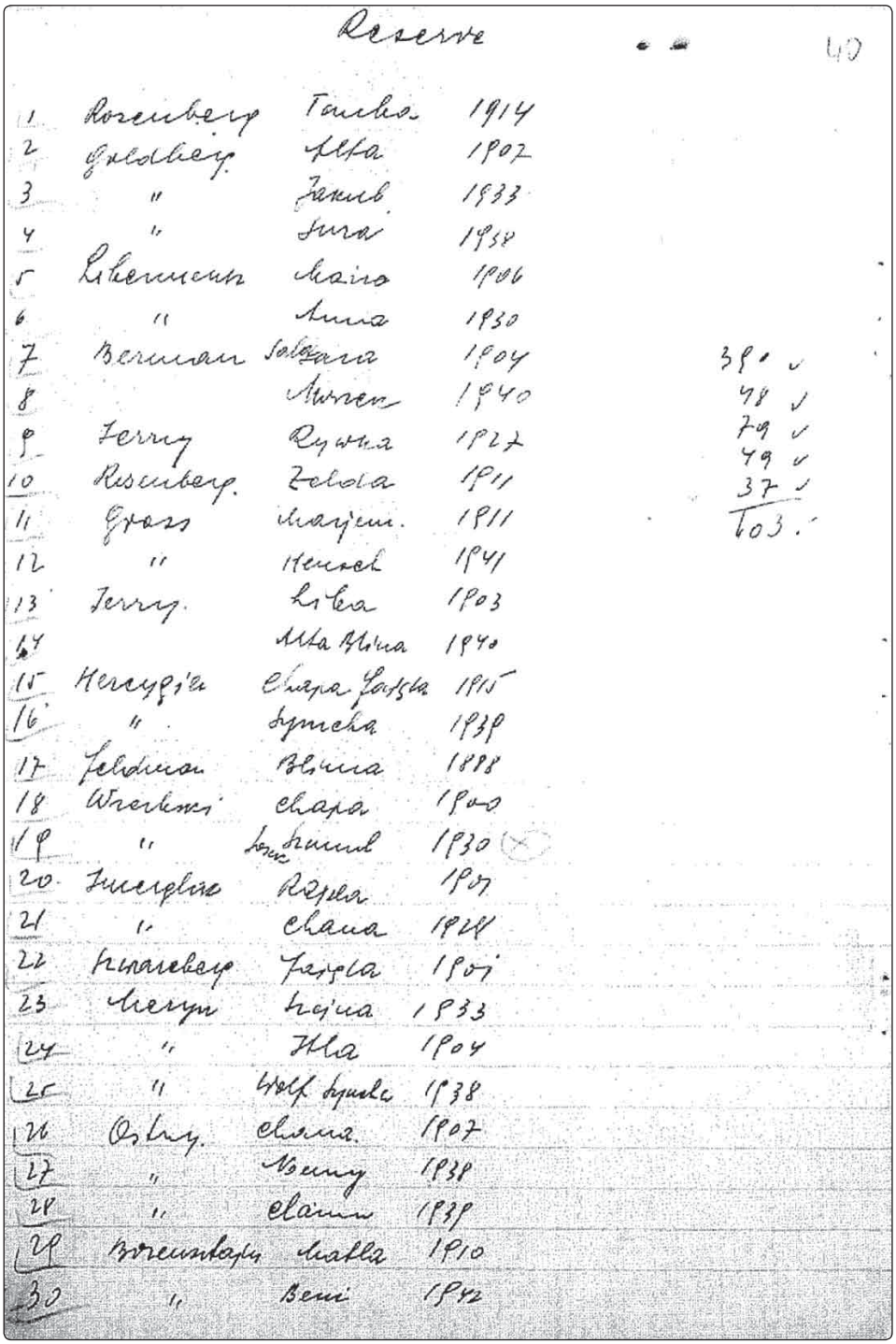

Jakob Epsztajn, poz. 306 na liście zatrzymanych i poz. 184 na liście przetrzymywanych na parterze browaru;
(źródło: Yad Vashem)

Zlata Epsztajn, poz. 310 na liście zatrzymanych i poz. 187 na liście przetrzymywanych na parterze browaru;
(źródło: Yad Vashem)

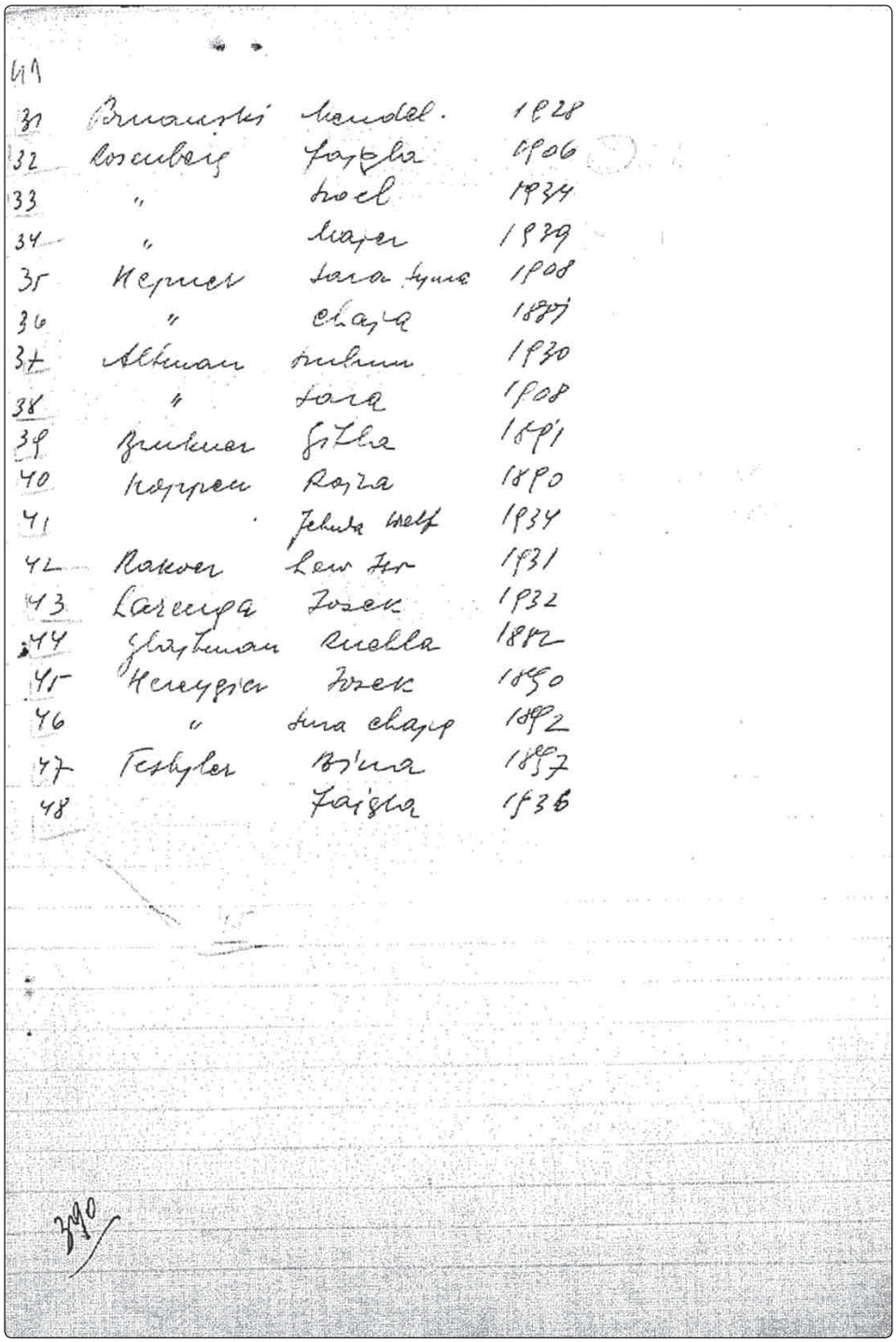
Kolejna lista dotyczy osób będących w rezerwie i zawiera 48 nazwisk z odręcznymi adnotacjami o zwolnieniu i skreśleniami (karty 40-41).

Reserve 40

1	Rosenberg	Tauba	1914	
2	Goldberg	Ida	1902	
3	"	Jakub	1933	
4	"	Sura	1938	
5	Lichtman	Maina	1906	
6	"	Anna	1930	
7	Berman	Salcia	1904	390 ✓
8		Abram	1940	48 ✓
9	Ferry	Rywka	1927	79 ✓
10	Rosenberg	Zelda	1911	49 ✓
11	Gross	Mayer	1911	37 ✓
12	"	Henoch	1941	603.
13	Ferry	Liba	1903	
14		Ida Maina	1940	
15	Herszfisz	Chaya Jadzia	1915	
16	"	Symcha	1939	
17	Feldman	Blima	1898	
18	Wrobel	Chaya	1900	
19	"	Icek Samuel	1930 (X)	
20	Zilberfisz	Rywka	1907	
21	"	Chana	1924	
22	Kowalberg	Jadzia	1907	
23	Herman	Hajka	1933	
24	"	Ida	1904	
25	"	Wolf Symcha	1938	
26	Osher	Chana	1907	
27	"	Henry	1938	
28	"	Chana	1939	
29	Borenbaum	Malka	1910	
30	"	Beni	1942	

Karta 40

41

31	Brunowski	Mendel.	1928
32	Roseuberg	Fajgla	1906
33	"	Icek	1934
34	"	Mojer	1939
35	Kepner	Sara Syma	1908
36	"	Chaja	1887
37	Altman	Rubin	1930
38	"	Sara	1908
39	Zuckman	Gitla	1891
40	Kepner	Rojza	1890
41		Jehuda Welf	1934
42	Rakover	Lew Icr	1931
43	Lacenga	Josek	1932
44	Glajtman	Rachela	1882
45	Kenigsca	Josek	1890
46	"	Sura Chaja	1892
47	Fesbyler	Bajla	1897
48		Fajgla	1936

340

Karta 41

Imerglik (Immergleuck) Chana, poz. 423 na liście zatrzymanych, poz. 21 na liście rezerwowej zatrzymanych na II piętrze browaru; (źródło: Yad Vashem)

Imerglik (Immergleuck) Rajzla, poz. 200 na liście zatrzymanych, poz. 20 na liście rezerwowej zatrzymanych na II piętrze browaru; (źródło: Yad Vashem)

Borensztajn Matla, poz. 516 na liście zatrzymanych, poz. 29 na liście rezerwowej zatrzymanych na II piętrze browaru; (źródło: Yad Vashem)

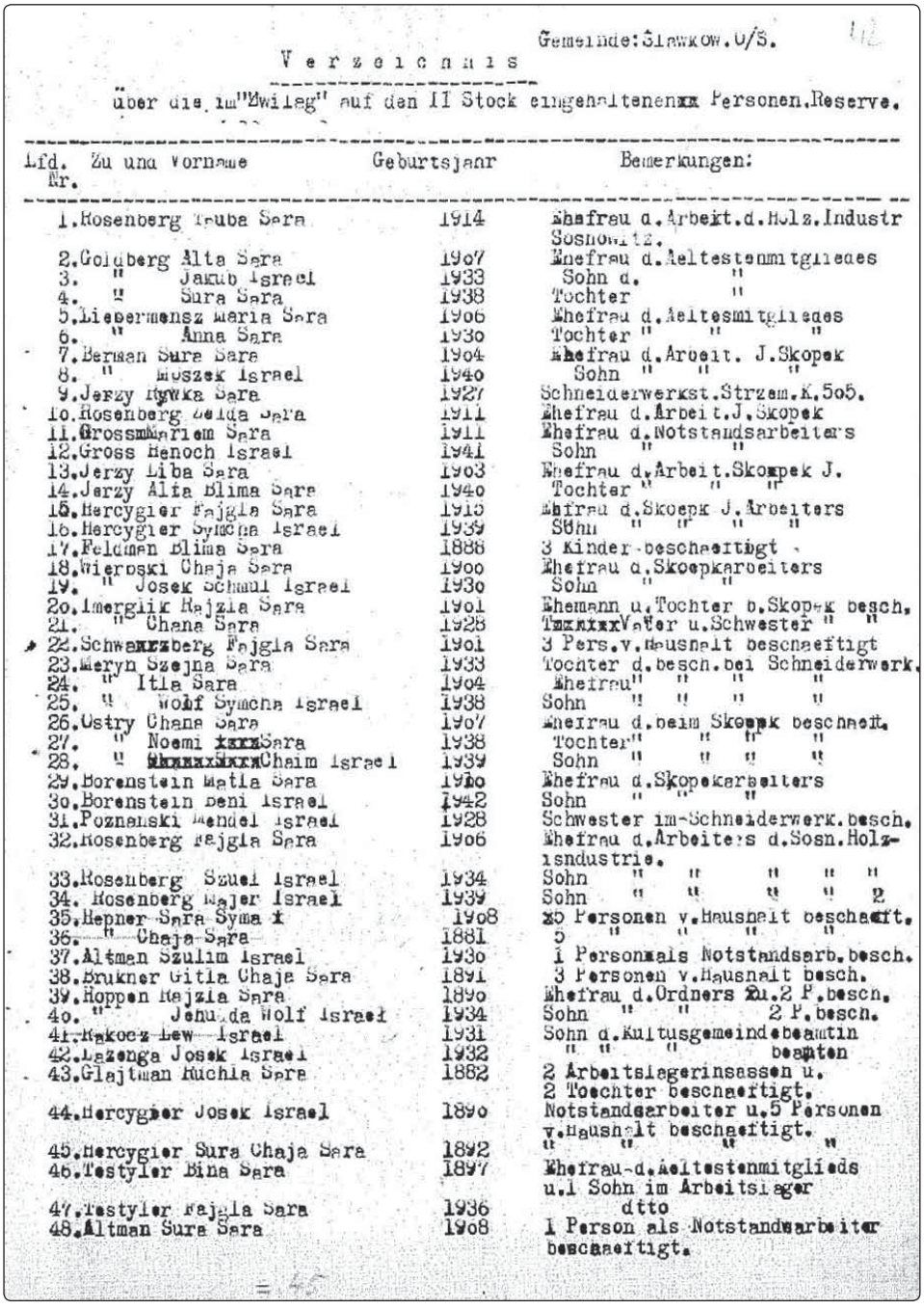

Hoppen Roza Lea, poz. 242 na liście zatrzymanych, poz. 39 na liście rezerwowej zatrzymanych na II piętrze browaru; (źródło: Yad Vashem)

Hoppen Iduś (Jehuda Wolf), poz. 245 na liście zatrzymanych, poz. 40 na liście rezerwowej zatrzymanych na II piętrze browaru; (źródło: Yad Vashem)

Lista ta posiada też wersję sporządzoną na maszynie (karta 42), z której tytułu wynika, iż osoby te przetrzymywane były na drugim piętrze sławkowskiego browaru. W uwagach przy każdej z osób zaznaczono powód, dla którego znalazła się na liście rezerwowej (m. in. pokrewieństwo z członkami Judenratu, milicji żydowskiej, pracownikami niemieckich zakładów, zatrudnienie w zakładzie krawieckim w Strzemieszycach itp.). Na liście maszynowej Sarę Altman z poz. 38 wykazu odręcznego przesunięto na koniec wykazu.

Gemeinde: Slawkow. O/S.

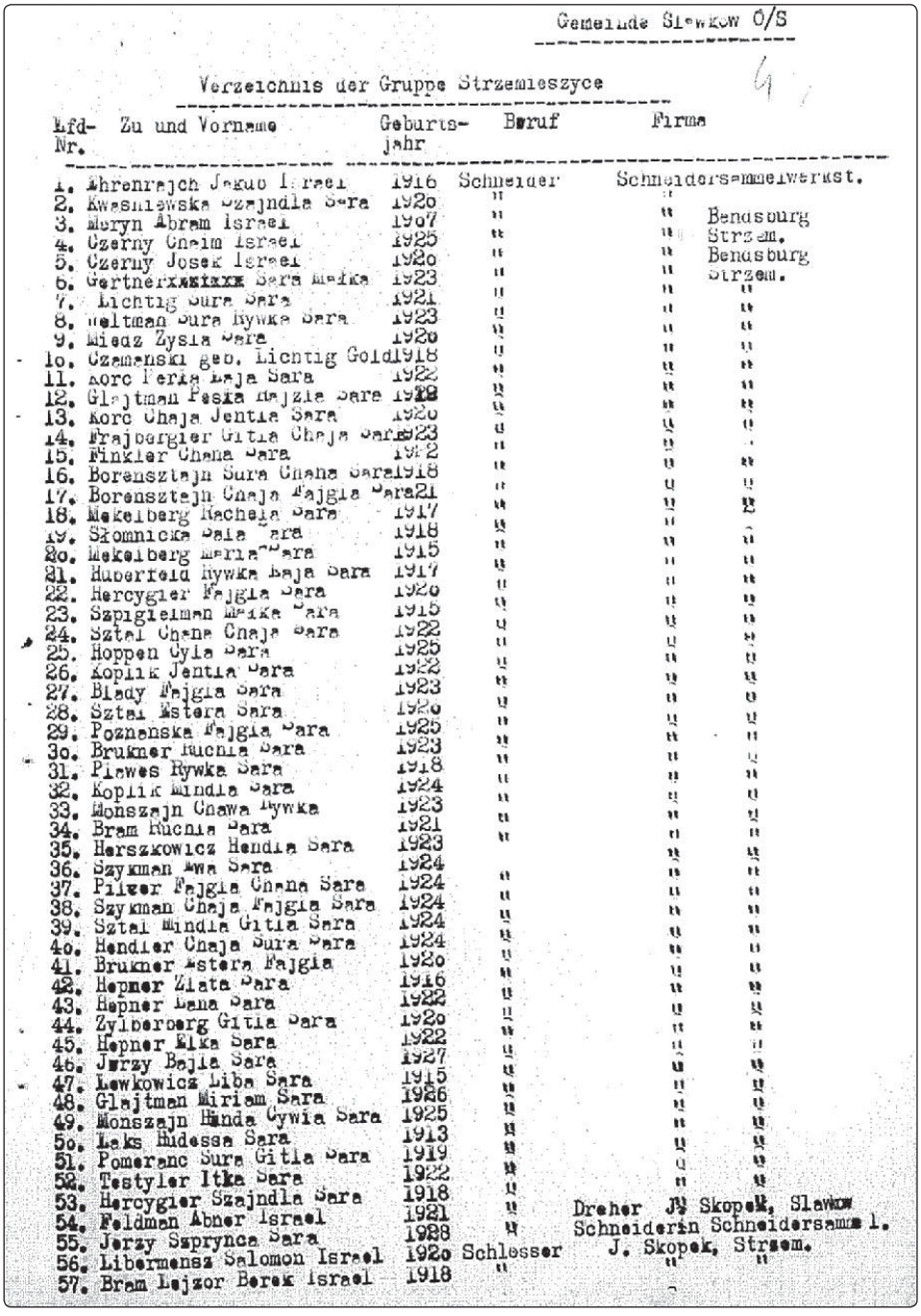
V e r z e i c h n i s

über die im "Zwieg" auf den II Stock eingehaltenenxx Personen. Reserve.

Lfd. Nr.	Zu und Vorname	Geburtsjahr	Bemerkungen:
1.	Rosenberg Tauba Sara	1914	Ehefrau d. Arbeit. d. Holz. Industr Sosnowitz.
2.	Goldberg Alta Sara	1907	Ehefrau d. Aeltestenmitgliedes
3.	" Jakub Israel	1933	Sohn d. "
4.	" Sura Sara	1938	Tochter "
5.	Liebermensz Maria Sara	1906	Ehefrau d. Aeltesmitgliedes
6.	" Anna Sara	1930	Tochter " " "
7.	Berman Sura Sara	1904	Ehefrau d. Arbeit. J. Skopek
8.	" Moszek Israel	1940	Sohn " " "
9.	Jerzy Rywka Sara	1927	Schneiderwerkst. Strzem. K. 505.
10.	Rosenberg Zelda Sara	1911	Ehefrau d. Arbeit. J. Skopek
11.	Grossm Mariem Sara	1911	Ehefrau d. Notstandsarbeiters
12.	Gross Henoch Israel	1941	Sohn " "
13.	Jerzy Liba Sara	1903	Ehefrau d. Arbeit. Skopek J.
14.	Jerzy Alta Blima Sara	1940	Tochter " " "
15.	Mercygier Fajgla Sara	1913	Ehfrau d. Skoepk J. Arbeiters
16.	Mercygier Symcha Israel	1939	Sohn " " " "
17.	Feldman Blima Sara	1888	3 Kinder-beschaeftigt
18.	Wieroski Chaja Sara	1900	Ehefrau d. Skoepkarbeiters
19.	" Josek Schmul Israel	1930	Sohn " "
20.	Imergiik Rajzla Sara	1901	Ehemann u. Tochter b. Skopek besch.
21.	" Chana Sara	1928	Txxxxxx Vater u. Schwester " "
22.	Schwaxxzberg Fajgla Sara	1901	3 Pers. v. Hausnalt beschaeftigt
23.	Meryn Szejna Sara	1933	Tochter d. besch. bei Schneiderwerk.
24.	" Itla Sara	1904	Ehefrau " " " "
25.	" Wolf Symcha Israel	1938	Sohn " " " "
26.	Ostry Chana Sara	1907	Ehefrau d. beim Skoepk beschaeft.
27.	" Noemi xxxxSara	1938	Tochter " " " "
28.	" Bxxxxxxxxxx Chaim Israel	1939	Sohn " " " "
29.	Borenstein Matla Sara	1900	Ehefrau d. Skopekarbeiters
30.	Borenstein Beni Israel	1942	Sohn " " "
31.	Poznanski Mendel Israel	1928	Schwester im-Schneiderwerk. besch.
32.	Rosenberg Fajgla Sara	1906	Ehefrau d. Arbeiters d. Sosn. Holz-isndustrie.
33.	Rosenberg Szuel Israel	1934	Sohn " " " " "
34.	Rosenberg Majer Israel	1939	Sohn " " " " 2
35.	Hepner Sara Syma x	1908	xx Personen v. Hausnalt beschaeft.
36.	" Chaja Sara	1881	5 " " " "
37.	Altman Szulim Israel	1930	1 Personnals Notstandsarb. besch.
38.	Brukner Gitla Chaja Sara	1891	3 Personen v. Hausnalt besch.
39.	Hoppen Rajzla Sara	1890	Ehefrau d. Ordners zu. 2 P. besch.
40.	" Jonu da Wolf Israel	1934	Sohn " " 2 P. besch.
41.	Makocz Lew Israel	1931	Sohn d. Kultusgemeindebeamtin
42.	Lazenga Josek Israel	1932	" " " beamten
43.	Glajtman Ruchla Sara	1882	2 Arbeitslagerinsassen u. 2 Tochter beschaeftigt.
44.	Mercygier Josek Israel	1890	Notstandsarbeiter u. 5 Personen v. Haushalt beschaeftigt.
45.	Mercygier Sura Chaja Sara	1892	" " " " "
46.	Testyler Bina Sara	1897	Ehefrau-d. Aeltestenmitglieds u. 1 Sohn im Arbeitslager
47.	Testyler Fajgla Sara	1936	dtto
48.	Altman Sura Sara	1908	1 Person als Notstandsarbeiter beschaeftigt.

Karta 42

Karty 43-44 zawierają wykaz „grupy strzemieszyckiej" czyli 81 krawców, ślusarzy i tokarzy skierowanych głównie do zakładu krawieckiego w Strzemieszycach.

Gemeinde Slawkow O/S

Verzeichnis der Gruppe Strzemieszyce

Lfd-Nr.	Zu und Vorname	Geburts-jahr	Beruf	Firma
1.	Ahrenrajch Jakub Israel	1916	Schneider	Schneidersammelwerkst.
2.	Kwasniewska Szajndla Sara	1920	"	"
3.	Meryn Abram Israel	1907	"	" Bendsburg
4.	Czerny Chaim Israel	1925	"	" Strzem.
5.	Czerny Josek Israel	1920	"	" Bendsburg
6.	Gertnerxxxxxx Sara Mejka	1923	"	" Strzem.
7.	Lichtig Sura Sara	1921	"	"
8.	Weltman Sura Rywka Sara	1923	"	"
9.	Miedz Zysla Sara	1920	"	"
10.	Czamenski geb. Lichtig Gold	1918	"	"
11.	Korc Perla Laja Sara	1922	"	"
12.	Glajtman Peska Majzla Sara	1918	"	"
13.	Korc Chaja Jentla Sara	1920	"	"
14.	Frajbergier Gitla Chaja Sara	1923	"	"
15.	Finkler Chana Sara	1922	"	"
16.	Borensztajn Sura Chana Sara	1918	"	"
17.	Borensztajn Chaja Fajgla Sara	21	"	"
18.	Mekelberg Rachela Sara	1917	"	"
19.	Skomnicka Baja Sara	1918	"	"
20.	Mekelberg Merla Sara	1915	"	"
21.	Huberfeld Rywka Baja Sara	1917	"	"
22.	Hercygier Fajgla Sara	1920	"	"
23.	Szpigielman Mejka Sara	1915	"	"
24.	Sztal Chana Chaja Sara	1922	"	"
25.	Hoppen Cyla Sara	1925	"	"
26.	Kopilk Jentla Sara	1922	"	"
27.	Blady Fajgla Sara	1923	"	"
28.	Sztal Estera Sara	1920	"	"
29.	Poznanska Fajgla Sara	1925	"	"
30.	Brukner Ruchla Sara	1923	"	"
31.	Piewes Rywka Sara	1918	"	"
32.	Koplik Mindla Sara	1924	"	"
33.	Monszajn Chawa Rywka	1923	"	"
34.	Bram Ruchla Sara	1921	"	"
35.	Herszkowicz Hendla Sara	1923	"	"
36.	Szykman Awa Sara	1924	"	"
37.	Pilzer Fajgla Chana Sara	1924	"	"
38.	Szykman Chaja Fajgla Sara	1924	"	"
39.	Sztal Mindla Gitla Sara	1924	"	"
40.	Hendler Chaja Sura Sara	1924	"	"
41.	Brukner Estera Fajgla	1920	"	"
42.	Hepner Zlata Sara	1916	"	"
43.	Hepner Lana Sara	1922	"	"
44.	Zylberberg Gitla Sara	1920	"	"
45.	Hepner Elka Sara	1922	"	"
46.	Jurzy Bajla Sara	1927	"	"
47.	Lewkowicz Liba Sara	1915	"	"
48.	Glajtman Miriam Sara	1926	"	"
49.	Monszajn Hinda Cywia Sara	1925	"	"
50.	Laks Hudessa Sara	1913	"	"
51.	Pomeranc Sura Gitla Sara	1919	"	"
52.	Testyler Itka Sara	1922	"	"
53.	Hercygier Szajndla Sara	1918	"	"
54.	Feldman Abner Israel	1921	"	Dreher J. Skopek, Slawkow
55.	Jerzy Saprynca Sara	1988	"	Schneiderin Schneidersamml.
56.	Libermensz Salomon Israel	1920	Schlosser	J. Skopek, Strzem.
57.	Bram Lejzor Berek Israel	1918	"	"

Karta 43

Gruppe Strzemieszyce — Blatt Nr. 2
Gemeinde Slawkow O/S

Lfd. Nr.	Zu und Vorname	Geburts-jahr	Beruf	Firma
58	Jerzy Majervfiszel Israel	1901	Schmieder	J. Skopek Strzemieszyce
59.	Sztatler Felik Israel	1918	Dreher	" "
6o.	Rosenberg Jakub Israel	1910	Schlosser	" "
61.	Imerglik Chaim Szlama	1901	Klempner	" Slawkow
62.	" Maria Zysla Sara	1927	Arbeiterin	" "
63.	Ostry Pinkus Israel	1906	Klempner	" "
64.	Hercygier Dawid Israel	1918	Schlosser	" "
65.	Hoppen Bernard Israel	1923	Klempner	" "
66.	Tesslar Rubin Mendel Isr.	1919	Schlosser	" "
67.	Brukner Israel Matys	1895	Glaser	" "
68.	Mekelberg Zymel Israel	1922	Klempner	" "
69	Zylberberg Szmul Zajwel	1912	Schlosser	" "
7o	Berman Wolf Israel	1908	Klempner	" "
71.	Hercygier Josek Dawid Israel	1908	"	" "
72.	Borensztajn Ajzyk Israel	1913	"	" "
73.	Najman Aron Jakub Isr.	1923	"	" "
74.	Hercygier Rubin Symche Isr	1913	Zinker	" "
75.	Wierbska Ajdla Sara	1924	Arbeiterin	" "
76	Wierbska Ajdla Sara	1926	"	" "
77.	Michalowicz Sara	1924	"	" "
78	Hercygier Asyl Israel	1913	Schlosser	" "
79	Frajberglel Fradla Sara	1920	Schneiderin	Schneidersammelw.Strzem
8o	Hepner Chaim Nyson Isr.	1917	Klempner	J.Skopek Slawkow
81.	Zylberberg Szmul Isr.	1912	Schweisser	J.Skopek Slawkow
82.				

Karta 44

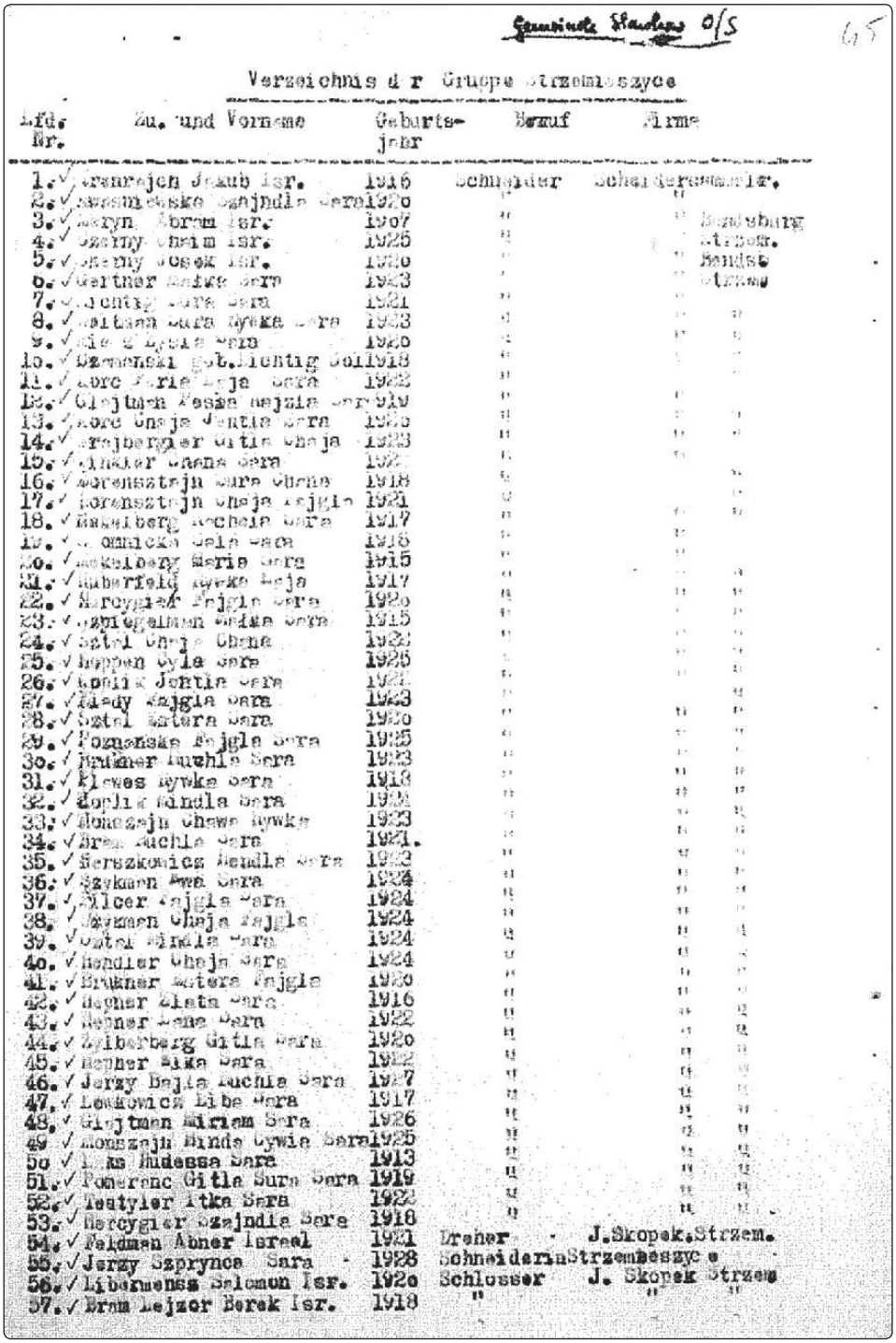

Hoppen Bernard, poz. 243 na liście zatrzymanych, poz. 65 na liście strzemieszyckiej; (źródło: Yad Vashem)

Imerglik (Immergluеck) Chaim Szlama, poz. 199 na liście zatrzymanych, poz. 61 na liście strzemieszyckiej; (źródło: Yad Vashem)

Kolejne karty 45-46 stanowią kopię poprzedniego wykazu z usunięciem dwóch osób.

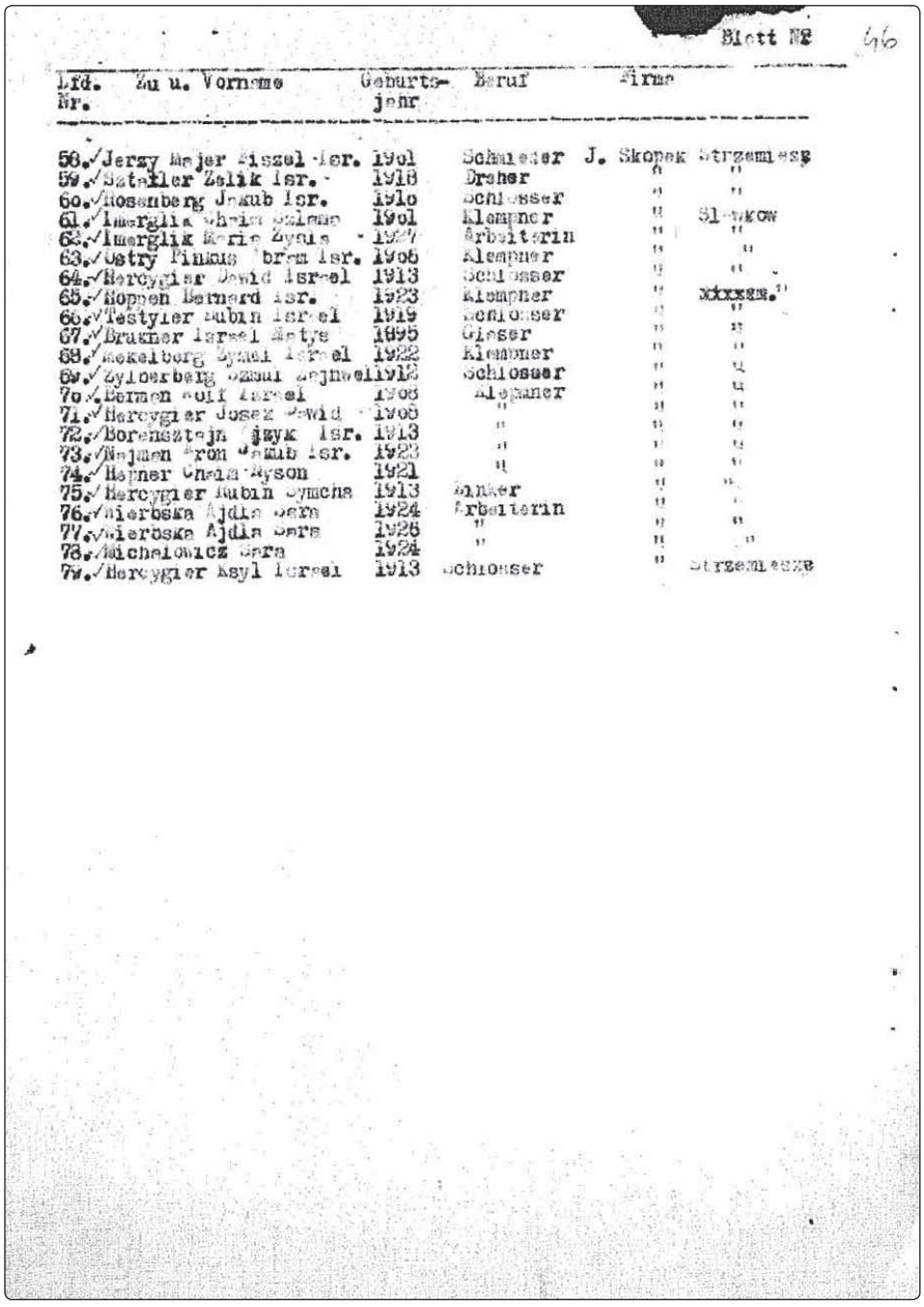
Gemeinde Sławków O/S

65

Verzeichnis d r Gruppe Strzemieszyce

Lfd. Nr.	Zu. und Vorname	Geburts-jahr	Beruf	Firma
1.	Granajen Jakub Isr.	1916	Schlosser	Scheiderwaldarbeiter.
2.	[illegible]	1920	"	"
3.	[illegible] Abram Isr.	1907	"	" Bendsburg
4.	[illegible] Chaim Isr.	1925	"	" Strzem.
5.	[illegible] Josek Isr.	1910	"	" Bendsb
6.	Gertner [illegible] Sara	1923	"	" Strzem
7.	[illegible] Sara Sara	1921	"	" "
8.	[illegible] Sara Dynka Sara	1923	"	" "
9.	[illegible] Sara	1920	"	" "
10.	Szmuński Gob. Hentig Sali	1918	"	" "
11.	[illegible] Sara	1923	"	" "
12.	Glejtman Fessa Hejsla Sara	1914	"	" "
13.	[illegible] Chaja Hentia Sara	1910	"	" "
14.	[illegible] Gitla Chaja	1923	"	" "
15.	[illegible] Sara	1922	"	" "
16.	[illegible] Chana	1918	"	" "
17.	[illegible] Chaja Fajgla	1921	"	" "
18.	Hasselberg Rochela Sara	1917	"	" "
19.	[illegible] Sara	1918	"	" "
20.	[illegible] Sara	1915	"	" "
21.	Haberfeld Rywka Laja	1917	"	" "
22.	Narcygier Fajgla Sara	1920	"	" "
23.	[illegible] Sara	1915	"	" "
24.	[illegible] Chana	1923	"	" "
25.	Kappen Cyla Sara	1925	"	" "
26.	[illegible] Sara	1921	"	" "
27.	Kledy Fajgla Sara	1923	"	" "
28.	[illegible] Sara	1920	"	" "
29.	Poznańska Fajgla Sara	1925	"	" "
30.	Frankner Fuchla Sara	1923	"	" "
31.	Klewes Rywka Sara	1918	"	" "
32.	[illegible] Sara	1923	"	" "
33.	[illegible] Chawa Rywka	1923	"	" "
34.	Brem Fuchla Sara	1921.	"	" "
35.	[illegible] Sara	1923	"	" "
36.	Szykarn Ewa Sara	1924	"	" "
37.	Silber Fajgla Sara	1924	"	" "
38.	[illegible] Chaja Fajgla	1924	"	" "
39.	[illegible] Sara	1924	"	" "
40.	Handler Chaja Sara	1924	"	" "
41.	Brukner Mutera Fajgla	1920	"	" "
42.	Hagner Zlata Sara	1916	"	" "
43.	Hagner Rena Sara	1922	"	" "
44.	Zylberberg Gitla Sara	1920	"	" "
45.	Hagner Sika Sara	1922	"	" "
46.	Jerzy Bajla Fuchla Sara	1927	"	" "
47.	Lewkowicz Libe Sara	1917	"	" "
48.	Glejtman Miriam Sara	1926	"	" "
49	Monszajn Hinda Cywia Sara	1925	"	" "
50	[illegible] Sara	1913	"	" "
51.	Pomeranc Gitla Sura Sara	1919	"	" "
52.	Testyler Itka Sara	1922	"	" "
53.	Narcygier Szajndla Sara	1918	"	" "
54.	Feldman Abner Israel	1921	Dreher	J.Skopek.Strzem.
55.	Jerzy Szprynca Sara	1928	Schneiderin	Strzemieszyce
56.	Libermensa Salomon Isr.	1920	Schlosser	J. Skopek Strzem
57.	Brem Lejzor Berek Isr.	1918	"	" "

Karta 45

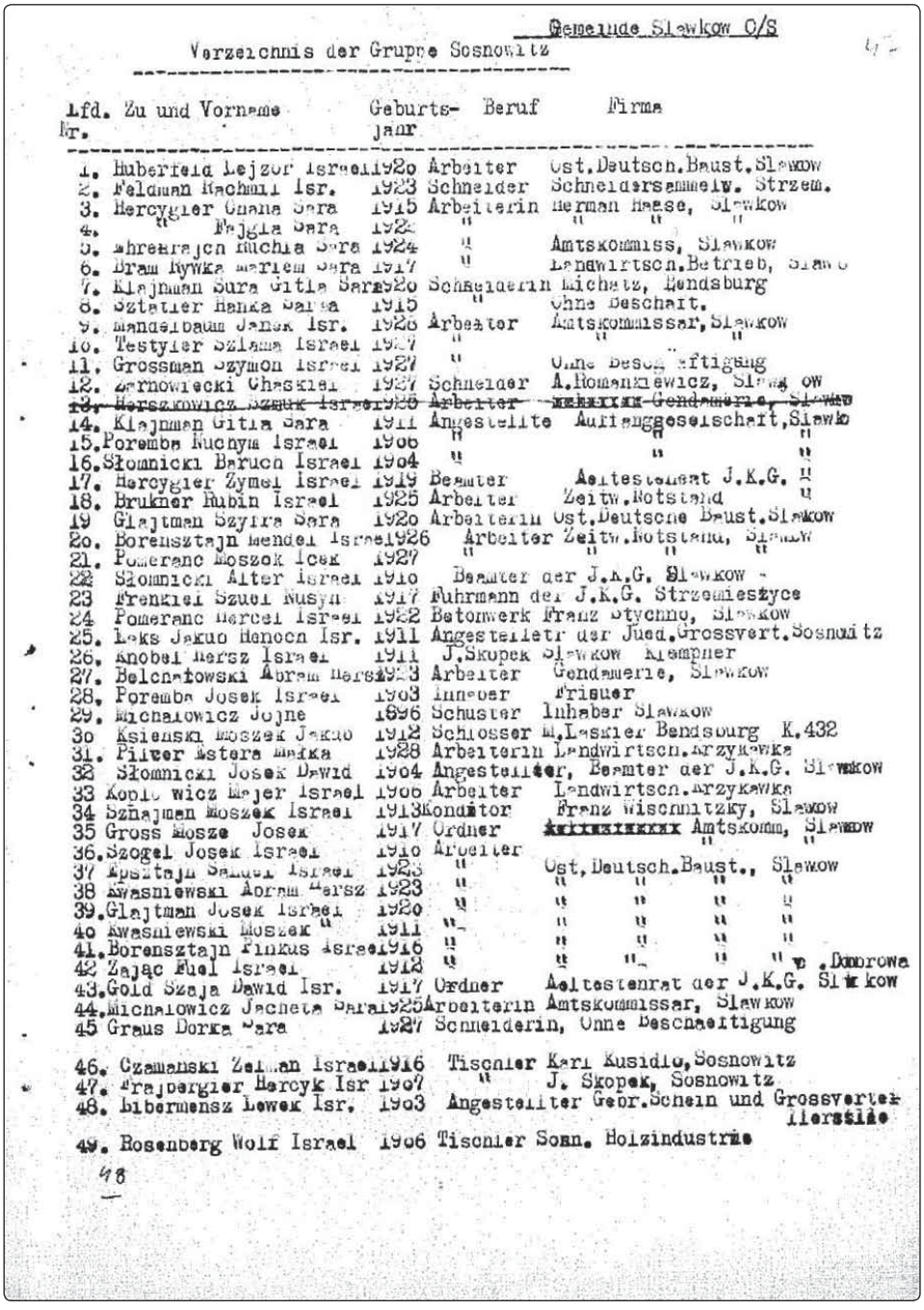

Blatt Nr 46

Lfd. Nr.	Zu u. Vorname	Geburts-jahr	Beruf	Firma
58./	Jerzy Majer Fiszel Isr.	1901	Schmieder	J. Skopek Strzemiesz
59./	Sztajler Zelik Isr.	1918	Dreher	" "
60./	Rosenberg Jakub Isr.	1910	Schlosser	" "
61./	Imerglik Chaim Salome	1901	Klempner	" Slawkow
62./	Imerglik Marie Zysla	1927	Arbeiterin	" "
63./	Ostry Finkus Abrm Isr.	1906	Klempner	" "
64./	Herczyger Dawid Israel	1913	Schlosser	" "
65./	Hopmen Bernard Isr.	1923	Klempner	" xxxxxx.
66./	Testyler Rubin Israel	1919	Schlosser	" "
67./	Brukner Israel Matys	1895	Giser	" "
68./	Mokelberg Symel Israel	1922	Klempner	" "
69./	Zylberberg Szmul Lejbwel	1912	Schlosser	" "
70./	Berman Wolf Israel	1908	Klempner	" "
71./	Herczyger Josek Dawid	1908	"	" "
72./	Borensztejn Izyk Isr.	1913	"	" "
73./	Najman Fron Jakub Isr.	1923	"	" "
74./	Hopner Chaim Ayson	1921	"	" "
75./	Herczyger Rubin Symcha	1913	Anker	" "
76./	Wieroska Ajdla Sara	1924	Arbeiterin	" "
77./	Wieroska Ajdla Sara	1926	"	" "
78./	Michalowicz Sara	1924	"	" "
79./	Herczyger Asyl Israel	1913	Schlosser	" Strzemiesze

Karta 46

Wykaz „grupy sosnowieckiej" zawiera 49 osób, przy czym przy jednej odręcznie zanotowano, iż została zwolniona (karty 47 i 48, która zawiera ponadto informację o zawodzie i zakładzie pracy).

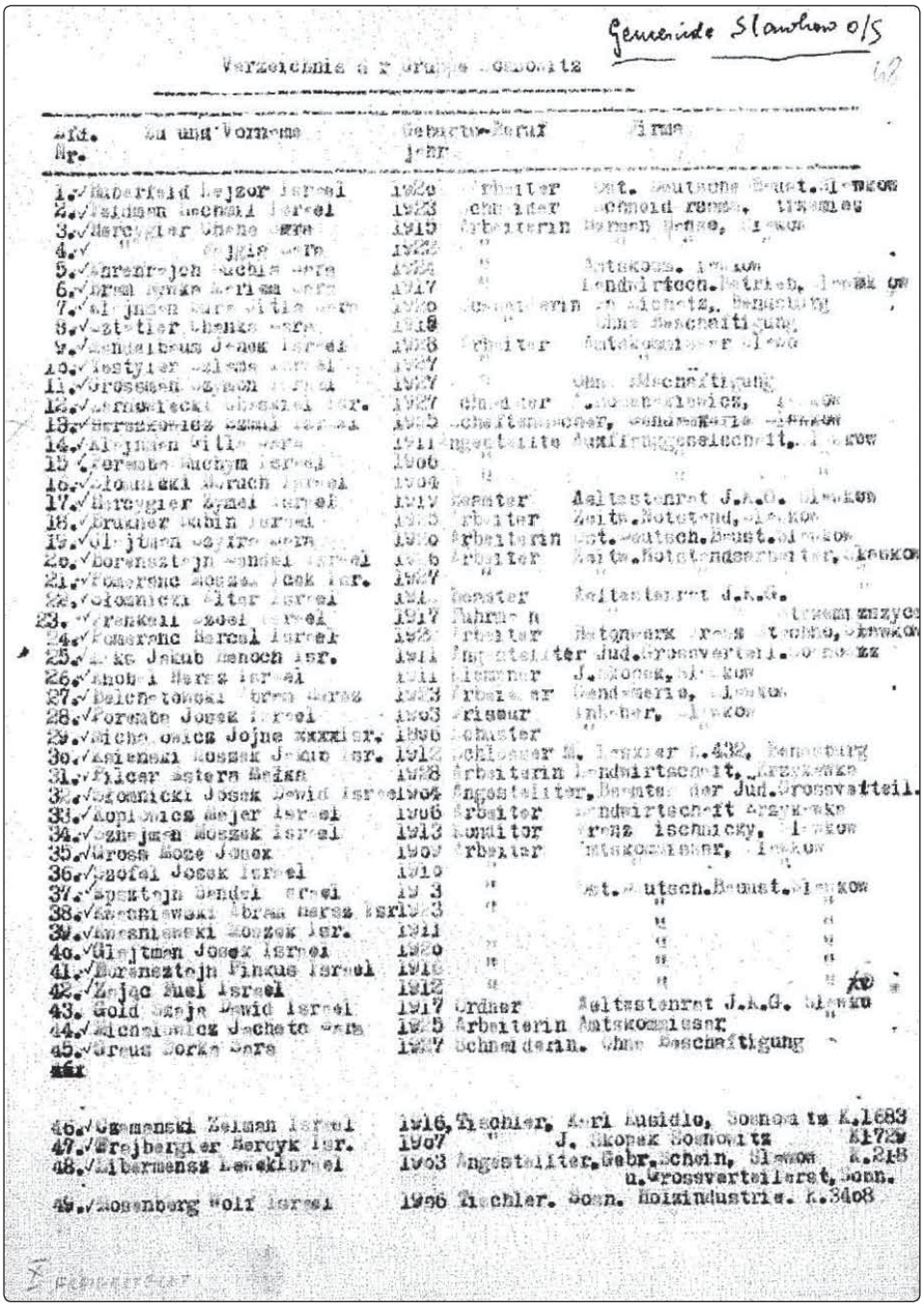
Gemeinde Slawkow O/S

Verzeichnis der Gruppe Sosnowitz

lfd. Nr.	Zu und Vorname	Geburts-jahr	Beruf	Firma
1.	Huberfeld Lejzor Israel	1920	Arbeiter	Ost.Deutsch.Baust.Slawkow
2.	Feldman Rachmil Isr.	1923	Schneider	Schneidersammelw. Strzem.
3.	Mercygier Chana Sara	1915	Arbeiterin	Herman Haase, Slawkow
4.	" Fajgla Sara	192	"	" " "
5.	Ehrenrajch Michia Sara	1924	"	Amtskommiss, Slawkow
6.	Bram Rywka Mariem Sara	1917	"	Landwirtsch.Betrieb, Slawk
7.	Klajnman Sura Gitla Sara	1920	Schneiderin	Michatz, Rendsburg
8.	Sztatler Hanka Sarka	1915	"	ohne Beschaft.
9.	Mandelbaum Janek Isr.	1926	Arbeiter	Amtskommissar, Slawkow
10.	Testyler Szlama Israel	192	"	" "
11.	Grossman Szymon Israel	1927	"	Ohne Beschaftigung
12.	Zarnowiecki Chaskiel	1927	Schneider	A.Romankiewicz, Slawkow
~~13.~~	~~Herszkowicz Szmuk Israel~~	~~1926~~	~~Arbeiter~~	~~Gendarmerie, Slawkow~~
14.	Klajnman Gitla Sara	1911	Angestellte	Auffanggesellschaft, Slawk
15.	Poremba Nuchym Israel	1906	"	" "
16.	Slomnicki Baruch Israel	1904	"	" "
17.	Mercygier Zymel Israel	1919	Beamter	Aeltestenrat J.K.G. "
18.	Brukner Rubin Israel	1925	Arbeiter	Zeitw.Notstand "
19	Glajtman Szyira Sara	1920	Arbeiterin	Ost.Deutsche Baust.Slawkow
20.	Borensztajn Mendel Israel	1926	Arbeiter	Zeitw.Notstand, Slawkow
21.	Pomeranc Moszek Icek	1927	"	" " "
22	Slomnicki Alter Israel	1910	Beamter	der J.K.G. Slawkow
23	Frenkiel Szmul Rusyn	1917	Fuhrmann	der J.K.G. Strzemieszyce
24	Pomeranc Mercel Israel	1922	Betonwerk	Franz Stychno, Slawkow
25.	Leks Jakub Henoch Isr.	1911	Angestellter	der Jued.Grossvert.Sosnowitz
26.	Knobel Mersz Israel	1911		J.Skopek Slawkow Klempner
27.	Belchatowski Abram Mersz	1913	Arbeiter	Gendamerie, Slawkow
28.	Poremba Josek Israel	1903	Inneber	Friseur
29.	Michalowicz Jojne	1896	Schuster	Inhaber Slawkow
30	Ksienski Moszek Jakub	1912	Schlosser	M.Laskier Bendsburg K.432
31.	Pilter Estera Malka	1928	Arbeiterin	Landwirtsch.Arzykawka
32	Slomnicki Josek Dawid	1904	Angestellter	Beamter der J.K.G. Slawkow
33	Kopiowicz Majer Israel	1906	Arbeiter	Landwirtsch.Arzykawka
34	Szhajman Moszek Israel	1913	Kondator	Franz Wischnitzky, Slawkow
35	Gross Mosze Josek	1917	Ordner	Amtskomm, Slawkow
36.	Szogel Josek Israel	1910	Arbeiter	" "
37	Apsztajn Samuel Israel	1923	"	Ost.Deutsch.Baust., Slawkow
38	Awasniewski Abram Mersz	1923	"	" " " "
39.	Glajtman Josek Israel	1920	"	" " " "
40	Awasniewski Moszek	1911	"	" " " "
41.	Borensztajn Finkus Israel	1916	"	" " " "
42	Zajac Fuel Israel	1918	"	" " " " v. Dombrowa
43.	Gold Szaja Dawid Isr.	1917	Ordner	Aeltestenrat der J.K.G. Slawkow
44.	Michalowicz Jachete Sara	1925	Arbeiterin	Amtskommissar, Slawkow
45	Graus Dorka Sara	1927	Schneiderin	Ohne Beschaeftigung
46.	Czamanski Zelman Israel	1916	Tischler	Karl Kusidlo, Sosnowitz
47.	Frajbergier Hercyk Isr	1907	"	J. Skopek, Sosnowitz
48.	Bibermensz Lewek Isr.	1903	Angestellter	Gebr.Schein und Grossvertr. Herstike
49.	Rosenberg Wolf Israel	1906	Tischler	Somn. Holzindustrie

48

Karta 47

Gemeinde Slawkow O/S

Verzeichnis der Juden in Slawkow

lfd. Nr.	Zu und Vorname	Geburts-Jahr	Firma
1.	Haberfeld Lejzor Israel	1920	Arbeiter Gut. Deutsche Braut. Slawkow
2.	Feldman Mechel Israel	1923	Schneider Schmied Rumm, Tiszmeg
3.	Herczyger Chaie Sara	1915	Arbeiterin Herman Heine, Slawkow
4.	" Fajgie Sara	1922	" " "
5.	Anzenrajch Mechis Sara	1922	" Antskom. Slawkow
6.	Arem Szmul Arlem Sara	1917	" Landwirtsch. Betrieb, Iwaszkow
7.	Alejman Sara Zilla Sara	1920	Schneiderin in Aleksta, Bemerkung
8.	Zeitler Chaska Sara	1918	" ohne Beschäftigung
9.	Schnaibaum Jonok Israel	1923	Arbeiter Antskommissar Slawk
10.	Zeitler Alcha Israel	1927	" " "
11.	Grossen Szmul Israel	1927	" ohne Beschäftigung
12.	Arnsteckt Chaskel Isr.	1927	Schneider Schneidermeister, Slawkow
13.	Herszkowicz Szmul Israel	1905	Schriftsetzer, Schulstrasse Slawkow
14.	Alejman Zilla Sara	1911	Angestellte Auskunftsgemeinschaft, Slawkow
15.	Jeremko Mechym Israel	1906	" " "
16.	Slomiski Mruch Israel	1904	" " "
17.	Herczyger Szmul Israel	1917	Kontor Aeltestenrat J.K.G. Slawkow
18.	Bruchar Rubin Israel	1915	Arbeiter Zeitw.Hotelgehilfe, Slawkow
19.	Goldjman Sajra Sara	1910	Arbeiterin Gut.Deutsch.Braut.Slawkow
20.	Borenstejn Szmul Israel	1906	Arbeiter Zeitw.Hotelgehilfe, Slawkow
21.	Pomerenc Moszek Jcek Isr.	1927	" " "
22.	Goldnicki Alter Israel	1911	Kontor Aeltestenrat J.K.G. "
23.	Frenkell Mosel Israel	1917	Fuhrm. b. "
24.	Pomerenc Herszl Israel	1925	Arbeiter Betonwerk Krons Strehle, Slawkow
25.	Jakub Henoch Isr.	1911	Angestellter jud.Grossverteil. Slawkow
26.	Knobel Herrz Israel	1911	Klempner J.Slawkow, Slawkow
27.	Belchatowski Herm Herrz	1903	Arbeiter Gendarmerie, Slawkow
28.	Foremko Josek Israel	1903	Friseur Inhaber, Slawkow
29.	Michalowicz Jojne Hxxxler.	1906	Schuster "
30.	Szlenski Mosek Jcnio Isr.	1912	Schlosser M. Lenker K.432, Kemsburg
31.	Filcer Estera Reika	1928	Arbeiterin Landwirtschaft, Krzywaka
32.	Goldnicki Josek Dawid Israel	1904	Angestellter, Beamter der Jud.Grossverteil.
33.	Kopiowicz Meier Israel	1906	Arbeiter Landwirtschaft Krzywaka
34.	Szajnjman Moszek Israel	1913	Redaktor Franz Ischnicky, Slawkow
35.	Gross Mosz Jonok	1907	Arbeiter Antskommissar, Slawkow
36.	Szafel Josek Israel	1910	" " "
37.	Spentajn Szmul Israel	19 3	" Gut.-Deutsch.Braut.Slawkow
38.	Zawadowski Abram Herrz Israel	1903	" " "
39.	Zawadowski Monzek Isr.	1911	" " "
40.	Glejtman Josek Israel	1920	" " "
41.	Borensztejn Finkus Israel	1910	" " "
42.	Zajac Mael Israel	1912	" " "
43.	Gold Szaja Dawid Israel	1917	Ordner Aeltestenrat J.K.G. Slawkow
44.	Michalowicz Jecheta Sara	1905	Arbeiterin Antskommissar
45.	Gross Sorka Sara	1907	Schneiderin. Ohne Beschäftigung
xxx			
46.	Ogrenski Zelman Israel	1916	Tischler, Ksi Ludzidlo, Sosnowitz K.1683
47.	Frejberger Herzyk Isr.	1907	" J. Skopek Sosnowitz K172
48.	Zilbermensz Lemekl Israel	1903	Angestellter, Gebr. Schein, Slawkow K.218 u. Grossverteilerst, Sosn.
49.	Monenberg Wolf Israel	1906	Tischler. Sosn. Holzindustrie. K.3408

Karta 48

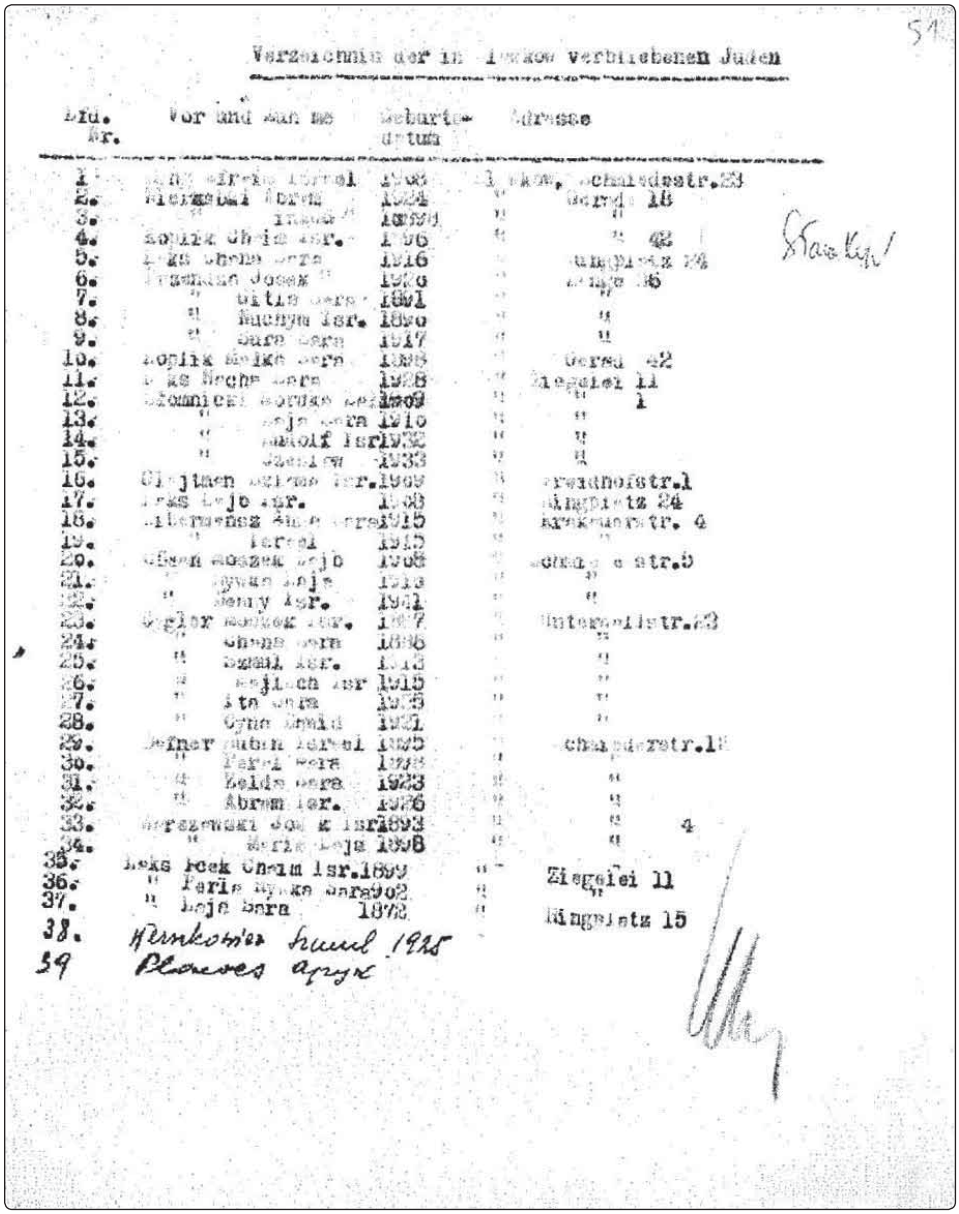
Ostatnie karty zbioru (49, 50 i 51) zawierają listę 42 Żydów pozostawionych po likwidacji getta w Sławkowie. Z zamieszczonych tu osób w bazie Yad Vashem znaleźć można potwierdzenie śmierci w czasie wojny Rubina, Perli i Zeldy Dafnerów, Borucha, Chaji i Sary Hepnerów, Szmula Herszkowicza, Małki Koplik, Laji, Icka Chaima, Perli Rywki, Nachy, Lewka i Chany Laksów, Ajzyka Plawes, Efraima Ringa oraz Joska i Marji Warszawskich. Śmierć Szlamy Glajtmana potwierdza napis na jego grobie na sławkowskim cmentarzu.[90]

Verzeichnis der in Sławkow verbliebenen Juden

Lfd. Nr.	Zu und Vorname	Geburts-Jahr	Adresse
1.	Ryng Efraim Israel	1908	Sławkow, Schmiedestr. 23
2.	Wierbski Abram Isr.	1924	" Gerastr. 18
3.	" Binkus "	1898	" "
4.	Kopiak Chaim Israel	1896	" " 42
5.	Laks Chana Sara	1916	" Ringplatz 24
6.	Przendza Josek Isr.	1920	" Langerstr.36
7.	" Gitla Sara	1891	" "
8.	" Nuchym Israel	1890	" "
9.	" Sura Sara	1917	" "
10.	Kopiak Małka Sara	1898	" Geradestr.42
11.	Laks Nacha Sara	1928	" Ziegelstr.11
12.	Słomnicki Mordka Sara	1909	" " 1
13.	" Laja Para	1910	" "
14.	" Rudolf Isr.	1932	" "
15.	" Czesław Isr.	1933	" "
16.	Glajtman Szlama Isr.	1909	" Friedhofstrasse 1
17.	Laks Lajb Israel	1908	" Ringplatz 24
18.	Libermensz Anna Sara	1915	" Krakauer Str. 24
19.	Libermensz Israel	1911	" Krakauerstrasse 24
20.	Ofman Moszek Lajb Isr.	1908	" Schmiedestrasse 5
21.	Ofman Rywka Laja Sara	1910	" "
22.	Ofman Dehny Israel	1941	" "
23.	Cygler Moszek Israel	1887	" Unterwallstrasse 23
24.	" Chana Para	1886	" "
25.	" Szmul Israel	1913	" "
26.	" Mejloch Israel	1915	" "
27.	" Ita Para	1925	" "
28.	" Cyna-Dewid	1921	" "
29.	Dafner Rubin-Israel	1895	" Schmiedestr.12
30.	" Perla Sara	1898	" "
31.	" Zelda Sara	1923	" "
32.	" Abram Isr.	1926	" "
33.	Warszawski Josek Israel	1893	" " 4
34.	" Maria Laja	1898	" "
35.	Laks Icek Chaim Isr.	1899	" Ziegelei 11
36	" Perla Rywka Sara	1902	" "
37	" Laja Sara	1872	" Ringplatz 15
38	Herszkowicz Szmul Isr.	1925	" Kurzestr.8
39	Plawes Ajzyk Israel	1894	" Geradestr.18
40	Hepner Boruch Israel	1883	" Ringplatz 14
41	" Chana Chaja	1881	" "
42	" Sara Syma	1908	" "

Karta 49

90 M. Cyrankiewicz i inni, Cmentarze żydowskie w Sławkowie i Dąbrowie Górniczej, poz. 103, s. 104.

Verzeichnis der in Lwkow verbliebenen Juden

Lfd. Nr.	Vor und Zu name	Geburts-datum	Adresse
1.	[illegible]	[illegible]	[illegible] Schmidestr.23
2.	Herszkowicz Szmul	1924	" Gerwa 18
3.	[illegible]	[illegible]	" "
4.	Kopik Chaim Isr.	1906	" " 42
5.	Laks Chaim Icek	1916	" Ringplatz 24
6.	Frankiel Josek	1906	" Lange 16
7.	" Dalia Sara	1891	" "
8.	" Ruchyla Isr.	1890	" "
9.	" Dora Sara	1917	" "
10.	Kopik Mejke Sara	1888	" Gerwa 42
11.	Laks Hesche Sara	1928	" Ziegelei 11
12.	Schmuel Gerson Zelig	1909	" " 1
13.	" Lejb Sara	1910	" "
14.	" Adolf Isr.	1932	" "
15.	" Szmiel	1933	" "
16.	Grajman Chaim Isr.	1905	Krankenhofstr.1
17.	Laks Lejb Isr.	1908	Ringplatz 24
18.	Silberman Zelig Szmul	1915	Krankenhofstr. 4
19.	" Israel	1915	" "
20.	Chaim Moszek Lejb	1908	Lange 6 str.6
21.	" Lejzer Lejb	1913	" "
22.	" Henry Isr.	1941	" "
23.	Kepler Mendel Isr.	1907	Unterwallstr.23
24.	" Chaim Sara	1886	" "
25.	" Szmil Isr.	1913	" "
26.	" Lejbuch Isr.	1915	" "
27.	" Ita Sara	1915	" "
28.	" Lejzer Chaim	1921	" "
29.	Hefner Rubin Israel	1905	" Chaimstr.1
30.	" Perla Sara	1928	" "
31.	" Zelda Sara	1923	" "
32.	" Abram Isr.	1926	" "
33.	Herszkowicz Josek Isr.	1893	" " 4
34.	" Mirla Lejb	1898	" "
35.	Laks Icek Chaim Isr.	1899	" Ziegelei 11
36.	" Perla Mirka Sara	1902	" "
37.	" Lejb Sara	1878	" Ringplatz 15
38.	Hepkowicz Szmul	1925	
39	Plawes Ajzyk		

Karta 51

Powyższa lista zachowała się w archiwum ze swoją kopią. Oprócz niej mamy także wcześniejszą wersję tej listy, na której figuruje tylko 37 pierwszych nazwisk, a odręcznie dopisano Szmula Herszkowicza oraz Ajzyka Plawesa (bez adresów i dodatku identyfikującego płeć „Israel"). W tej wersji brak rodziny rabina Hepnera. Układ wierszy wskazuje być może na późniejsze dopisanie także rodziny Icka Chaima Laksa.

Analizując całość powyższej dokumentacji, zawiera ona 637 osób. Na pierwszej liście osób zatrzymanych brakuje następujących osób, które pojawiają się na listach następnych: Fajgla Poznanska (1925), Bajla Jerzy (1927), Hinda Cywia Monszajn (1925), Szprynca Jerzy (1928), Majer Fiszel Jerzy (1901) - te osoby znalazły się w grupie strzemieszyckiej; Ruchla Zylberfrojnd (1899) z Sosnowca, Moses Rudniewicz (1871) z Jęzora, Mordka Mielnik (1920) z Będzina, Abram Jochimowicz (1886) z Sosnowca, Sala Stern (1874) z Sosnowca, Mariem Singer (1900) z Sosnowca - wszystkie te osoby znalazły się na końcu listy osób z I piętra; Liba Jerzy (1903) i Alta Blima Jerzy (1940), które znalazły się na liście rezerwowej z II piętra jako żona i córka pracownika szopu J. Skopek oraz Mendel Poznanski (1928), który znalazł się na liście rezerwowej z II piętra z uwagą o zatrudnieniu siostry w Schneiderwerk i Rywka Jerzy (1927), która znalazła się na liście rezerwowej z II piętra z adnotacją „Schneiderwerkst. Strzem. K.505".

Z kolei z listy osób zatrzymanych nie pojawiły się na kolejnych listach następujące osoby: Hinda Monszajn (1925) - nr 13 na liście zatrzymanych,[91] Lajb Hersz Turek (1908) - nr 150 na liście zatrzymanych,[92] Chana Sura Borensztajn (1925) - nr 160 na liście zatrzymanych, Rywka Jerzy (1907) - nr 174 na liście zatrzymanych, Hendla Szpigelman (1917) - nr 328 na liście zatrzymanych, Rachel Księska (1886) - nr 417 na liście zatrzymanych, Fela Klajnman (1914) - nr 45 na liście zatrzymanych, Israel Lazenga (1900) - nr 490 na liście zatrzymanych, Benjamin Lichtig (1896) - nr 54 na liście zatrzymanych, Motek Szykman (1937) - nr 62 na liście zatrzymanych, Masinu Gela Hercygier (1911) - nr 610 na liście zatrzymanych.

Po tej dużej deportacji członkowie Judenratu i kilku potrzebnych profesjonalistów z rodzinami zostało w Sławkowie. Kilka miesięcy później niemiecki burmistrz deportował ich do miast na Śląsku, gdzie nadal byli Żydzi i i gdzie podzielili oni los swych miejscowych braci. Młoda Żydówka ze Sławkowa, córka z rodziny Lancmanów, przeżyła z pomocą młodego Polaka, Dziewrzińskiego, który przed wojną uczył się krawiectwa od jej ojca.[93] Inne źródło podaje, że to czeladnik u krawca Lancmana, Polak Marian Grin, ukrywał w domu swego krewnego Franciszka Ziętka córkę Lancmana, którą po wojnie pojął za żonę.[94] Kilku Żydom przetrzymywanym w hali słodowni byłego browaru *udało się uniknąć śmierci dzięki Irenie Guzikowskiej z Niepielskich, która znając potajemne przejście w obiekcie, udzielała na miarę możliwości pomocy więzionym ludziom*.[95] Znany jest też przypadek, że jeden z żydowskich milicjantów uratował życie młodej Żydówce, której po odjeździe transportu pomagała Jadwiga Niepielska[96] - chodzi prawdopodobnie o Tołbę Tifenberg, zamkniętą w komórce w czasie selekcji przez jednego z żydowskich milicjantów z Będzina. Także Szczepan Synowiec ukrywał przez całą okupację najmłodszą córkę Mondszajna - Salę, zaś Anastazja Lorek przechowała młodego żydowskiego chłopca.[97]

91 M. Cyankiewicz i in., *Cmentarze…*, s. 103, poz. 101: Mala Rachel Monszajn (ur. 1891, zm. 1 V 1939 r.), mąż Mordka Josek, syn Icek Majer i córka Hinda.

92 Josek Glajtman w korespondencji z autorem twierdzi, że Turek współpracował z Niemcami.

93 *Pinkas Hakehillot*.

94 J. Kantyka, L. Rosikoń, *Sławków…*, s. 64.

95 www.slawkow.pl

96 E. Pietrzyk, Józef Niewdana, www.slawkow.pl.

97 J. Kantyka, L. Rosikoń, *Sławków…*, s. 64.

W likwidacji sławkowskiego getta uczestniczyły oddziały niemieckie oraz żydowska służba porządkowa (Ordnungdienst z Będzina, a być może i miejscowa).[98] Oddziały te otoczyły getto, zabrały Żydów z ich domów zanim mieli szansę się ubrać (niektórzy byli boso, a inni mieli na sobie tylko bieliznę) i przy biciu i upokarzaniu stłoczeni zostali w dawnym budynku browaru za miastem. Żydzi zostali zamknięci w browarze na trzy dni i noce, tylko niektórzy osobnicy mogli wyjść, aby przynieść żywność więźniom. W międzyczasie została przeprowadzona selekcja Żydów zdolnych do pracy, którzy zostali oddzieleni i zabrani do pracy w „szopach" (warsztatach) w Sosnowcu i Będzinie lub wywiezieni do obozów pracy przymusowej. 12 czerwca wszyscy ci, którzy pozostali, zostali zabrani z budynku browaru i pognani na stację kolejową w Bukownie (w odległości 6 kilometrów od Sławkowa). Tylko starcy i chorzy zostali zawiezieni furmankami. Gdy Żydzi dotarli na miejsce, zostali załadowani do pociągu transportowego i wywiezieni do jednego z obozów zagłady, prawdopodobnie do Auschwitz, gdzie zostali zamordowani.[99]

Sara Klein wspomina, że w browarze *trzymali ich do 12-go czerwca 1942. 12-go czerwca 1942 Niemcy popędzili pieszo zebranych Żydów, przeznaczonych na wysiedlenie, do stacji kolejowej Bukowno odległej o 6 km od Sławkowa. Sam Sławków również posiada stację kolejową. Starych i chorych załadowali na furmanki.*[100] *W Bukownie załadowano ich do pociągu i wywieziono bez śladu. Opowiedział mi o tem Polak, furman, który woził chorych na stację do Bukowna. Wśród wysiedlonych była moja siostra położnica z 6-dniowym dzieckiem. W Sławkowie pozostał jeszcze Ältestenrat i kilka osób fachowców celem likwidacji. Oni pozostali jeszcze w Sławkowie kilka miesięcy. Ja przeniosłam się do Strzemieszyc, gdzie przebywałam do totalnego wysiedlenia w dniu 23-go czerwca 1943 roku.*[101]

Z danych zamieszczonych na nagrobkach na sławkowskim cmenatrzu żydowskim wynika, że 26 lipca 1942 r. zamordowani zostali w Sławkowie: Henoch Glajtman z żoną Mindel oraz synami Israelem Dawidem i Szlomo oraz córkami Rajzlą i Bacją,[102] zaś 21 czerwca 1943 r., w dniu swoich 23 urodzin, zastrzelony został przez Niemców Icek Majer Monszajn.[103] Z kolei inne źródło podaje, że w 1942 r. policjanci hitlerowscy rozstrzelali 4 miejscowe osoby pochodzenia żydowskiego. Zginęli: Erenrajch Jakub, Glajtman Henoch, Glajtman Ryfka i Monstajn Icek. Zwłoki pochowano na cmentarzu.[104]

Po likwidacji getta część budynków przy ulicy Kościuszki zburzono.[105]

10 października 1943 r. na terenie powiatu olkuskiego nie było już Żydów.[106]

Interesującym dokumentem jest także kopia listy więźniów, przybyłych 10 lutego 1945 r.

98 Informacja *Pinkas Hakehillot* o udziale „polskiej policji" jest błędna, gdyż Sławków włączony był do III Rzeszy, gdzie - w przeciwieństwie do Generalnego Gubernatorstwa - nie istniała żadna polska formacja mundurowa.

99 *Pinkas Hakehillot.*

100 Rozpowszechniona jest, choć nigdzie źródłowo nie potwierdzono i nie zasługująca - w moim przekonaniu - na uznanie, wersja o likwidacji starców i chorych na stacji kolejowej w Bukownie (por. np. Elżbieta Pietrzyk, Józef Niewdana, www.slawkow.pl.)

101 S. Klein, *Relacje…*

102 M. Cyankiewicz i in., *Cmentarze żydowskie…*, s. 104, poz. 103.

103 M. Cyankiewicz i in., *Cmentarze żydowskie…*, s. 80, poz. 77.

104 *Rejestr miejsc i faktów zbrodni popełnionych przez okupanta hitlerowskiego na ziemiach polskich w latach 1939-1945. Województwo katowickie,* s. 104, podając jako źródło: AGK, ASG, sygn. 11, k. 692, 694, 695; AGK, Ankieta GK „Egzekucje" pow. Olkusz, woj. krakowskie.

105 E. Pietrzyk, J. Niewdana, www.slawkow.pl.

106 R. Kołodziejczyk, s. 180, tab. 37.

1484.	129324	Fischel Simon	5.5.18	Slawkow	Schenid.	GR 24344
1652.	128502	Graus Szaja	26.9.17	Slawkow	Baeck.	(GR) 24557
1711.	130559	Hercyger David	28.1.13	Slawkow	Schloss.	Au l77452
1712.	130549	Hercyger Rubin	15.5.13	Slawkow	Blechner	Au l77453
1946.	128211	Laks Abram	12.12.23	Slawkow	Zimmerm.	GR24929
2110.	128996	Mondschein Jock	10.4.26	Slawkow	Elektr.	GR 25079
2238.	128002	Posmantnik Isak	5.5.05	Slawkow	Buchdr.	(GR) 25228
2253.	128655	Prendza Josef	18.4.20	Slawkow	Tischl.	(A) 95785
2254.	128352	Przendza Zelig	21.3.22	Slawkow	Tischl.	GR95841
2471.	127212	Szenkier Zysman	27.9.14	Slawkow	Arb.	Au178642
2538.	127083	Szykman Pinkus	18.2.14	Slawkow	Maler	GR 25547
2539.	129338	Szykman Szajer	11.2.07	Slawkow	Klempner	GR 25548
2713.	128271	Watenberg Abram	15.6.02	Slawkow	Arb.	GR 25887
2753.	128165	Wierbski Abram	2.1.24	Slawkow	Klempner	GR 95790
2754.	128166	Wierbski Pinkus	3.3.98	Slawkow	Klempner	GR 95787

Tabela 1[107]

z obozu koncentracyjnego Gross Rosen do obozu w Buchenwaldzie. Na liście tej - obok 1.223 politycznych więźniów Polaków - znajdują się także nazwiska ponad 1.600 polskich Żydów, wśród których 15 urodzonych w Sławkowie. Oto ich nazwiska wraz z datą i miejscem urodzenia, zawodem oraz numerami ewidencyjnymi. (tab. 1)

Po wojnie, choć niektórzy z ocalałych Żydów wrócili do Sławkowa, nie doszło jednak do odtworzenia miejscowej wspólnoty żydowskiej. O istnieniu zaraz po wojnie Komitetu Żydowskiego świadczą w zasadzie tylko dane Centralnego Komitetu Żydów w Polsce, którego Wydział Ewidencji i Statystyki CKŻwP sporządził następujący „Wykaz osób zarejestrowanych w Sławkowie":

1. Bram Regina, ur. 1922
2. Glajtman Rachel, ur. 1915
3. Goldberg Alta, ur. 1910
4. Hercygier Abram, ur. 1890
5. Kurc Abram, ur. 1905
6. Lancman Bajla, ur. 1916
7. Konstein Chil, ur. 1901
8. Makowski Majer, ur. 1912
9. Monschein Ewa, 1924
10. Rozenberg Wolf, ur. 1911
11. Testyler Jadzia, ur. 1935
12. Weinberg Ruchla, ur. 1937
13. Wierbka Estera, ur. 1921
14. Zaks Moszek, ur. 1895
15. Borenstein Icek, ur. 1910[108]

W zbiorach ŻIH można znaleźć jedynie siedem niebieskich kart informacyjnych, będących prawdopodobnie nie podpisanym odpisem wcześniejszych oryginalnych kart rejestracyj-

107 Archiwum ŻIH, Buchenwald Neuzugänge vom 10.Februar 1945 von KL. Gross-Rosen. [2.Liste] Poln. Juden, 1638 poz. 209/23 - kopia oryginału - obecnie zespół # 209, Obozy. 224.Buchenwald. Politische Abteilung. Weimar – Buchenwald, 10.Februar 1945 Neuzugänge vom 10.Februar 1945 von KL. Gross-Rosen. /2.Liste/ Polit. Pole. 1-1223. Poln. Juden. 1224.

108 Archiwum ŻIH, Wydział Ewidencji i Statystyki CKŻwP, j. 583, s. 12.

nych sporządzonych w Komitecie w Sławkowie w styczniu 1946 r. dla wymienionych wyżej: Icka Borensztajna,[109] Abrama Hercigera,[110] Ruchli Glajtman,[111] Bajli Lancman,[112] Majera Makowskiego,[113] Chila Munszjana (błędnie wyżej: Konstein Chil)[114] oraz zapisy dotyczące Wolfa Rozenberga[115] i Moszka Zaksa[116]. Istnieje także niebieska karta informacyjna dla nie wymienionej wyżej Jadzi Kostler.[117]

Pod koniec 1948 r. władze powiatowe twierdziły, że *obecnie na terenie tut. powiatu t.j. w Olkuszu zamieszkuje 8 osób ludności żydowskiej*,[118] co potwierdza brak żydowskich mieszkańców Sławkowa.

Choć od likwidacji sławkowskiego getta mija prawie 70 lat, nie sposób podać dokładnej liczby żydowskich ofiar zagłady z tego miasteczka, gdyż jej ustalenie nie było dotąd przedmiotem specjalnej troski historyków. Spośród 637 osób, jakie wymienione zostały w dokumentacji z likwidacji sławkowskiego getta, w internetowej bazie Yad Vashem znajdziemy potwierdzenie śmierci 145 osób. Baza ta, jak również inne źródła, pozwalają na potwierdzenie ocalenia 20 osób.

Szacunki wskazujące na *około 1000 osób pochodzenia żydowskiego, zamieszkałych w Sławkowie*[119] wydają się nieco zawyżone, biorąc pod uwagę liczebność tej społeczności. Wydaje się, że około 100 osób przeżyło wojnę, zatem liczba ofiar mogła sięgnąć 90% tej społeczności, czyli 850-900 osób. Do czasu sporządzenia imiennego wykazu miejscowych ofiar II wojny światowej wszystkie te liczby pozostaną jednak bardzo ogólnymi szacunkami.

109 Karta informacyjna nr 20021 (dopisano: 12774): Borensztajn Icek, ur. 1910, rodzice – Judek, adres 1.IX.39 – Sławków, ostatni znany: Sławków, woj. Kiel., Komitet w Sławków, data styczeń 1946 r.

110 Karta informacyjna nr 18248 (skreślono i dopisano: 4525): Herciger Abram, ur. 1890, rodzice Izrael, adres 1.IX.39: Sławków, ostatni znany: Sławków, woj. Kiel., Komitet w Sławków, data styczeń 1946 r.

111 Karta informacyjna nr 32938 (dopisano: 5139): Glajtman Ruchla, ur. 1915, rodzice Szlama, adres 1.IX.39: Sławków, ostatni znany: Sławków, woj. Kiel., Komitet w Sławków, data styczeń 1946 r.

112 Karta informacyjna nr 111707 (skreślono i dopisano: 1513): Lancman Bajla, ur. 1906, adres 1.IX.39: Sławków, ostatni znany: Sławków, woj. Kiel., Komitet w Sławków, data styczeń 1946 r.

113 Karta informacyjna nr 124713 (skreślono i dopisano: 1384): Makowski Majer, ur. 1912, adres 1.IX.39: Sławków, ostatni znany: Sławków, woj. Kiel., Komitet w Sławków, data styczeń 1946 r.

114 Karta informacyjna nr 1342 (skreślono i dopisano: 10766): Munszajn Chil, ur. 1901, rodzice - Abram, adres 1.IX.39: Sławków, ostatni znany: Sławków, woj. Kiel., Komitet w Sławków, data styczeń 1946 r.

115 Ur. 1911 Sławków, do 1939 Olkusz.

116 Ur. 1895, do 1939 Sławków.

117 Karta informacyjna nr 103830 (skreślono i dopisano: 15369): Kostler Jadzia, ur. 1935, adres 1.IX.39: Sławków, ostatni znany: Sławków, woj. Kiel., Komitet w Sławków, data styczeń 1946 r.

118 Pismo Starostwa Powiatowego Olkuskiego z 27 grudnia 1948 r. (SP.13/9/48) do ŻIH przy C.K.Ż.P. w Warszawie - archiwum ŻIH, materiały nieuporządkowane.

119 J. Kantyka, *Na jurajskim szlaku…*, s. 228.

Post scriptum

Przed sławkowskim ratuszem od 1985 r. stoi pomnik "W hołdzie poległym i zamordowanym mieszkańcom Sławkowa w latach 1939-1945".

Nie wymieniono na nim nazwiska żadnego sławkowskiego Żyda…